

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Kaja FLIS

**OBUDITEV PARKA OB DVORCU BUKOVJE PRI
DRAVOGRADU**

DIPLOMSKO DELO

Univerzitetni študij

Ljubljana, 2012

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA KRAJINSKO ARHITEKTURO

Kaja FLIS

OBUDITEV PARKA OB DVORCU BUKOVJE PRI DRAVOGRADU

DIPLOMSKO DELO
Univerzitetni študij

**REVIVAL OF THE PARK BESIDE THE MANSION BUKOVJE NEAR
DRAVOGRAD**

GRADUATION THESIS
University studies

Ljubljana, 2012

Diplomsko delo je zaključek univerzitetnega študija krajinske arhitekture. Opravljeno je bilo na Oddelku za krajinsko arhitekturo Biotehniške fakultete univerze v Ljubljani. Zgodovinska dokumentacija je bila pridobljena v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, v Pokrajinskem arhivu Maribor, v Štajerskem deželnem arhivu v Gradcu (Steiermärkisches Landesarchiv Graz), v Koroškem pokrajinskem muzeju v Slovenj Gradcu, v Javnem zavodu Dravit iz Bukovja pri Dravogradu, na Občini Dravograd ter v zasebnih zbirkah domačinov iz Dravograda. Podatki o ureditvah po Sloveniji in v okolici Bukovja so bili povzeti po obstoječi literaturi o zgodovinskih vrtovih, podatki o sedanjem stanju nekaterih parkov na avstrijskem Koroškem in parka Bukovje pa so bili ugotovljeni na terenu.

Študijska komisija Oddelka za krajinsko arhitekturo je za mentorja diplomskega dela imenovala izr. prof. dr. Ano Kučan.

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Nika Kravanja
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: izr. prof. dr. Ana Kučan
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo

Član: doc. dr. Nadja Zgonik
Univerza v Ljubljani, Akademija za likovno umetnost in oblikovanje

Datum zagovora:

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje diplomske naloge na spletni strani digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Kaja Flis

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Dn
DK	UDK 712.24:711.168(497.4 Dravograd)(043.2)
KG	Dvorec Bukovje/formalni vrt/zgodovinski park/krajinska arhitektura/ parki/delna rekonstrukcija/konzervacija
AV	FLIS, Kaja
SA	KUČAN, Ana (mentor)
KZ	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo
LI	2012
IN	OBUDITEV PARKA OB DVORCU BUKOVJE PRI DRAVOGRADU
TD	Diplomsko delo (univerzitetni študij)
OP	XII, 128 str., 11 pregl., 113 sl., 108 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Diplomska naloga obravnava zgodovinski park ob dvorcu Bukovje (Puchenstein), ki je danes zaradi neustreznih posegov močno poškodovan. Najverjetneje so ob baročnem dvorcu, ki je bil zgrajen na začetku 18. stoletja, sočasno ali kmalu zatem postavili renesančno-baročni formalni vrt. O njem priča Franciscejski kataster, ki je poleg urbarja rodbine Kometer, tudi edini slikovni vir, ki park omenja. Kljub temu da je na območju Koroške ob mnogih dvorcih v Franciscejskem katastru narisani park, doslej še za nobenega niso našli potrditve. Da bi preverili zanesljivost katastrske omembe, so na območju bukovega formalnega vrta izvedli še arheološke raziskave. Rezultati sondežne analize so pokazali ostanke temeljev vrta, ki dokazuje obstoj do sedaj edinega najdenega formalnega vrta na Koroškem. Poleg tega je za razumevanje celote pomembni tudi park v krajinskem slogu, ki je bil najverjetneje oblikovan konec 19. stoletja skupaj z neogotsko predelavo dvorca. Ohranjeni ostanki krajinskega dela parka z dvorcem predstavljajo redko ohranjeno romantično celoto dvorca s parkom na Slovenskem. Zaradi omenjenih značilnosti se je park z dvorcem uvrstil v register kulturne dediščine. Namen naloge je predlog obuditve bukovega parka, ki temelji na konzervaciji odkritih elementov ter delni rekonstrukciji manjkajočih delov vrta, upošteva smernice Zavoda za varstvo kulturne dediščine ter potrebe novih dejavnosti dvorca. Zaradi pomanjkanja podatkov o podobi parka, je bilo, kljub arheološkim najdbam, ki so le delno razkrile izvorno stanje, treba raziskati parkovne ureditve iz bližnje in daljne okolice, ki so nastale in se razvijale v enakem obdobju kot bukovski park. Glede na podobnosti vrtnih elementov in principov skladnje so bile izrisane možne rekonstrukcije bukovega formalnega vrta. Čeprav ne vemo, ali sta formalni vrt in park, oblikovan v krajinskem slogu, obstajala istočasno, sta zaradi kulturno-dediščinske vrednosti v novi ureditvi na sodoben način predstavljena oba. Z obuditvijo bo parkovna celota (formalni vrt in krajinski del) dopolnila tako stare kot nove funkcije dvorca.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN	Dn
DK	UDC 712.24:711.168(497.4 Dravograd)(043.2)
CX	mansion Bukovje/formal garden/historic parks/landscape architecture/ parks/partial reconstruction/conservation
AU	FLIS, Kaja
AA	KUČAN, Ana (supervisor)
PP	SI-1000 Ljubljana, Jamnikarjeva 101
PB	University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Landscape Architecture
PY	2012
TI	REVIVAL OF THE PARK BESIDE THE MANSION BUKOVJE NEAR DRAVOGRAD
DT	Graduation thesis (University studies)
NO	XII, 128 p., 11 tab., 113 fig., 108 ref.
LA	sl
AL	sl/en
AB	The thesis deals with the renaissance-baroque garden and landscape park alongside the Bukovje (Puchenstein) mansion, which are, following careless actions and omissions severely damaged. The garden was probably first established in the 18th century. Its existence is evident from the inscriptions in the land register of the Francis the First, which is, beside the inscriptions in the Kometer family land register, the only remaining written source. Despite the inscriptions in the land register of the Francis the First, the proper Carinthian authorities have not been able to locate any historical garden and consequently conducted further archaeological excavations of the Bukovje garden. Such excavations indicated the outline of the Bukovje garden and this has subsequently turned out to be the only confirmed formal garden in the Koroška region. Beside the garden is a landscape park, which was conducted at the end of the 19th century in conjunction with the neo-gothic restoration of the mansion. The main purpose of this thesis is to propose the renovation of Bukovje park, which is based on its past characteristics and takes into account the guidelines of the authority for protection of cultural heritage as well as the requirements of contemporary needs of Bukovje mansion. Owing to lack of proper data as to the appearance of the park, analysis of other historical parks from near and far surroundings, which were established in the same time period as Bukovje park, have been conducted. These analysis as well as similar garden elements served as guidelines from which the proposed plan of the garden was prepared. Despite the fact that it is impossible to ascertain whether the formal park and landscape park of the park existed simultaneously, the cultural heritage values dictate that both be presented jointly in the proposed renovation. Following the renovation, the park and the garden will be presented as a useful supplement of old and new function of the mansion.

KAZALO VSEBINE

	str.
Ključna dokumentacijska informacija	III
Key words documentation	IV
Kazalo vsebine	V
Kazalo slik	VII
Kazalo preglednic	XIII
1 UVOD	1
1.1 OPREDELITEV PROBLEMA	2
1.2 HIPOTEZA	3
1.3 CILJI NALOGE	3
1.4 METODE DELA	4
2 RAZVOJ VRTNEGA OBLIKOVANJA NA OBMOČJU SLOVENIJE IN NJEGOV VPLIV NA BUKOVSKI VRT	6
2.1 RAZVOJ VRTNE UMETNOSTI NA OBMOČJU SLOVENIJE	6
2.2 OHRANJANJE VRTNE UMETNOSTI V SLOVENIJI IN VPLIV KULTURNE DEDIŠČINE NA PRENOVO PARKA BUKOVJE	7
3 OBJEKTI NEKDANJE GOSPOŠČINE BUKOVJE	9
3.1 GRAD PUCHENSTEIN, DVOREC BUKOVJE IN KAPELA MATERE SEDEM ŽALOSTI	9
3.2 PARK OB DVORCU BUKOVJE	14
3.2.1 Viri o parku	14
3.2.2 Stanje parka danes	21
4 DODATNA IZHODIŠČA ZA IZDELAVO PREDLOGA UREDITVE BUKOVJA	28
4.1 DVOREC S PARKOM KOT DEL NARAVNE DEDIŠČINE	28
4.2 ŽELJE OBČINE ZA PREUREDITEV DVORCA IN NJEGOVE OKOLICE	30
4.3 PREDLOG ZA PREUREDITEV OBMOČJA BUKOVJE – ŠTUDENTSKA DELAVNICA	31
4.4 PRIMER DOBRE PRAKSE – PRENOVA FORMALNEGA VRТА OB DVORCU EHRNEGG	32
5 VARIANTE RAZVOJA UREDITVE ZGODOVINSKEGA PARKA BUKOVJE	33
6 POSREDNI VIRI	42
6.1 TEORETIČNA PODLAGA	45
6.2 POSREDNI VIRI GLEDE NA GEOGRAFSKO LEGO	47
6.2.1 Zgodovinski vrtovi na širšem območju	47
6.2.2 Zgodovinski vrtovi na ožjem območju	52
6.2.2.1 Zgodovinski vrtovi na območju Koroške	53
6.2.2.2 Zgodovinski vrtovi v okolici Maribora	59

6.2.2.3	Zgodovinski vrtovi na območju avstrijske Koroške	63
6.3	POSREDNI VIRI GLEDE NA LASTNIŠTVO	75
6.4	DELNE REKONSTRUKCIJE BUKOVskega FORMALNEGA VRTA	80
7	PREDLOG UREDITVE ZGODOVINSKEGA PARKA BUKOVJE	87
7.1	UREDITEV OBMOČJA FORMALNEGA VRTA	87
7.2	UREDITEV KRAJINSKEGA PARKA	97
7.3	UREDITEV DVORIŠČA DVORCA	101
8	SKLEP IN RAZPRAVA	103
9	POVZETEK	106
10	VIRI	108
10.1	CITIRANI VIRI	108
10.2	DRUGI VIRI	113
	ZAHVALA	

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Objekti in park nekdanje gosposčine Bukovje (Občina Dravograd, 2011)	9
Slika 2: Prva omemba gradu Pukštajn (Mlinarič, 1977: 13)	9
Slika 3: Vischerjeva veduta gradu Puchenstein (poslovenjeno Pukštajn ali Bukovje) iz leta 1681	10
Slika 4: Razvaline gradu Pukštajn na skici Otta Piperja iz leta 1910 (Žagar, 2011) in razvaline gradu danes	11
Slika 5: Grad Pukštajn in dvorec Bukovje na vojaškem zemljevidu Slovenije med leti 1763-1787	11
Slika 6: Pernhartova romantična upodobitev iz sredine 19. stoletja. Prikazan je dvorec Bukovje, ob zahodnem robu ledenica z manjšo zasaditvijo, nad dvorcem pa grajske ruševine (Rajšter, 2011)	12
Slika 7: Današnja podoba dvorca Bukovje in nad njim razvalina gradu Pukštajn (fotografija: Pušnik, 2010)	13
Slika 8: Kapela Matere sedem žalosti ter pogled izpred vhodnega dela kapele proti parku	13
Slika 9: Prikaz dvorca Bukovje s formalnim vrtom na Franciscejskem katastru iz leta 1824	14
Slika 10: Prikaz izkopavanja formalnega vrta glede na skico v Franciscejskem katastru (Zavod ..., 2008)	15
Slika 11: Izkopani predeli formalnega vrta, na katerih lahko zasledimo potek zunanega obodnega zidu in notranjega ovalnega zidca ter utrjene poti med njima. Obodni zid ne vključuje objekta ledenice. Na osrednjem delu so našli mulj, ki je ostanek ribnika (fotograf.: Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009)	15
Slika 12: Primerjava prikaza formalnega vrta na Franciscejskem katastru (Franciscejski kataster, Celjska kresija, katastrska občina Otiški Vrh, mapa AS 3000/C284, 2010) in po opravljenih arheoloških raziskavah (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009)	16
Slika 13: Skica arheoloških raziskav bukovskega formalnega vrta (Zavod ..., 2008)	16
Slika 14: Filotoidni skrilavec in prodniki v odkritem zidu formalnega vrta (fotograf.: Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009) in fotografija filotoidnega skrilavca iz okolice Bukovja	17
Slika 15: Natančnejši izris tlorisa formalnega vrta (rdeča črta) odkritega z arheološko raziskavo (Flis po Zavod ..., 2008)	18
Slika 16: Kataster gosposčine Puhenštajn iz 19. stoletja. Vrt in njegova površina sta označena z rdečim okvirjem (Arhivsko gradivo, 2010)	19
Slika 17: Površina z neznano kulturo poleg formalnega vrta (Franciscejski kataster, Celjska kresija, katastrska občina Otiški Vrh, SI AS 177/C/F/C284/g/A01, 2010)	19
Slika 18: Pernhartova risba dvorca Bukovje z ledenico in višjimi drevesi (Rajšter, 2011)	20

Slika 19:	Fotografija dvorca Bukovje z razvalino gradu Pukštajn z začetka 20. stoletja	20
Slika 20:	Fotografija objekta ledenice, posneta v času, ko je bila lastnik Bukovja vojska (Kramer, 2010) in posnetek ledenice danes	21
Slika 21:	Lega dvorca s parkom (Posnetek ..., 2010)	22
Slika 22:	Barikade, betonsko igrišče in skladišče goriva (fotograf.: Dolejši, 2008a)	22
Slika 23:	Objekti, ki jih je postavila jugoslovanska vojska: betonski nadvoz za popravilo avtomobilov, stražarnica v zidu (fotograf.: Dolejši, 2008a) in gospodarski objekti (fotograf.: Drofenik, 2008)	23
Slika 24:	Nova tlakovana pot v parku, ki vodi do poročnega paviljona	23
Slika 25:	Iglavci, ki jih je zasadila vojska in poškodovana prvotna drevesa. Obojna so ob sanaciji parka odstranili (fotograf.: Dolejši, 2008a)	24
Slika 26:	Sanacija parkovne površine (fotograf.: Drofenik, 2008)	24
Slika 27:	Ohranjena drevnina (fotograf.: Dolejši, 2008a)	25
Slika 28:	Idejni projekt zasaditve dreves evropskih držav po zasnovi podjetje PUP d.o.o., ki je bil nato izveden maja 2008 (velikost kroga ne upošteva velikosti drevesnega habitusa) (Dolejši, 2008b)	26
Slika 29:	Predlog zasaditve dreves evropskih držav iz študentske delavnice "Dravograd 2008" (Biotehniška fakulteta ..., 2008)	26
Slika 30:	Gredice s cvetlicami držav Evropske unije na območju nekdanjega formalnega vrta in ob južnem robu parka	27
Slika 31:	Območje Bukovja, ki je razglašeno za naravno vrednoto (Zavod RS ..., 2008)	28
Slika 32:	Narava, ki obdaja Bukovje	29
Slika 33:	Prenovljeni prostori dvorca	30
Slika 34:	Predlog ureditve formalnega vrta, ledenice in parka v angleškem krajinskem slogu z zasaditvijo dreves držav Evropske unije	31
Slika 35:	Predlog ureditve dvorišča in gradu Pukštajn	31
Slika 36:	Uporaba prenovljenega renesančno-baročnega formalnega vrta ob dvorcu Ehrnegg	32
Slika 37:	Prikaz prvotnega stanja ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice (prva skica)	33
Slika 38:	Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 (druga skica)	34
Slika 39:	Ostanek obzidja na straneh novjših gospodarskih objektov ob dvorcu Bukovje	34
Slika 40:	Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z ureditvijo formalnega vrta, ki je bila odkrita v arheološki raziskavi (tretja skica)	35
Slika 41:	Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z ureditvijo formalnega vrta iz arheoloških raziskav, vendar brez ribnika. Pod glavno skico so možni primeri ureditve gredic v notranjosti ovalnega dela, prirejene po ureditvah ob podeželskih dvorcih Weinbichel, Hollenburg in Ebenthall (1900) (četrt skica)	36

Slika 42:	Prikaz ureditve neogotsko prezidanega dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z obodom formalnega vrta povzetega po arheoloških raziskavah (peta skica)	36
Slika 43:	Prikaz ureditve neogotsko prezidanega dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z zunanjim obodom formalnega vrta (po arheoloških raziskavah iz leta 2008). Ob formalnem vrtu je nova historistična zasaditev v krajinskem slogu. Lega dreves na cesti in gospodarskem poslopju kažejo, da je s prezidavo dvorca prišlo tudi do prestavitve ceste in rušitve gospodarskega poslopja (šesta skica)	37
Slika 44:	Romantično prezidan dvorec Bukovje s formalnim vrtom in parkom v krajinskem slogu. Ob novi cesti je zid iz bukovega kamna, ki obdaja tudi severno in vzhodno stran dvorišča. Zaradi nove ceste je na ravni terasi parka nastala manjša brežina (sedma skica)	38
Slika 45:	Neogotsko prezidan romantični dvorec Bukovje s krajinskim parkom, del katerega je ribnik na območju nekdanjega formalnega vrta ter ledenica z razglednim paviljonom (osma skica)	38
Slika 46:	Stanje dvorca Bukovje in parka, ko ga je vojska leta 2008 zapustila občini Dravograd (deveta skica)	39
Slika 47:	Saniran park (deseta skica)	40
Slika 48:	Stanje parka danes (enajsta skica)	40
Slika 49:	Kriteriji za izbiro posrednih virov	44
Slika 50:	Primeri osrednjih ovalnih vodnih motivov s fontano v polju baročnega parterja (D'Argenville in Antoine, 1739)	45
Slika 51:	Primeri osrednjih ovalnih travnih motivov z vrtno plastiko v polju baročnega parterja (D'Argenville in Antoine, 1739)	46
Slika 52:	Izbrani gradovi in dvorci z zgodovinskimi vrtovi s širšega območja (območje današnje Slovenije)	47
Slika 53:	Skica parternega polja pred graščino Blagovna in Vischerjeva litografija graščine Blagovna z vrtom (Vischer, 1971)	49
Slika 54:	Skici formalnih vrtov ob gradu Bistrica in dvorcu Jelše z elipsastim osrednjim motivom ter pravokotnim zunanjim obodom	49
Slika 55:	Skica formalnega vrta z ovalnim parterjem na dvorišču gradu Štatenberg povzeta po Franciscejskem katastru ter kasnejši prikaz parterja iz Wagnerjeve grafike (Žagar, 2011)	50
Slika 56:	Skice formalnih vrtov s krožnim osrednjim motivom	50
Slika 57:	Reichertova litografija dvorca s parkom iz leta 1860. Geometrični parter je historistično preurejen v duhu romantike (Žagar, 2011a)	51
Slika 58:	Predelava formalnega vrta ob gradu Bistrica po vzoru krajinskega sloga iz leta 1824	51
Slika 59:	Lega izbranih in pregledanih zgodovinskih vrtov na območju Koroške (Geographic ..., 2011)	53
Slika 60:	Dvorec Javornik na bakrorezu iz Valvasorjeve Topografije Koroške iz leta 1681 (Stopar, 1993)	55

Slika 61:	Dvorec Javornik na Franciscejskem katastru iz leta 1825 (Franciscejski kataster za Koroško, Celovška kresija, katastrska občina Javornik, 2010)	55
Slika 62:	Ostanek parka ob dvorcu Javornik z ohranjeno teraso s središčno rdečo bukvijo, zidano ograjo, vrtnim objektom ter ostankom vstopnega vrtnega portala. Naštete elemente lahko zasledimo že na Valvasorjevi litografiji iz 17. stoletja (Žagar, 2011)	56
Slika 63:	Graščina Gradišče z okolico urejeno v krajinskem slogu na Reichertovi litografiji iz leta 1864 (Stopar, 1993) in na Franciscejskem katastru za Štajersko (Celjska kresija, katastrska občina Gradišče, 2010)	56
Slika 64:	Izrez Reichertove kolorirane litografije dvorca Galenhofen z okolico iz leta 1860. V ospredju je rastlinjak, v ozadju pa zasaditev parkovnih dreves, ki je danes še delno ohranjena (Stopar, 1993)	57
Slika 65:	Graščina Rotenturn z vrtom v Franciscejskem katastru (Celjska kresija, katastrska občina Slovenj Gradec, 2010)	57
Slika 66:	Lega pregledanih in izbranih dvorcev in gradov z zgodovinskimi vrtovi v okolici Maribora (Geographic ..., 2011)	59
Slika 67:	Dvorec Slivnica z geometrijskim parterjem na Vischerjevi upodobitvi (1971) ter kasnejši prikaz na Franciscejskem katastru, na katerem so površine baročnega vrta preurejene v krajinskem slogu (Mariborska kresija, katastrska občina Slivnica, 2010)	60
Slika 68:	Fotografija dvorca Rače iz leta 1909 (Jakič, 2001) in vrtna plastika Janeza Nepomuka iz slivniškega parka (Žagar, 2011)	61
Slika 69:	Dvorec Viltuš z okolico v Franciscejskem katastru, kjer je prikazana baročna ureditev s formalnima vrtoma in sadovnjaki ter izrez formalnega vrta, ki je podoben bukovskemu (Franciscejski kataster za Štajersko, Mariborska kresija, katastrska občina Slemen, 2010)	61
Slika 70:	Sredinske krožne razširitve v formalnih vrtovih ob dvorcih Rače in Viltuš	62
Slika 71:	Drevoredi ob dvorcih Rače in Rogoza (Franciscejski kataster za Štajersko, Mariborska kresija, katastrski občini Rače in Rogoza, 2010)	62
Slika 72:	Ostanek parka v krajinskem slogu ob dvorcih Slivnica (Žagar, 2011) in Viltuš	62
Slika 73:	Lega izbranih in pregledanih dvorcev, gradu in graščine z zgodovinskimi vrtovi na avstrijskem Koroškem (Geopedia ..., 2011)	63
Slika 74:	Vrtova z ovalnim osrednjim motivom ob dvorcih Schnee in Velden /Vrba/ na avstrijskem Koroškem (Valvasor, 1900)	64
Slika 75:	Shematično nakazana arabeska na gredicah formalnega vrta ob dvorcu Ebenthall /Žrelec/ (Valvasor, 1900)	64
Slika 76:	Sadovnjak ob formalnem vrtu dvorcev Ehrnegg in Rainhof (Valvasor, 1900)	65
Slika 77:	Kombinacija okrasnih in zelenjavnih gredic ob dvorcih Gräihof in Obertruxen /Zgornje Trušnje/ (Valvasor, 1900)	65
Slika 78:	Ribnik, ograjen zelenjavni vrt z geometrično urejenimi gredicami, sadovnjak in gospodarski objekti ob dvorcu Tällerberg ter preprost zelenjavni vrt ob dvorcu Greadisch /Gradišče/ (Valvasor, 1900)	66

Slika 79:	Primeri paviljonov v središču formalnega vrta ob dvorcih Ebenthall /Žrelec/, Pitzelstetten in Schnegg (Valvasor, 1900)	66
Slika 80:	Vrtni objekti, ki so vključeni v zidano vrtno ograjo ob dvorcih Ehrnegg, Velden /Vrba/ in Seltenhaimb (Valvasor, 1900)	66
Slika 81:	Fontana kot središčni motiv formalnega vrta ob dvorcih Ehrnegg in Hollenburg /Humberk/ ter fontana z levom ob robu vrta dvorca Ebenthall /Žrelec/ (Valvasor, 1900)	67
Slika 82:	Gojitveni ribniki ob dvorcih Seltenhaimb, Tällenberg in Pizlstetten (Valvasor, 1900)	67
Slika 83:	Dvorec Ehrnegg s formalnim vrtom na litografiji iz Valvasorjeve Topografije Koroške (1900) in danes	69
Slika 84:	Spodnja terasa vrta ob dvorcu Ehrnegg	70
Slika 85:	Paviljon, ograja s portalom, strižene pušpanove živice in grmička medvejke ter zidni plastiki	70
Slika 86:	Dvorec Leifling /Libeliče/ s formalnim vrtom na litografiji iz Valvasorjeve Topografije Koroške (1900) in danes	71
Slika 87:	Terasa pred dvorcem z zasaditvijo nemškega rožmarina v osi stavbe	71
Slika 88:	Fontana in vhodni portal ograde spodnje terase formalnega vrta ob dvorcu Leifling /Libeliče/	72
Slika 89:	Lega grajskih stavb z vrtnimi ureditvami, ki so jih posedovali lastniki Bukovja sočasno z njim, in zunanje ureditve ob objektih njihovih sorodnikov, ki bi lahko vplivale na ureditev parka v Bukovju	75
Slika 90:	Vpliv možnih sorodstvenih povezav na ureditev parka ob dvorcu Bukovje. Z rdečo barvo je poudarjen dvorec, za katerega sklepam, da bi lahko vplival na ureditev Bukovja. Sklenjena črta prikazuje dvorce, pri katerih so bili vplivi možni. S črtkano črto je označen dvorec, za katerega je verjetnost vplivanja na urejanje bukovskega parka manjša in sem ga kasneje zaradi pomanjkanja podatkov izločila iz analize.	76
Slika 91:	Tloris javorniškega vrta, ograda s portalom in vrtni objekt – elementi, ki bi lahko bili prisotni tudi v bukovskem vrtu	77
Slika 92:	Vhodni portal na vrt graščine Gradišče	77
Slika 93:	Vischerjev bakrorez dvorca Socka s formalnim vrtom (Stopar, 1992)	78
Slika 94:	Dvorec Verpete z obdajajočim parkom na Kuwassegovi litografiji iz Lamplove suite iz leta 1840 (Frankolovo ..., 2010) ter litografija dvorca Verpete z okolico iz Stare Kaiserjeve suite, ki je nastala v enakem obdobju (Kaiser, 1999). Na Kaiserjevi suiti je dobro razvidna geometrijska delitev vrta	79
Slika 95:	Ograda z vrtnim objektom, ki je obdajala vrt ob dvorcu Verpete, ter vstopni portal na vrt ob dvorcu Socka	79
Slika 96:	Vrtni elementi formalnih vrtov iz bližnje in daljne okolice Bukovja, za katere sem sklepala, da bi lahko bili podobni manjkajočim vrtnim elementom formalnega vrta v Bukovju. Z rdečimi okvirji so označeni vrtni elementi, ki sem jih uporabila v risbah delnih rekonstrukcij bukovskega vrta	81
Slika 97:	Prvi primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta	82
Slika 98:	Drugi primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta	83

Slika 99:	Tretji primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta	84
Slika 100:	Predlog oblikovanja parternega polja s pušpanom ter okrasnimi rastlinami	85
Slika 101:	Aksonometrija delno rekonstruiranega in konzerviranega formalnega vrta z okolico	86
Slika 102:	Predlog ureditve okolice dvorca Bukovje	89
Slika 103:	Prerez in pogled predlagane ureditve okolice dvorca Bukovje	90
Slika 104:	Predlog ureditve formalnega vrta in dvorišča ob dvorcu Bukovje	91
Slika 105:	Prikaz ureditve formalnega vrta	92
Slika 106:	Pogled iz krajinskega parka na dvorec s formalnim vrtom, ledenico in dvoriščem	93
Slika 107:	Prikaz delne rekonstrukcije in konzervacije ribnika	94
Slika 108:	Uporaba tlaka ob objektu ledenice	95
Slika 109:	Prikaz ureditve formalnega vrta in ledenice – pogled z razvaline gradu Pukštajn	96
Slika 110:	Zanimivi pogledi iz parka na okoliško krajino	97
Slika 111:	Predlog zasaditve okolice Bukovja	100
Slika 112:	Vzorec tlakovanja	101
Slika 113:	Prerezi in pogledi na ureditev dvorišča in okolice dvorca Bukovje	102

KAZALO PREGLEDNIC

	str.
Pregl. 1: Vrtni elementi ureditev na širšem območju - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi.	48
Pregl. 2: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih na Koroškem - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi	54
Pregl. 3: Podobni vrtni elementi iz parkovnih ureditev ob dvorcih in gradovih na Koroškem	58
Pregl. 4: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih v okolici Maribora - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi	60
Pregl. 5: Ograde formalnih vrtov na avstrijskem Koroškem (Valvasor, 1900)	68
Pregl. 6: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih na avstrijskem Koroškem - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi	73
Pregl. 7: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih, ki so jih posedovali lastniki Bukovja sočasno z njim, in zunanje ureditve ob objektih njihovih sorodnikov - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi	76
Pregl. 8: Dvorci v okolici Bukovja, ki so jih v času lastništva Bukovja posedovali baroni Javornik, čas lastništva ter podrobnejši podatki o lastniku	78
Pregl. 9: Dvorci po Sloveniji, ki so jih v času lastništva Bukovja posedovali baroni Javornik, ter čas lastništva in podrobnejši podatki o lastniku	78
Pregl. 10: Seznam predlaganih ohranjenih in odstranjenih dreves na območju krajinskega parka	98

1 UVOD

Diplomska naloga obravnava predlog ureditve parka¹ ob dvorcu Bukovje ali nemško Puchenstein, poslovenjeno Pukštajn (v nadaljevanju dvorec² Bukovje) v Bukovju pri Dravogradu. Terasa z dvorcem in parkom se razteza na pobočju Pohorja nad desnim bregom Drave. Dvorec so zgradili po požigu gradu³ Puchenstein, poslovenjeno Pukštajn (v nadaljevanju grad Pukštajn), katerega razvaline so še vidne na strmem gozdnatem pobočju nad dvorcem.

V preteklosti se je tik ob dvorcu nahajal formalni vrt⁴, ki so mu kasneje dodali oziroma ga nadomestili s parkovnimi površinami v krajinskem slogu. Pojem "bukovski park" ali "park" v diplomski nalogi zajema površino krajinskega parka in formalnega vrta. Pojem "krajinski park"⁵ zajema celotno površino parka, oblikovano v 19. stoletju, vendar ne vključuje formalnega vrta, pojem "formalni vrt" (ali "vrt") pa zgolj površino nekdanjega formalnega vrta, ki naj bi nastal tik ob dvorcu v prvi polovici 18. stoletja. Vrt ne vključuje obdajajočega krajinskega parka.

Ni znano kdaj in kako sta vrt in krajinski park nastala. Glede na pričevanja o obstoju formalnega vrta ob dvorcu lahko le sklepamo, da je nastal skupaj s pozidavo dvorca, in sicer v začetku 18. stoletja. Ker se je v krajšem obdobju zamenjalo več lastnikov, tudi ne moremo določiti kateri od njih ga je uredil. Redki pisni viri o vrtu zgolj potrjujejo njegov obstoj in podajajo shematski tloris formalnega vrta, ne omenjajo pa parka v krajinskem

1 Park je negovano zemljišče (površina) z okrasnim rastlinjem, drevjem, navadno za sprehode, oddih (Iskanje po ... , 2004-2010). V diplomski nalogi zajema območje formalnega vrta in krajinskega parka.

2 Reprezentančna grajska stavba, sedež fevdalne gospode, vsaj od 16. stol. dalje brez utrdbenih sestavin, kot taki so pri nas značilna oblika grajske arhitekture poznega 17. in 18. stoletja oz. značilna arhitektura poznorenesančne in baročne dobe (Stopar, 1990).

3 Grad je utrjeno prebivališče fevdalnega gospoda na izbranem, naravno ali umetno zavarovanem položaju. Namenjen je bil predvsem individualni varnosti (in prebivanju) njegovega lastnika ali gradnika (Stopar, 1990).

4 Formalni vrt je vrt, ki se nanaša na geometrijsko formo in simetrijo. Višek razvoja doseže v italijanski renesansi in francoskem baroku (16., 17. stoletje). Na območju Slovenije se pojavlja predvsem v obliki manjših podeželskih renesančno-baročnih vrtov. V diplomski nalogi se nanaša na formalni vrt ob dvorcu, ki je upodobljen na Franciscejskem katastru in je najverjetneje nastal ob izgradnji dvorca na začetku 18. stoletja. Vrt je osnovna enota v vrtni umetnosti. Je podpomenka krajine, ki je manjša oblika parka (Ogrin, 1993).

5 Parkovne površine krajinskega parka so oblikovane po načelih angleškega krajinskega sloga, ki nasprotuje geometrično oblikovanim ureditvam in se z valujočimi linijami obrača nazaj k naravi. Na območju Slovenije se pojavlja v manjših razsežnostih, in sicer kot travne ploskve z gručami dreves ter rahlo vijugastimi potmi. V diplomski nalogi zajema celotno površino parka Bukovje, na območju katerega se je nahajal tudi formalni vrt. V sledeh se je ohranil do danes.

slogu, ki je viden na terenu. Prav tako ni v nobenem viru opisana družbena vloga vrta in parka. Sklepamo lahko, da sta bila namenjena predvsem razvedrilu lastnikov dvorca.

Površino vrta in parka je v preteklem stoletju močno poškodovala jugoslovanska vojska nato pa še slovenska vojska. Preuredila jo je v vojaški poligon, v dvorcu uredila upravne in bivalne prostore za svoje potrebe ter verjetno uničila vire o bukovskem parku. Po letu 1998 je slovenska vojska dvorec z okolico predala v last občini Dravograd, ki je park delno obnovila. Danes park sestavlja travna površina z redkimi ohranjenimi visokimi drevesi, med katerimi izstopa primerek rdeče bukve.

Po Franciscejskem katastru, ki je edini slikovni vir o začetnem stanju parka, lahko ugotovimo, da je ob zahodnem robu dvorca nekoč stal formalni vrt. Omenjeni vir je bil povod za opravljeno arheološko raziskavo, s katero so uspeli precej natančno izrisati tloris nekdanjega vrta. S tem je postal formalni vrt bukovskega parka edini formalni vrt na Koroškem, za katerega imamo oprijemljive vire. Po pregledu vrtnih ureditev v Sloveniji in na avstrijskem Koroškem se je izkazalo, da je odkrit tloris bukovskega vrta edinstven. Znotraj trapezastega obodnega zidu se nahaja nižji zidec elipsaste oblike, ki obdaja ovalni ribnik. Os elipse ribnika je pravokotna na os elipse notranjega zidca. Vse ostale ureditve vrtov z elementi v obliki elipse, imajo osi obrnjeno v isto smer.

Pomemben prispevek h kulturni dediščini je poleg odkritega formalnega vrta tudi romantičen kompleks bukovskega dvorca in parka, ki je edini tako ohranjen historističen objekt s parkom pri nas (Sapač, 2008). Prikazan je na Pernhartovi risbi iz sredine 19. stoletja.

Bukovski park se zaradi omenjenih vrednot uvršča v register kulturne dediščine⁶ Slovenije. Pri njegovi prenovi je treba upoštevati zakon o varstvu kulturne dediščine. S kulturnovarstvenimi pogoji je predpisan krajinskoarhitekturni načrt ureditve okolice dvorca, ki vključuje projekt zasaditve, oblikovanja reliefa in sanacije obstoječega rastlinskega fonda (Krivec, 2008). Načrt ureditve mora združevati kvalitetne elemente pretekle ureditve ter nove vsebine, ki bodo prostor približale sedanjim uporabnikom, kar predvideva tudi zakon o varstvu kulturne dediščine.

1.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Park ob dvorcu Bukovje v občini Dravograd je slabo vzdrževan in le še odsev nekdanjega dvornega parka s formalnim vrtom in večjo prosto površino z gručami dreves v duhu krajinskega sloga. Slovenska vojska, ki je bila lastnik posesti do leta 2008, je površino parka uporabljala za vadbišče. Pri tem je poškodovala drevesa, sadila neustrezne nove vrste in v večji meri uničila sledi formalnega vrta. Novi lastnik Občina Dravograd se je

⁶ Kulturno dediščino predstavljajo viri in dokazi človeške zgodovine in kulture, ne glede na njihov izvor, razvoj in ohranjenost (snovna, materialna dediščina), ter s tem povezane kulturne dobrine (nesnovna, nematerialna dediščina). Zaradi njihove kulturne, znanstvene in splošno človeške vrednosti sta varstvo in ohranjanje kulturne dediščine v državnem interesu (Kaj je kulturna ..., 2011).

obnove parka lotila necelovito, kar pa je v veliki meri posledica nezadostnega sodelovanja strokovnih služb in finančnega stanja lastnika.

Po predpisih Zavoda za varstvo kulturne dediščine je občina iz parka odstranila poškodovana in neustrezna drevesa, ki jih je v preteklem stoletju zasadila vojska. Na omenjenem območju je nato zasadila večje število novih dreves, ki so značilna za posamezne države Evropske unije. Na majhni površini so združili veliko različnih vrst dreves, kar predstavlja velik odmik od preteklega krajinskega sloga. Neustrezna je tudi zasaditev parkovne površine s cvetlicami držav Evropske unije.

Podatki o prvotnem parku Bukovje so skopi. Zaradi menjav lastnikov in slabega gospodarjenja vojske je zasnova formalnega vrta in krajinskega parka močno zabrisana.

1.2 HIPOTEZA

Kljub izsledkom arheoloških raziskav je za kvalitetno obnovo bukovskega formalnega vrta treba preučiti podobne vrtove v bližnji in širši okolici, ki jih izberemo glede na obdobje nastanka, geografsko lego in lastništvo. Zbrani podatki, njihovo preučevanje in primerjanje so lahko opora za izris delnih rekonstrukcij bukovskega formalnega vrta, kar je v veliko pomoč pri določanju tistih elementov, ki so zaradi svoje specifičnosti bolj pomembni in jih zato vključimo v novo ureditev. Pri izbiri elementov se je smotrno odločati na podlagi najkvalitetnejšega obdobja v razvoju vrtna strukture, ki ga v primeru Bukovja lahko prepoznamo s pomočjo izdelave hipotetičnega razvoja parka od njegovega nastanka do danes.

Z načrtovano prenovalo se bo parku povrnila prvotna funkcija, vendar prilagojena potrebam sodobnega časa. Obnovljen park bo doprinos k celoviti podobi dvorca Bukovje ter turistični ponudbi občine Dravograd, hkrati pa bo obogatil kulturno dediščino Koroške in repertoar redkih obnovljenih zgodovinskih vrtov na Slovenskem.

1.3 CILJI NALOGE

Glavni cilj diplomske naloge je predlog kvalitetne prenove parka ob dvorcu Bukovje, ki bi z upoštevanjem smernic Zavoda za varstvo kulturne dediščine in želja bodočih uporabnikov parka zadovoljil različne interese, omogočil oživitev in ohranitev bukovskega parka ter ostalega dela Bukovja. Omenjeni cilj opredeljuje več podciljev:

- Pogoj za kvalitetno prenovalo zgodovinskega parka Bukovje je dobro poznavanje njegove zgodovine. Prav zato je prvi izmed podciljev pregled vse obstoječe literature v zvezi z Bukovjem.
- S pregledom in preučitvijo parkovnih ureditev v bližnji in daljni okolici najti morebitne podobnosti z ureditvijo v Bukovju, ki so lahko v pomoč pri izrisu rekonstrukcije formalnega vrta.
- Izrisane rekonstrukcije bukovskega vrta uporabiti kot izhodišče pri načrtovanju ureditve območja formalnega vrta ter tudi krajinskega parka.
- Izpostaviti naravne danosti območja (bukev in bukovski kamen) in jih vključiti v načrt ureditve parka.

1.4 METODE DELA

Osnova za izdelavo naloge je bila pridobitev čim bolj kvalitetnih podatkov o bukovskem parku za izdelavo predloga njegove ureditve.

Najprej je bil opravljen terenski ogled stanja vrta. Nadaljnje delo je obsegalo iskanje pisnih in ustnih virov ter dokumentov o dvorcu in parku, o urejanju vrtov v bližnji in daljni okolici, o vrtovih pri drugih dvorcih istih lastnikov ali njihovih sorodnikov ter podatkov iz literature o vrtni umetnosti v obravnavanem obdobju, ki bi lahko delno zapolnili manjkajoče podatke o bukovskem parku.

Pri iskanju podatkov so mi pomagali številni posamezniki iz Dravograda, tako s svojimi zbirkami starih fotografij Bukovja kot pripovedmi o nekdanjem življenju v dvorcu in urejenosti parka.

Postopek izdelave diplomske naloge je vključeval:

- Terenski ogled območja, fotodokumentiranje in evidentiranje obstoječega stanja.
- Zbiranje podatkov in ustnih virov o značilnostih območja, dvorcu in parku.
- Pregled rezultatov arheološkega izkopavanja, ki ga je izvedel Koroški pokrajinski muzej v sodelovanju z mariborsko območno enoto Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
- Pregled literature, ki je povezana z zgodovino vrtno umetnosti v Evropi in podrobneje v Sloveniji ter je osnova za razumevanje načrtovanja vrtov v preteklosti.
- Pregled Franciscejskega katastra, vojaških zemljevidov iz leta 1763-1787, Valvasorjevih, Vischerjevih, Reichertovih, Kuwasegovih, Pernhartovih, Wagnerjevih, Kaiserjevih in Köppovih del na kartografskem oddelku Narodno univerzitetne knjižnice v Ljubljani.
- Pregled literature, ki je neposredno povezana z dvorcem Bukovje, z namenom odkriti čim več podatkov o parku, dvorcu in okolici (pisni viri v mariborskem in graškem arhivu, drugi pisni viri o Bukovju, ustni viri).
- Na podlagi najdenih podatkov o Bukovju izdelati možne razvoje skice parkovne strukture Bukovja, na podlagi katerih se ugotovi morebitne nove podatke in potek razvoja parka ter najkvalitetnejšo stopnjo razvoja vrtno strukture.
- Iskanje virov (posredni viri), ki obravnavajo dvorce z vrtovi v obdobju nastajanja in razvoja bukovskega parka, glede na:
 - oddaljenost od Bukovja: dvorci v bližnji okolici (slovenska in avstrijska Koroška, okolica Maribora) in v širši (Slovenija) okolici Bukovja.
 - lastniške povezave: še drugi dvorci, ki so jih imeli lastniki Bukovja ali njihovi sorodniki
- Iz posrednih virov poiskati morebitne podobnosti z bukovskim parkom in izdelati katalog podobnih elementov.
- Na podlagi znanih podatkov o bukovskem formalnem vrtu in uporabnih podatkov, ki so bili pridobljeni s preučitvijo posrednih virov, izrisati možno delno rekonstrukcijo formalnega vrta v Bukovju.

- Iz izdelane možne delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta in na podlagi izbora najkvalitetnejše stopnje razvoja vrtna strukture izluščiti elemente, značilne za Bukovje, ki se uporabijo v predlogu nove ureditve bukovskega parka.
- Raziskati želje sedanje lastnice dvorca, občine Dravograd, o ciljih prenove dvorca s parkom.
- Na podlagi zbranih podatkov (neposredni in posredni podatki iz preteklosti ter želja občine) izdelati predlog ureditve parka Bukovje.

2 RAZVOJ VRTNEGA OBLIKOVANJA NA OBMOČJU SLOVENIJE IN NJEGOV VPLIV NA BUKOVSKI VRT

2.1 RAZVOJ VRTNE UMETNOSTI NA OBMOČJU SLOVENIJE

Po Vardjanovih besedah je bilo območje današnje Slovenije v zgodovini vedno nekoliko odmaknjeno od kulturnih centrov Evrope, zato so spremembe prihajale z zamikom in manj intenzivno. S prilagajanjem razmeram okolja in manjšim finančnim zmožnostim so se razvile svojevrstne različice umetnostnih slogov. Pogosto so v kompozicijo vrtov vključevali regionalne posebnosti, vezane na klimatske, geomorfološke, hidrološke, botanične, dendrološke, gozdne in zoološke znamenitosti, kar bi lahko šteli kot posebnost slovenske vrtne umetnosti (Vardjan, 1992). Ogrin poudarja, da je razvoj krajinskega oblikovanja venomer sledil razvoju stavbne umetnosti, ki pa se večinoma ni kompozicijsko vezala na zgradbo arhitekture. Pogost razlog za to je bilo pomanjkanje prostora (Ogrin, 1992).

V pregledu vrtnega oblikovanja v baroku sem se posvetila predvsem vrtnemu oblikovanju severno ležečih dežel, ki je verjetneje vplivalo na nastanek formalnega vrta ob dvorcu Bukovje. Po Jakičevih besedah so namreč prihajali vplivi na slovensko ozemlje iz dveh smeri. Na Istro in del Kranjske je močnejše vplivalo vrtno oblikovanje južno in zahodno ležečih sosednjih dežel (Beneška republika, Italija in Francija), na ostalo Kranjsko, Štajersko in Koroško pa oblikovanje severnih sosed (Avstrija, Nemčija) (Jakič, 1997).

Kulturni vplivi iz severnih dežel so po njegovih besedah sprva prihajali preko uglednih tujih plemičev, ki so za ureditev okolice dvorcev najemali umetnike iz tujine. Kasneje so se oblikovalskih prijemov priučili domači mojstri. Poleg Avstrije je bil prisoten tudi vpliv bolj oddaljene Nemčije, od koder se je znanje širilo predvsem preko domačih plemičev, ki so se v Nemčiji izobraževali o umetnostnih tokovih tedanje dobe (Jakič, 1997). Tudi grofi Kometer, zadnji lastniki gosposčine Bukovje pred 1. svetovno vojno, so se izobraževali v nemških deželah (München), o čemer priča več diplom v družinskem arhivu.

Ogrin pravi, da najzgodnejši še delno ohranjeni vrtovi pri nas izhajajo iz srednjega veka. To so samostanski vrtovi, imenovani "Hortus conclusus", in vrtovi ob obrambnih objektih. Obojni so zaprti, samostanski so pravilnih oblik, drugi pa zaradi prilagajanja terenu nepravilnih (Ogrin, 1992).

Tomanova v svojem delu dokazuje, da so bili renesančni vrtovi, ki jih prikazujejo dela Janeza Vajkarda Valvasorja in Georga Matthäusa Vischerja, še vedno bolj srednjeveški kot renesančni (Toman, 2004). Zaostalost v razvoju je bila po Ogrinovih besedah posledica pogostih turških vpadov ter lege na obrobju glavnih umetnostnih in družbenih tokov. Po porazu Turkov pri Dunaju se je pričela prenova dvorcev in gradnja novih v ravnici z baročnimi vrtovi, ki so najbolj korenito opredelili slovenski prostor, a se jih je ohranilo le manjše število. V tem času sta nastala tudi najpomembnejša slovenska baročna vrtova, Črnci in Dornava (Ogrin, 1992).

V zadnji četrtini 18. stoletja se je po Ogrinovih besedah na območju tedanje Štajerske in Koroške spremenil pogled na urejanje zemljišč, kar je bila posledica razsvetljskih idej,

reforme kmetijstva, potovanj, razvoja trgovine ter političnih sprememb pred in po francoski revoluciji. Modni tokovi z Dunaja, ki so bili pod močnim francoskim vplivom, so v naše kraje prinesli krajinski slog (Ogrin, 1992). Gašperlin trdi, da je v slovenski vrtni umetnosti sledilo več prehodnih stopenj med tradicionalno formalno kompozicijo in novimi naturalističnimi, slikovitimi, romantično-sentimentalnimi ureditvami. Predvsem v drugi polovici 19. stoletja je bilo več slovenskih parkov preurejenih v poznem angleškem krajinskem slogu z romantično miselnostjo. Preurejali in širili so vrtove ob graščinah⁷ in dvorcih z dodajanjem jas in jezer ter sajenjem tujerodnih rastlin, zasajenih v organskih vzorcih (Gašperlin, 2010). Čistega krajinskega sloga pri nas ni. Dešnikova omenja še drugo kontrastno smer, ki se prav tako pojavi na naših tleh v 19. stoletju. Zanj je značilno vračanje k praviim, geometrijskim vrtnim elementom po vzoru renesanse in baroka (Dešnik, 1995).

2.2 OHRANJANJE VRTNE UMETNOSTI V SLOVENIJI IN VPLIV VARSTVA KULTURNE DEDIŠČINE NA PRENOVO PARKA BUKOVJE

Zaščito vrtov oziroma parkovnih površin v Sloveniji določa Zakon o varstvu kulturne dediščine (2008). Zaščiteni so kot del materialne nepremične kulturne dediščine. Za vse posege v dediščino, kamor spadajo vsa dela, dejavnosti ali ravnanja, ki posegajo v videz, strukturo, notranja razmerja, uporabo dediščine⁸ ali, ki dediščino uničujejo, razgrajujejo ali spreminjajo njeno lokacijo, zakon predpostavlja izdelavo konservatorskega načrta prenove. Hkrati zakon predpisuje tudi nadzor nad vsemi naštetimi posegi in pridobivanje dovoljenj za posege (kulturnovarstvena soglasja in pogoji za raziskavo in odstranitev dediščine) ter vsebinska merila za odločanje o določenem posegu (Zakon ..., 2008).

Park Bukovje je bil zaradi posegov jugoslovanske in kasneje slovenske vojske v 20. stoletju skoraj popolnoma uničen. Ohranjene površine, drevesa, ledenico, kamniti zid in temelje formalnega vrta je treba ohranjati po posebnih predpisih, ki jih je določil Zavod za varstvo kulturne dediščine. Park je namreč zaradi redkosti ohranjenih grajskih parkov na Koroškem zaščiten kot kulturni spomenik državnega pomena. V ta register so zapisani objekti, ki jim Vlada Republike Slovenije dodeli najvišji varstveni status (Hafner, 1992).

Prvenstveno je pomembna ustrezna prenova, ko je ta končana, pa zadostno varovanje.

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije območna enota Maribor je na podlagi Zakona o varstvu kulturne dediščine (2008), Odloka o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v občini Dravograd (Odlok ..., 2011) ter Registra nepremične kulturne dediščine RS pripravil kulturnovarstvene pogoje, ki jih je treba upoštevati pri

7 Manjša, neutrjena grajska stavba, upravni sedež gosposčine (Jakič, 1997).

8 Dediščino sestavljajo dobrine podedovane iz preteklosti, ki jih Slovenke in Slovenci, pripadnice in pripadniki italijanske in madžarske narodne skupnosti in romske skupnosti, ter drugi državljani Republike Slovenije opredeljujejo kot odsev in izraz svojih vrednot, identitet, verskih in drugih prepričanj, znanj in tradicij. Dediščina vključuje vidike okolja, ki izhajajo iz medsebojnega vplivanja med ljudmi in prostorom skozi čas (Kaj je ..., 2011).

urejanju parka ob dvorcu (Krivec, 2008). V pogojih je zahtevana izdelava načrta krajinske arhitekture, vključno s projektom zasaditve, oblikovanja reliefa in sanacije obstoječega rastlinskega fonda. Nadalje je treba opredeliti meje in faze urejanja. Ostali pogoji se nanašajo na posamezne dele urejanja parka, in sicer:

- sanacija zidu,
- odstranitev vseh betonskih elementov, ki jih je tja umestila JLA⁹,
- nova zasaditev 27 dreves na brežino ob zidu v drevoredni potezi ter izbira zgolj ene primerne vrste dreves, saj je za saditev 27 soliterjev na platoju premalo prostora,
- izpeljava poti na podlagi zasnove krajinskega parka,
- natančna določitev lege, obsega in vsebine formalnega parterja¹⁰ na podlagi arheološke raziskave,
- robniki vseh utrjenih poti v parku ob objektu morajo biti kovinski, v primeru, da je vstopna ploščad kamnita, pa lahko tudi granitni,
- celovito načrtovanje ureditve območja.

9 JLA je kratica za Jugoslovansko ljudsko armado.

10 Parter je del baročne ureditve, ki izraža določeno funkcijsko celoto: Parterre de broderie (vezeninasti parter), Parterre d'eau (vodni parter) ... (Toman, 2004).

3 OBJEKTI NEKDANJE GOSPOŠČINE BUKOVJE

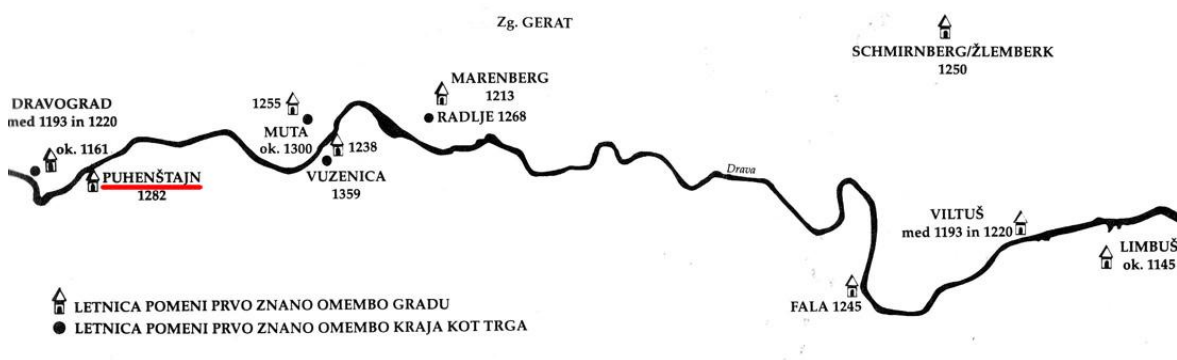
3.1 GRAD PUCHENSTEIN, DVOREC BUKOVJE IN KAPELA MATERE SEDEM ŽALOSTI

K objektom nekdanje gosposčine Bukovje (v nadaljevanju *območje Bukovje*) spadajo grad Pukštajn, najstarejša stavba, po kateri je območje tudi poimenovano (Puchenstein ali Pukštajn ali slovensko Bukovje), dvorec Bukovje, ki je nastal po propadu gradu Pukštajn, ter kapela Matere sedem žalosti.

Slika 1: Objekti in park nekdanje gosposčine Bukovje (Občina Dravograd, 2011)

V 13. stoletju so grofje Andechs-Meranski ob vznožju Pohorja v pobočju Bukovja pri Dravogradu ustanovili gosposčino Pukštajn ali Bukovje. Ime je dobila po upraviteljih ministerialih Pukštanjskih, med katerimi je v listinah leta 1304 prvi omenjen Ditrih Buchensteinski (Krajevni leksikon ..., 1937). Puhenštajn se v listinah prvič omenja leta 1282, in sicer kot "castrum in Puchenstain", nato leta 1302 kot Puechenstain (Blaznik, 2007).

Slika 2: Prva omemba gradu Pukštajn (Mlinarič, 1977: 13)

Najstarejša znana veduta gradu Pukštajn je Vischerjeva litografija Topografije Ducatus Stiriae. Prikazuje romanski kastelni grad skoraj pravokotnega tlorisa, s pozneje prizidanim stanovanjskim stolpom, ki je postavljen na skalno pobočje hriba nad Dravo (Blaznik, 2007).

Slika 3: Vischerjeva veduta gradu Puchenstein (poslovenjeno Pukštajn ali Bukovje) iz leta 1681 (Kos in sod., 2005: 24)

Lega ob Dravi ter bližina Mislinje in Meže je gradu omogočala strateško vlogo. Po Dravi je vodila pomembna trgovska pot, po suhem pa sta potekali povezavi med Mariborom in Celovcem, ter ob Mislinji proti Štajerski. Grad je obvladoval prehod iz Dravske v Mislinjsko dolino.

Med lastniki gradu so omenjeni gospodje Pfannberški, Auffensteini in Galli. Auffensteini so gosposčino 1361 leta priznali kot deželnoknežni fevd¹¹, s čimer je gospostvo Bukovje postalo neodvisno od sosednjega gospostva Dravograd. Po zlomu Auffensteinov je Pukštajn spet prišel v roke deželnega kneza. Grad je podelil Niklasu Gallu, ki je prevzel naziv von Puechenstein. Leta 1516 je bila graščina še v posesti Hansa Galla Pukštajnskega, kmalu zatem pa je prešla na Gaisrucke. Zaradi spora med bratoma Jurijem Gašperjem in Hansom Gaisruckom je grad septembra 1595 pogorel. Prevzel ga je grof Ammann, leta 1662 Zofija Kempinsky in nato še isto leto Hans pl. Saxengang. V letih 1681 do 1745 so gosposčino posedovali Khösslerji (v nadaljevanju Kozlerji). Leta 1706 je grad po nesrečnem naključju ponovno pogorel (Blaznik, 2007) in od takrat dalje ga niso več obnovili. Do danes so se ohranili ostanki gotskih stolpov z okenskimi okvirji s kamnitimi križi, romanska ščitna stena, vhodni portal¹² in del stranskega poslopja. Po Sapačevih

11 FEVD: oblika fevdalnega razmerja, oddajanje posesti (gospostva z gradom in s podložniki), ki je povezano z različnimi oblikami služnosti (vojaška služba, upravljanje gospostva ...) (Jakič, 1997).

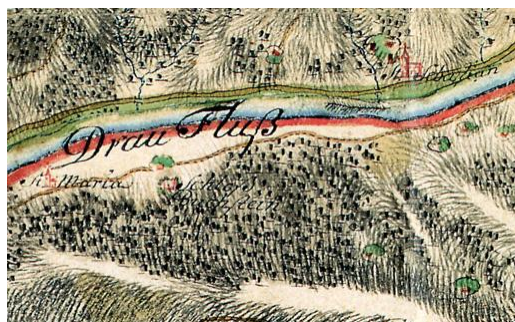
12 PORTAL: arhitekturno in dekorativno poudarjen vhod, na vhodu v grajske stavbe pogosto kot razkošno kamnito ostenje (Jakič, 1997).

besedah (2008) so omenjene razvaline ostanek enega najlepših in dokaj dobro ohranjenih gotsko razširjenih romanskih gradov na Slovenskem, zato bi jih bilo treba ustrezno predstaviti in vključiti v celovito ponudbo kompleksa Bukovje.

Slika 4: Razvaline gradu Pukštajn na skici Otta Piperja iz leta 1910 (Žagar, 2011) in razvaline gradu danes

Uničenje gradu Pukštajn je povzročilo gradnjo nove baročne graščine, ki so jo Kozlerji pozidali ob grajskem vznožju, na ravnini nad reko Dravo. Nova lega je bila lažje dostopna, stavba pa udobnejša. Graščina je kmalu postala sedež zemljiške in okrajne gosposke ter deželnega sodišča (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009). Na karti Celjske kresije iz leta 1738 je bil okraj Bukovje s 1841 prebivalci drugi največji (Blaznik, 2007).

Slika 5: Grad Pukštajn in дворец Bukovje na vojaškem zemljevidu Slovenije med leti 1763-1787 (Rajšp in sod., 2000)

Leta 1745 so graščino prevzeli grofi Jabornegg (Javornik), leta 1789 Jožef pl. Mossmüller in nato Dizma Popp.

Baročno graščino iz sredine 19. stoletja je upodobil Marko Pernhart. Poleg graščine lahko razberemo še gospodarski objekt in objekt ledenice z višjimi drevesi. Pod dvorcem je na nabrežju Drave kozolec, nad dvorcem pa ruševine srednjeveškega gradu (Rajšter, 2011).

Slika 6: Pernhartova romantična upodobitev iz sredine 19. stoletja. Prikazan je dvorec Bukovje, ob zahodnem robu ledenica z manjšo zasaditvijo, nad dvorcem pa grajske ruševine (Rajšter, 2011)

Zadnji lastniki, grofi Kometter (Kometer ali Kemeter), so stavbo prevzeli leta 1817. Baron Janez Krstnik Kometer je leta 1870 dvorec historistično¹³ prezidal. Ohranjeni baročni stavbni masi je dodal neogotske vogalne okrogle stolpiče, fasado v nadstropju členil z neogotskimi okenskimi okvirji, strop v notranjosti obogatil s štukaturami in izpopolnil z mnogimi dragocenimi umetninami. S prenovno se je dvorec uvrstil med najpomembnejše spomenike historicistične grajske arhitekture pri nas, kamor sodijo tudi dvorci Šmarje pri Jelšah, Slivnica in Viltuš (Sapač, 2008).

Konec 19. stoletja je imela graščina nad 150 ha zemlje, od tega največ gozdov (nad 113 ha), okoli 15 ha njiv in travnikov ter nad 6 ha pašnikov (Mlinarič, 1975).

Leta 1932 je obubožana lastnica Melita Feldman-Kometter, stavbo z vsemi dragocenostmi in okolico prodala na dražbi. Gospoščina je bila nato krajši čas v lasti zagrebške zavarovalnice. Ta je dvorec s parkom, kot odškodnino za povzročeno škodo pri splavarjenju lesa po Dravi, predala družini Veržun. Po drugi svetovni vojni sta dvorec in

¹³ Historizem v arhitekturi predstavlja obdobje v 18. stoletju, ki posnema pretekle slogove. Bukovski dvorec so historistično prenovili tako, da so mu dodali gotske značilnosti.

park z nacionalizacijo prešla v last Jugoslovanske ljudske armade. Park so spremenili v vojaški poligon, dvorec leta 1987 obnovili ter na jugu, zahodu in severu dvorišča zgradili tri gospodarske objekte. Z obnovo so uničili notranjost dvorca, od katere sta se do danes ohranila samo štukaturni strop in balustrade v drugem nadstropju. Čeprav je bila z obnovo izgubljena nekdanja podoba notranjosti dvorca, so z zamenjavo ostrešja in drugih vitalnih delov dvorca omogočili ohranitev stavbe. Po osamosvojitvi Slovenije je grajski kompleks služil slovenski vojski. Leta 2008 je ministrstvo za obrambo graščino z delom parkovnih površin predalo občini Dravograd. Ostali del parka je bil kot sadovnjak poverjen skladu kmetijskih zemljišč. Ker je njegova dejanska raba drugačna, poleg tega pa ga na južni strani obdaja obzidje, bo tudi omenjeni del površin v prihodnosti priključen dvorcu. (Potočnik, 2009).

Slika 7: Današnja podoba dvorca Bukovje in nad njim razvalina gradu Pukštajn (fotografija: Pušnik, 2010)

Ob vstopu na območje Bukovja se nahaja kapela Matere sedem žalosti. Grofi Javornik so jo postavili leta 1759 po načrtih baročnega stavbenika iz kroga Fuchsa iz Maribora (Štajnbaher, 2010). V njej je pokopanih več članov plemiške družine Kometer.

Slika 8: Kapela Matere sedem žalosti ter pogled izpred vhodnega dela kapele proti parku

Kapela je vstopna točka na posestvo Bukovje. Štiristo metrov za kapelo se prične park, ki se sklene z dvorcem, nad katerim se dvigujejo razvaline starega gradu Pukštajn.

3.2 PARK OB DVORCU BUKOVJE

3.2.1 Viri o parku

O nastanku in razvoju dvorca priča sedem arhivskih knjig, o nastanku in razvoju vrta ob graščini pa je ohranjeno zelo malo podatkov. Najbolj zgovoren pisni vir je Franciscejski zemljiški kataster za Štajersko iz leta 1824, ki kaže na zahodni strani dvorca Bukovje pravokotno oblikovan formalni vrt z obojestransko rahlo navznoter zalomljeno severno stranico, katerega osrednji del zavzema objekt ledenice (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009). Obstoje formalnega vrta so potrdili z arheološko raziskavo.

Slika 9: Prikaz dvorca Bukovje s formalnim vrtom na Franciscejskem katastru iz leta 1824
(Franciscejski kataster, Celjska kresija, katastrska občina Otiški Vrh, SI AS 177/C/F/C284/g/A01, 2010)

Zaradi načrtovane obnove parkovne ureditve ob dvorcu je Koroški pokrajinski muzej izvedel zaščitno arheološko orientacijsko sondiranje. Na podlagi Franciscejskega katastra (2010) so ob zahodni strani objekta namestili več sond.

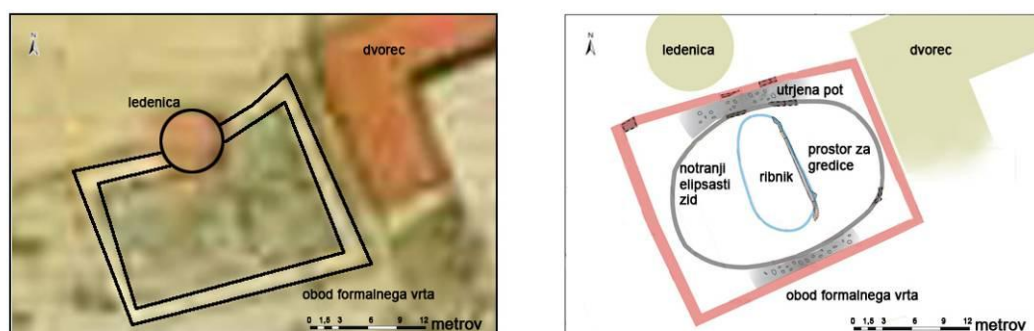

Slika 10: Prikaz izkopavanja formalnega vrta glede na skico v Franciscejskem katastru (Zavod ..., 2008)

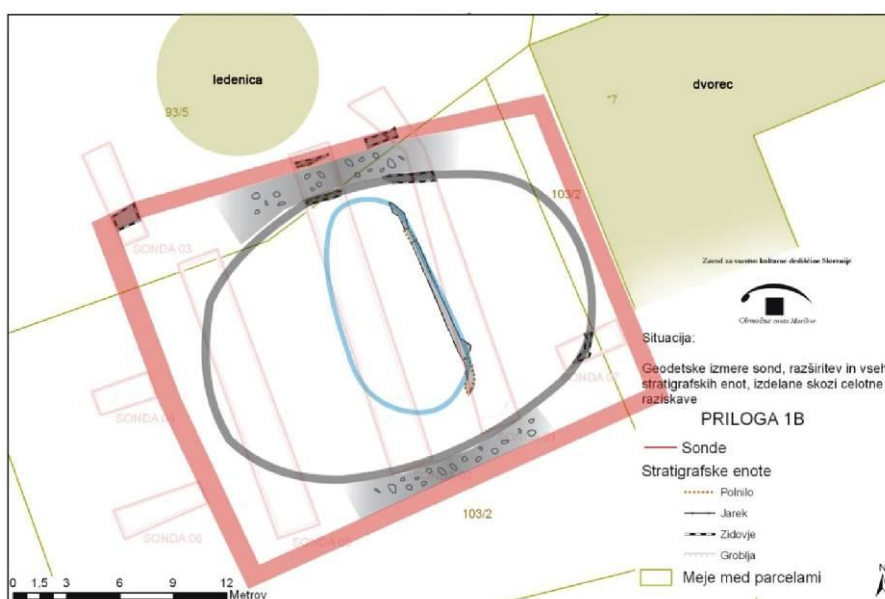
Slika 11: Izkopani predeli formalnega vrta, na katerih lahko zasledimo potek zunanjega obodnega zidu in notranjega ovalnega zidca ter utrjene poti med njima. Obodni zid ne vključuje objekta ledenice. Na osrednjem delu so našli mulj, ki je ostanek ribnika (fotograf.: Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009)

Z arheološkimi raziskavami so potrdili obstoj formalnega vrta iz Franciscejskega katastra, hkrati pa se je pokazalo odstopanje od stanja v naravi (Djura Jelenko, 2010). Franciscejski kataster prikazuje ledenico kot del zunanjšega oboda vrta ter njegov vodilni element. Z izkopavanjem so ugotovili, da poteka zunanji zid vrta pred ledenico, ki pa poleg tega tudi ni v središčni osi vrta. Na podlagi tega lahko trdimo, da je ledenica nastala neodvisno od formalnega vrta in je verjetno starejša od njega (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009). Velikost formalnega vrta in oblika njegovega oboda se tako ne ujemata s prikazom v Franciscejskem katastru.

Slika 12: Primerjava prikaza formalnega vrta na Franciscejskem katastru (Franciscejski kataster, Celjska kresija, katastrska občina Otiški Vrh, mapa AS 3000/C284, 2010) in po opravljenih arheoloških raziskavah (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009)

Raziskave so pokazale, da znaša rekonstruirana velikost formalnega vrta približno 26 x 22 m (572 m²), kar je za 31,64 m² več, kot je navedeno v katastru gosposčine Pukštajn iz 19. stoletja. Površina iz urbarja se verjetno ujema s formalnim vrtom, ki je narisana v Franciscejskem katastru iz leta 1824.

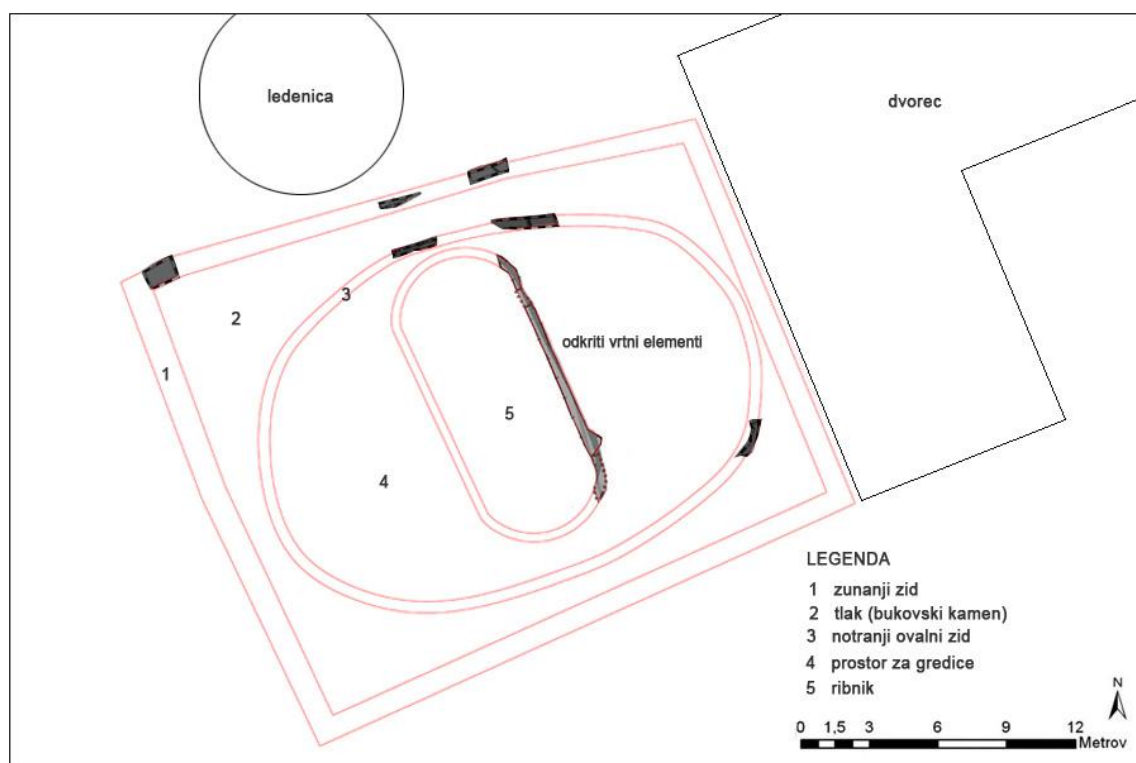
Slika 13: Skica arheoloških raziskav bukovega formalnega vrta (Zavod ..., 2008)

Od zunanjega vrtnega zidu se je ohranil mogočen temelj, grajen iz lokalnih kamnin. Uporabili so prodnike in filotoidni skrilavec, metamorfno kamnino, ki je značilna za območje Bukovja in jo zato imenujejo bukovski kamen.

Slika 14: Filotoidni skrilavec in prodniki v odkritem zidu formalnega vrta (fotograf.: Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009) in fotografija filotoidnega skrilavca iz okolice Bukovja

Znotraj pravokotnega oboda formalnega vrta so odkrili elipsasto oblikovan osrednji del, ki na Franciscejskem katastru ni viden. Med zunanjim in notranjim zidom je potekala s prodniki tlakovana in z gramozom utrjena pot. V osrednjem delu formalnega vrta naj bi bile gredice in ribnik, o katerem pričajo ostanki mulja v osrednjem delu formalnega vrta ter kanal v obliki sploščene elipse. O obstoju ribnika poročajo tudi ustni viri. Ni znano, ali je ribnik nastal sočasno z ostalimi elementi formalnega vrta ali pa so ga umestili kasneje. Na Franciscejskem katastru ni prikazan.

Slika 15: Natančnejši izris tlorisa formalnega vrta (rdeča črta) odkritega z arheološko raziskavo (Flis po Zavod ..., 2008)

Vrtne strukture in temelji zidov so se najbolj ohranili v severnem in deloma tudi v vzhodnem delu vrta. Ostalo je bilo zaradi izgradnje vojaškega poligona in drugih dejavnosti, ki so se odvijale na prostoru parka in v neposredni bližini dvorca, precej poškodovano (Djura Jelenko in Kumprej Gorjanc, 2009).

Med izkopavanjem so bili vzeti vzorci zemlje za pelodno analizo, s katero bi ugotovili vrste zasajenih rastlin v formalnem vrtu. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev analiza še ni bila izvedena.

O obstoju formalnega vrta priča tudi opis posesti s specifikacijo posameznih zemljiških površin, ki ga hranijo v Pokrajinskem arhivu v Mariboru (Arhivsko gradivo, 2010). Vrt ("garten") v omenjenem popisu zajema 285 klafr (540,36 m²), ki so se raztezale na treh parcelah. Poleg vrta so navedene še površine s sadnim drevjem, pašnik, pašnik s sadnim ali gozdnim drevjem, gojitveni gozd, gozd, opuščene površine, skalnate površine ter površine z drugimi kulturami. Ker pri vrtu ni posebej navedeno, ali gre za okrasni ali zelenjavni vrt, ne moremo zagotovo trditi, za kakšne vrste vrt gre. Vprašanje bi verjetno razkrila analiza peloda.

Schloß Luchenstein.

Zusammenstellung des Grund-Complexes.

Post Nr.	Kulturs-Gattung.				Flächen-Inhalt	
					Hech	Klaftern.
1.	Bau. Parzellen					1300
2.	Garten					285
3.	Acker		I Klasse		8	720
4.	do		II		13	1530
5.	do		III		4	129
6.	Wiesen		I		3	643
7.	do		II		5	568
8.	do		III		7	1086
9.	do		IV		6	1139
10.	do		mit Obstbäumen		1	1000
11.	Weide				4	1360
12.	do		mit Obstbäumen			355
13.	do		mit Waldbäumen		6	500
14.	Boschwald		III Klasse		91	212
15.	do		IV		2	513
16.	Außer Kultur, Wald, Oede u. Felsen				92	950
Total					249	1090

Slika 16: Kataster gosposčine Puhenštajn iz 19. stoletja. Vrt in njegova površina sta označena z rdečim okvirjem (Arhivsko gradivo, 2010)

V Franciscejskem katastru je poleg formalnega vrta označena površina z neznano kulturo. Lahko je bila zelenjavni, zeliščni vrt ali pa kakšne druge vrste površina, ki ni omenjena v urbarju.

POVRŠINA Z NEZNANO KULTURO

Slika 17: Površina z neznano kulturo poleg formalnega vrta (Franciscejski kataster, Celjska kresija, katastrska občina Otiški Vrh, SI AS 177/C/F/C284/g/A01, 2010)

Poleg omenjenih pisnih virov so zametki parka razpoznavni tudi na Pernhartovi risbi s sredine 19. stoletja. Ob dvorcu je vidna šilasta streha ledenice in večja drevesa. Parka v krajinskem slogu še ni.

Slika 18: Pernhartova risba dvorca Bukovje z ledenico in višjimi drevesi (Rajšter, 2011)

Ustni vir (Naberžnik, 2010) omenja zgolj ribnik ("tajht"), ki naj bi se nahajal na mestu nekdanjega formalnega vrta. Ali je bil ribnik del formalnega vrta ali pa je nastal kasneje, ni znano. Drugi ustni vir (Pušnik, 2010) omenja še ribnik, ki so ga domačini uporabljali za kopanje. Nastal naj bi z zaježitvijo potoka ob zahodnem robu parka. Ni znano, ali je bil ribnik del parkovne ureditve ali pa je nastal kasneje. O njem danes ni sledi.

Na razglednici iz začetka 20. stoletja je vidna zasaditev severnega roba parka z drevesi velikih habitusov. Poraslost parka je bila v primerjavi z današnjim stanjem večja. Po besedah g. Jožeta Kramerja (2010) je ob ledenici rastla lipa in na njeni zahodni strani hrast ali javor, ob robu terase pa še dve duglaziji. Za njimi so bile lipa, rdečelistna bukev, štirje hrasti in dva bora. Z razglednice je še mogoče razbrati ledenico, ostalih elementov parka pa ne. Omenjena drevesa so del parka v krajinskem slogu, ki so ga kasneje dodali formalnemu vrtu oziroma najprej odstranili renesančno-baročni vrt in nato uredili površine v duhu novega sloga.

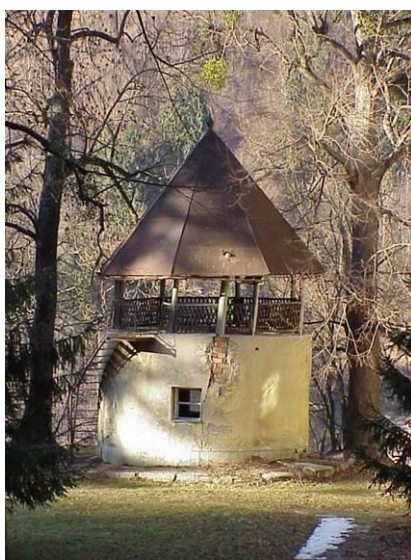

Slika 19: Fotografija dvorca Bukovje z razvalino gradu Pukštajn z začetka 20. stoletja (Kos in sod., 2005:25)

3.2.2 Stanje parka danes

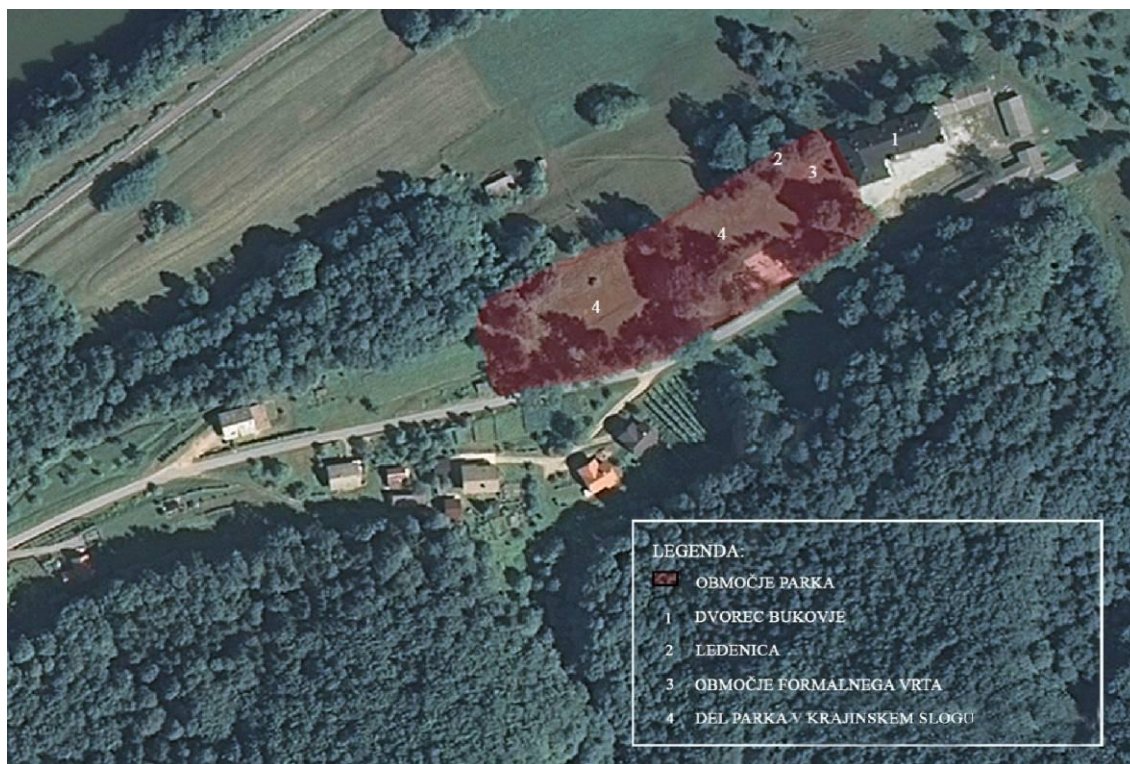
Gradivo o obstoječi situaciji sem povzela po Opisu stanja pred preureditvijo, ki ga je pripravila Nataša Dolejši iz Podjetja za urejanje prostora PUP d.d. (2008a). O ureditvi parka v času, ko ga je uporabljala jugoslovanska in nato slovenska vojska (v nadaljevanju "vojska"), sta mi poročala gospod Ludvik Pušnik (2010) in gospod Jože Kramer (2010).

Park se nahaja na terasi zahodno od dvorca. V dolžino meri 165 metrov in ima povprečno širino 50 metrov. Del parka ob dvorcu je nekoč zavzemal formalni vrt, danes pa je na tem mestu le še travna površina. Na robu terase je okrogla pritlična stavba s kletjo, v kateri je bila ledenica. Na vrhu objekta ledenice je bil lesen paviljon z leseno kritino. Vojska je objektu odstranila zgornji del in ga pustila propadati.

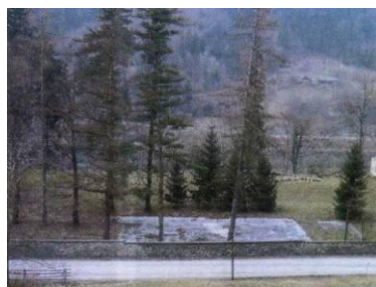
Slika 20: Fotografija objekta ledenice, posneta v času, ko je bila lastnik Bukovja vojska (Kramer, 2010) in posnetek ledenice danes

Proti zahodu se parkovna površina nadaljuje v krajinskem slogu, s travno površino in visokimi okrasnimi drevesi. Zaključuje jo nasuta površina, na kateri urejajo parkirišče. Na južnem robu je park zaključen s kamnitim zidom, proti severu pa s strmo brežino, ki jo prerašča redek gozd, proti vzhodu pa sadno drevje. Brežina preide v travno teraso.

Slika 21: Lega dvorca s parkom (Posnetek ..., 2010)

Vojska je površino parka uporabljala za vadišče. Pri tem je poškodovala drevesa, sadila neustrezne nove drevesne vrste in v večji meri uničila sledi formalnega vrta. Na območju formalnega vrta so zgradili asfaltno igrišče in vadišče z betonskimi jarki. Jugozahodni del parka (ob rdečelistni bukvi) so poglobili in v njem hranili gorivo. Ob zahodnem robu parkovne površine so odvrgli več barikad ter zgradili stražarnico. Del severnega roba ravnice so z nasutjem razširili za 8 metrov ter tam uredili svinjak. Ob vzhodni rob parkovne površine so postavili betonske cvetlične grede. Betonsko igrišče so obsadili z večjim številom smrek, ob južnem robu parka pa so ob kamnit zid posadili navadne robinije. V kamnit zid ob vstopu na dvorišče dvorca so vzdali stražarnico.

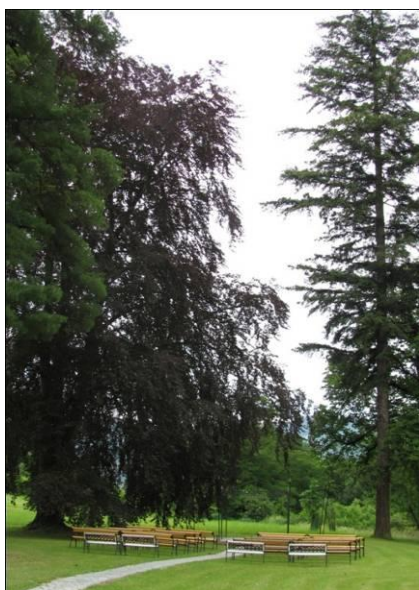
Slika 22: Barikade, betonsko igrišče in skladišče goriva (fotograf.: Dolejši, 2008a)

Ob dvorcu je še več novejših motečih objektov: betonski nadvoz za popravilo avtomobilov, kotlovnica, objekti na zahodni meji posesti ter gospodarski objekti na južnem in vzhodnem robu posesti.

Slika 23: Objekti, ki jih je postavila jugoslovanska vojska: betonski nadvoz za popravilo avtomobilov, stražarnica v zidu (fotograf.: Dolejši, 2008a) in gospodarski objekti (fotograf.: Drofenik, 2008)

Poti v parku in okolici dvorca so peščene, ob dvorcu pa tlakovane z betonskimi ploščami. Peščene poti v parku so prekrte s plastjo preperelega odpadlega listja. Sedanji lastniki so tlakovali pot, ki vodi do rdečelistne bukve, kjer ob porokah postavijo leseno ploščad s poročnim paviljonom.

Slika 24: Nova tlakovana pot v parku, ki vodi do poročnega paviljona

Park je bil skoraj stoletje slabo vzdrževan, zato so vidni le še ostanki nekdanje parkovne zasnove. Prvotno naj bi bila zasajena skupina dreves jugozahodno od dvorca in v širšem pasu vzporedno s kamnito ograjo, vojska pa je kasneje zasadila nova drevesa, predvsem iglavce. Tako je danes večina dreves neustreznih, nekatera prvotna drevesa pa preveč poškodovana, da bi jih bilo smiselno ohraniti.

Leta 2008 je občina Dravograd v sodelovanju s Podjetjem za urejanje prostora PUP d.d. iz parka odstranila poškodovana in neustrezna drevesa ter objekte. Poseg je odobril Zavod za varstvo kulturne dediščine Območne enote Maribor (g. Miran Krivec) ter Zavod za gozdove (revirski gozdar Vlado Petrič).

Slika 25: Iglavci, ki jih je zasadila vojska in poškodovana prvotna drevesa. Obojna so ob sanaciji parka odstranili (fotograf.: Dolejši, 2008a)

V parku so ohranili rdečelistno bukev, dva hrasta, črna bora, divji kostanj, duglaziji, lipo in pacipreso. Površine, ki jih je preuredila vojska (igrišča, jarki, skladišče razstreliva ...) so izravnali in jih zasejali s travo.

Slika 26: Sanacija parkovne površine (fotograf.: Drofenik, 2008)

LEGENDA OHRANJENE DREVNINE:

- 1 DIVJI KOSTANJ *Aesculus hippocastanum*
- 2 DUGLAZIJA *Pseudotsuga menziesii*
- 3 ČRNI BOR *Pinus nigra*
- 4 RDEČELISTNA BUKEV *Fagus sylvatica* "Atropunicea"
- 5 HRAST *Quercus robur* in *Quercus petraea*
- 6 LIPA *Tilia platyphyllos*
- 7 PACIPRESA *Chamaecyparis lawsoniana*

Slika 27: Ohranjena drevnina (fotograf.: Dolejši, 2008a)

Med odstranjevanjem drevnine, so poškodovali ostanke formalnega vrta.

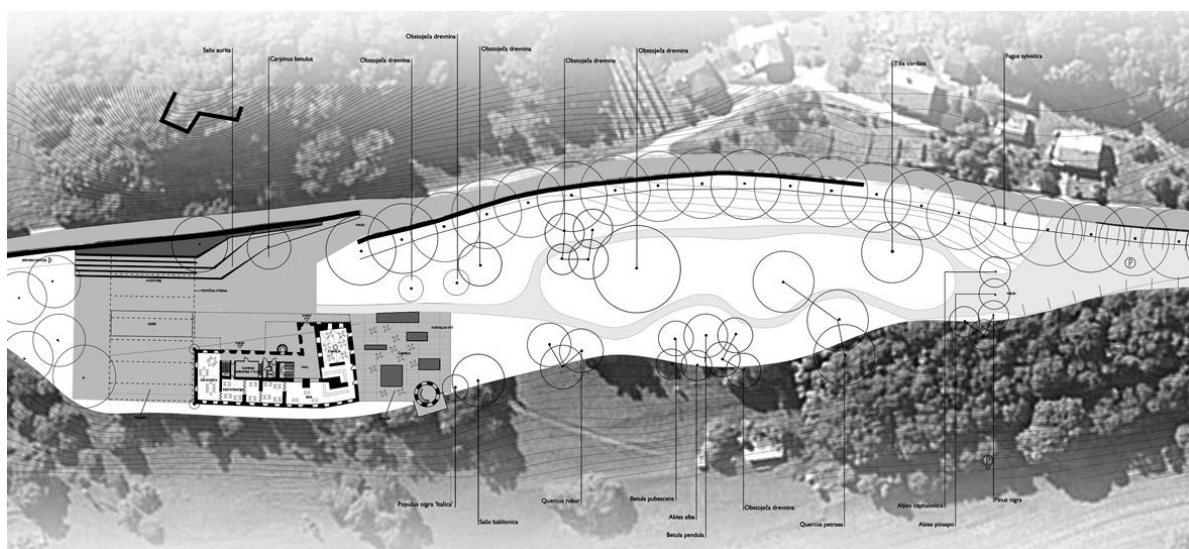
Po odstranitvi neustreznih dreves in objektov se je občina Dravograd odločila za prenovo parkovnih površin. Pri ureditvi so izhajali iz mednarodne prireditve "Od lipe do lipe", v okviru katere so s pomočjo evropskih sredstev načrtovali zasaditev parkovne površine z drevesi in cvetlicami vseh evropskih držav.

Po predlogu turističnega društva Dravograd je gospa Nataša Dolejši iz Podjetja za urejanje prostora PUP d.d. pripravila načrt zasaditve (2008b). Na površini parka je razporedila 27 različnih dreves in pravokotne cvetlične gredice na območju nekdanjega formalnega vrta ter ob brežino na južnem robu parka.

Slika 28: Idejni projekt zasaditve dreves evropskih držav po zasnovi podjetja PUP d.o.o., ki je bil izveden maja 2008 (velikost kroga ne upošteva velikosti drevesnega habitusa) (Dolejši, 2008b)

V študentski delavnici, ki je bila organizirana v dvorcu Bukovje (2008), smo predlagali drugačno razporeditev dreves. Temeljila je na ustvarjanju drevesnih gruč in jas, med katerimi smo speljali valovito peščena pot.

Slika 29: Predlog zasaditve dreves evropskih držav iz študentske delavnice "Dravograd 2008" (Biotehniška fakulteta ..., 2008)

Občina je izvedla zasaditev dreves in cvetlic po načrtih Podjetja za urejanje prostora PUP d.d. (slika 29). Menim, da so na površini združili preveliko število različnih dreves, kar bo oviralo razvoj habitusa, odrasla drevesa pa bodo zastrla celotno površino parka. Namesto drevesnih gruč in jas, ki so značilna za krajinski slog, bo nastal parkovni gozd.

Na Zavodu za varstvo kulturne dediščine (2008) se niso strinjali z izbiro velikega števila različnih drevesnih vrst. Tudi po Krivčevih besedah saditev 27 soliterjev na platoju parka ovira rast ohranjenih dreves ter normalen razvoj novo zasajenih dreves (2008). Kot kompromis so predlagali zasaditev 27 enakih dreves v linijo na brežino ob južnem robu parkovne površine.

Na površini parka so zasajene tudi cvetlice držav Evropske unije. Izbrano je preveliko število različnih vrst, v zasaditvi pa ni upoštevana preteklost parka. Zasaditev cvetlic je manj sporna, saj so gredice premakljive in jih je možno zamenjati ali odstraniti.

Slika 30: Gredice s cvetlicami držav Evropske unije na območju nekdanjega formalnega vrta in ob južnem robu parka

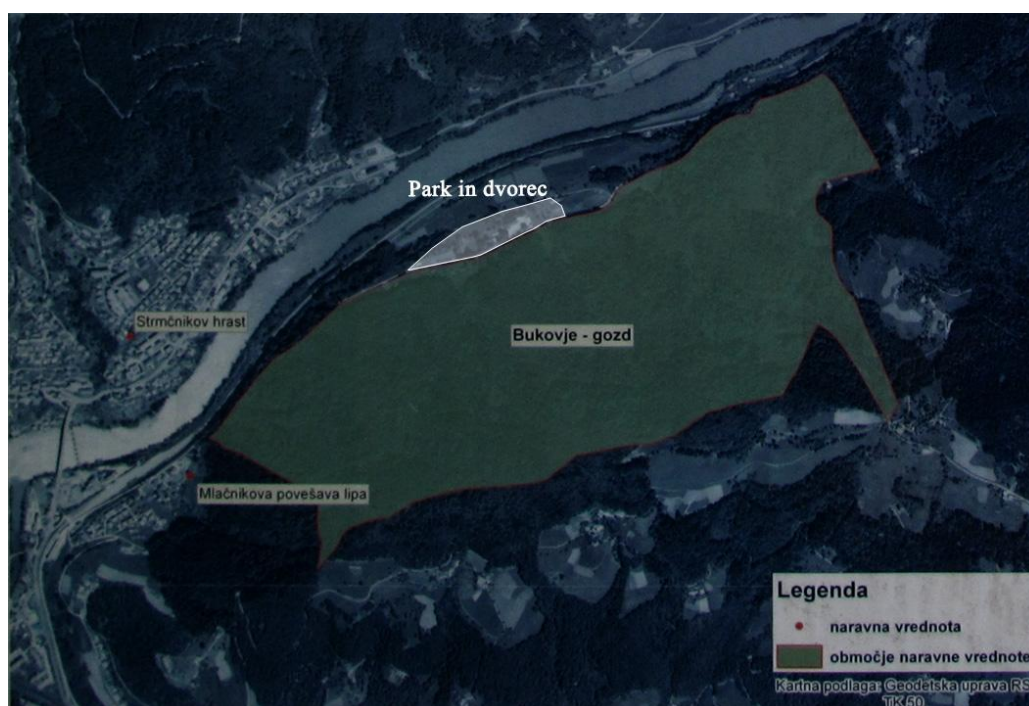
Drevesom in cvetlicam so dodane tablice z imeni rastlin, ob vhodu v park pa je informacijska tabla, ki nas pouči o zdravilni moči dreves. Trenutno je torej park dopolnjen z dvojno vsebino: drevesi in cvetlicami evropskih držav ter podatki o zdravilni moči dreves. Nova vsebina nadomešča prvotni, vrednejši pomen parka, saj je to edini park na Koroškem, pri katerem so našli oprijemljive ostanke formalnega vrta, ter redki primer dokaj ohranjenega romantičnega kompleksa parka in dvorca na Slovenskem. Pri obnovi bi se bilo treba osredotočiti predvsem na obujanje formalnega vrta in romantične atmosfere s povrnitvijo krajinskega sloga.

4 DODATNA IZHODIŠČA ZA IZDELAVO PREDLOGA UREDITVE BUKOVJA

Pri obuditvi parka Bukovje je treba upoštevati tudi danosti okolja in potrebe današnjega časa. V poglavju so navedene naravne značilnosti okolja, med katerimi sta najpomembnejša bukev in bukovski kamen. Opisane so tudi želje in cilji lastnika objekta (Občine Dravograd) ter predlog ureditve, ki je bil izdelan v študentski delavnici.

4.1 DVOREC S PARKOM KOT DEL NARAVNE DEDIŠČINE

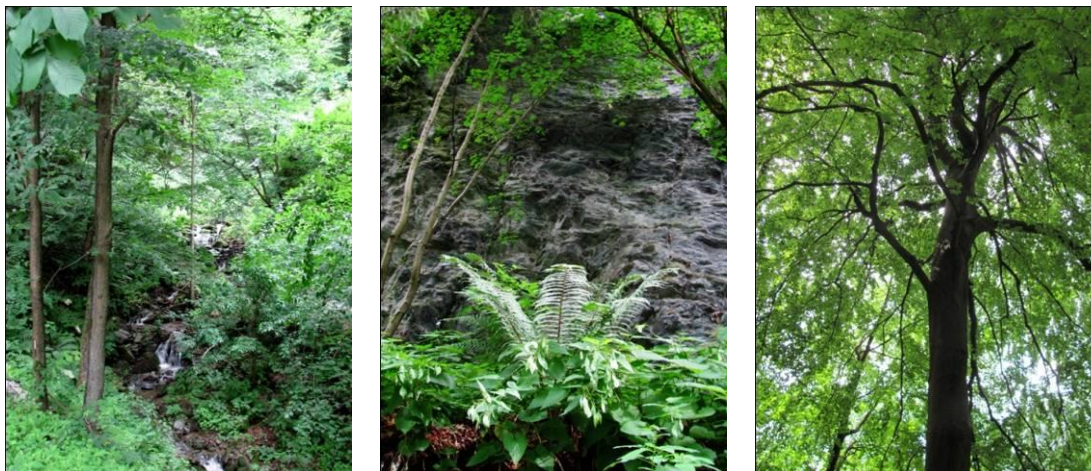
Dvorec Bukovje s parkom se nahaja na območju, ki je na podlagi strokovnih meril (izjemnost, tipičnost, kompleksna povezanost, ohranjenost ali ekosistemska, znanstveno-raziskovalna ali pričevalna pomembnost na območju Slovenije) razglašeno za naravno vrednoto¹⁴, kamor spadajo redki, dragoceni ali znameniti naravni pojavi ter pojavi, ki so kot del žive ali nežive narave edinstveni, redki in ogroženi (Gulič in sod., 2005). Zaščiten del Bukovja je ostanek pohorskega gozda s prevladujočo bukvijo, na katerega ni vplivala industrijska revolucija 19. stoletja. Na področju Pohorja so takrat namreč izsekali večino listnatega in mešanega gozda ter ga nadomestili s smreko in duglazijo (tudi del gozda pod dvorcem Bukovje).

Slika 31: Območje Bukovja, ki je razglašeno za naravno vrednoto (Zavod RS ..., 2008)

¹⁴ Naravne vrednote obsegajo vso naravno dediščino na območju Republike Slovenije. So redki, dragoceni ali znameniti naravni pojavi, sestavina oziroma del žive ali nežive narave, naravno območje ali del naravnega območja, ekosistem, krajina ali oblikovana narava (Ur.l. RS št. 56/99, 2011).

Območje je posebno zaradi edinstvenega ekološkega sistema s prevladujočo združbo predalpskega mešanega gozda (*Lamio orvalae* - Fagetum), bogatega z listavci (bukev, ostrolistni javor, veliki jesen), in pomembnimi zeliščnimi vrstami, ki so na ostalem delu občine redke, npr. deveterolistna mlaja (*Dentaria enneaphyllos*), trilitna vetrnica (*Anemone trifolia*), velika mrtva kopriva (*Lamium orvala*), dišeča lakota (*Galium odorata*), spomladanska črnobina (*Schrophularia vernalis*), kljukastosemenska zvezdica (*Stellaria montana*). Vegetacija je posledica drugačne silikatne geološke podlage, filotoidnega skrilavca, ki so ga v Bukovju poimenovali bukovski kamen (Gulič in sod., 2005).

Slika 32: Narava, ki obdaja Bukovje

Poleg omenjene vegetacije so tu tudi nekatere redke živalske vrste, predvsem metulja črni apolon in gozdni postavnež (Gulič in sod., 2005).

Glavni naravni značilnosti območja sta bukev in bukovski kamen (filotoidni skrilavec), ki sem ju izpostavila tudi v nadaljevanju pri načrtovanju ureditve Bukovja.

4.2 ŽELJE OBČINE ZA PREUREDITEV DVORCA IN NJEGOVE OKOLICE

Po Košanovih besedah naj bi dvorec postal novo koroško kulturno središče, ki bi z vsebinsko zasnovo in ustrezno promocijo postalo žarišče kulturnega turizma na Koroškem in širše. Načrtujejo ureditev mednarodnega muzeja reke Drave in občasnih muzejskih zbirk, izobraževalne in protokolarne prostore za potrebe regije - pokrajine, države in občine ter študij mreženja kulturnih vsebin ali visoke šole za oblikovanje ali prevajalstvo, plesno dvorano, možnost izvajanja vrhunskega kongresnega turizma (Košan, 2006).

V dvorcu so že uredili večnamensko dvorano (za poroke, koncerte), prostore Koroškega pokrajinskega muzeja in javnega zavoda za šport, turizem, kulturo in mladinske dejavnosti "Dravit" ter prostore za različne delavnice in proslave. Po izdelavi konservatorskega načrta prenove dvorca načrtujejo celovito prenovo objekta in parka za namene stalne muzejske zbirke in organizacijo prireditev lokalnega in državnega značaja, zaradi katerih naj bi postal dvorec Bukovje tudi reprezentančni objekt (Kramer, 2006). V parku želijo urediti teraso za gostinski lokal, prenoviti ledenico in v njej urediti čajnico. Na terasi ob čajnici bi potekale tudi poročne slovesnosti.

Slika 33: Prenovljeni prostori dvorca

Na dvorišču je načrtovana izgradnja odprtega letnega avditorija za organizacijo različnih dogodkov (Košan in sod., 2007).

4.3 PREDLOG ZA PREUREDITEV OBMOČJA BUKOVJE – ŠTUDENTSKA DELAVNICA

Leta 2008 je na dvorcu Bukovje potekala študentska delavnica na temo prenove dvorca in parka Bukovje pod mentorstvom prof. dr. Maruše Zorec in iz. prof. dr. Ane Kučan. Študenti arhitekture in krajinske arhitekture smo oblikovali predloge za preureditev parka, dvorišča, dvorca in razvalin gradu Pukštajn. Prenovo parka smo osnovali na podlagi Franciscejskega katastra in možnih novih rab. Na željo občine Dravograd smo osnovni zasaditvi dreves v krajinskem slogu dodali 27 dreves, ki simbolizirajo države Evropske unije. Območje, kjer je nekoč stal formalni vrt, smo namenili terasi gostinskega lokala v pritličju dvorca in čajnice v objektu ledenice. Ker takrat še niso bile opravljene arheološke raziskave, smo pri oblikovanju terase izhajali zgolj iz dejstva o geometrijskem urejanju formalnih vrtov.

Dvorec smo preuredili v skladu z novimi vsebinami (muzej, poročna dvorana, gostinski lokal ...), na dvorišču pa predvideli amfiteater za različne prireditve. Razvalino gradu Pukštajn nad dvorcem smo predelali v razgledni stolp.

Slika 34: Predlog ureditve formalnega vrta, ledenice in parka v angleškem krajinskem slogu z zasaditvijo dreves držav Evropske unije

Slika 35: Predlog ureditve dvorišča in gradu Pukštajn

4.4 PRIMER DOBRE PRAKSE – PRENOVA FORMALNEGA VRTA OB DVORCU EHRNEGG

Vrt ob dvorcu Ehrnegg je dober primer prenovljenega renesančnega podeželskega vrta in zato dodaten vir za rekonstrukcijo bukovskega formalnega vrta. Vrt so lastniki delno priredili svojim potrebam in mu z novo rabo omogočili obstoj in življenje v današnjem času.

Slika 36: Uporaba prenovljenega renesančno-baročnega formalnega vrta ob dvorcu Ehrnegg (Piskernig ..., 2012)

Pri prenovi vrta so aktivno sodelovali strokovnjaki oddelka za zgodovinske vrtove iz avstrijskega Zavoda za kulturno dediščino. Izdelali so načrt prenove in nudili organizacijsko ter finančno pomoč pri prenovi (Piskernik, 2010).

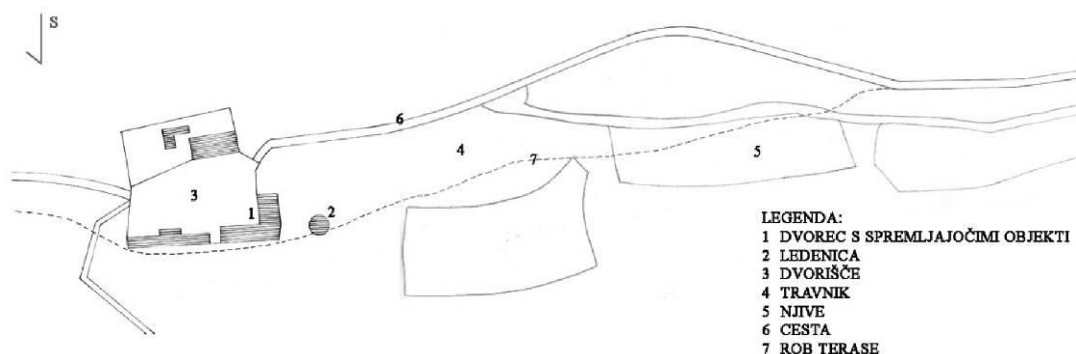
Vrt je primer uspešnega sodelovanja med lastniki in strokovnimi ustanovami, ki je privedlo do kvalitetno izvedene obnove. Nasprotno pa menim, da strokovnjaki pri obnovi Bukovja sodelujejo premalo.

5 VARIANTE RAZVOJA UREDITVE ZGODOVINSKEGA PARKA BUKOVJE

O parku ob dvorcu Bukovje je malo podatkov - ne vemo, kdaj je park nastal niti ne, kdo ga je uredil. Zagotovo je le, da sta v parku bili dve razvojni fazi: najprej renesančno baročni vrt in nato ali skupaj z vrtom še krajinski park. Glede na druge renesančno-baročne ureditve na območju Slovenije lahko sklepamo, da je vrt nastal na začetku 18. stoletja, kar ustreza izgradnji dvorca, krajinski park pa morda ob prezidavi dvorca konec 19. stoletja. Ker me je točneje zanimalo, kdaj je nastal formalni vrt, kdo ga je uredil, kdaj in kdo je uredil krajinski park ter ali so ob ureditvi krajinskega parka ohranili ali porušili formalni vrt, sem skromne znane podatke na različne načine združila v skice in poskušala ugotoviti najbolj verjeten potek razvoja bukovskega parka. Izhajala sem tudi iz konservatorskega vidika, da se je treba v primeru, ko je v parku obstajalo več razvojnih faz, odločiti le za prenovu najpomembnejše. Pri tem je treba upoštevati več vidikov: starost, redkost in zaokroženost posamezne faze (Hafner, 1992). Z razvojnimi skicami sem tako želela ugotoviti ali je bil v razvoju bukovskega parka pomembnejši formalni vrt ali krajinski park.

• Začetno stanje dvorca in okolice Bukovja

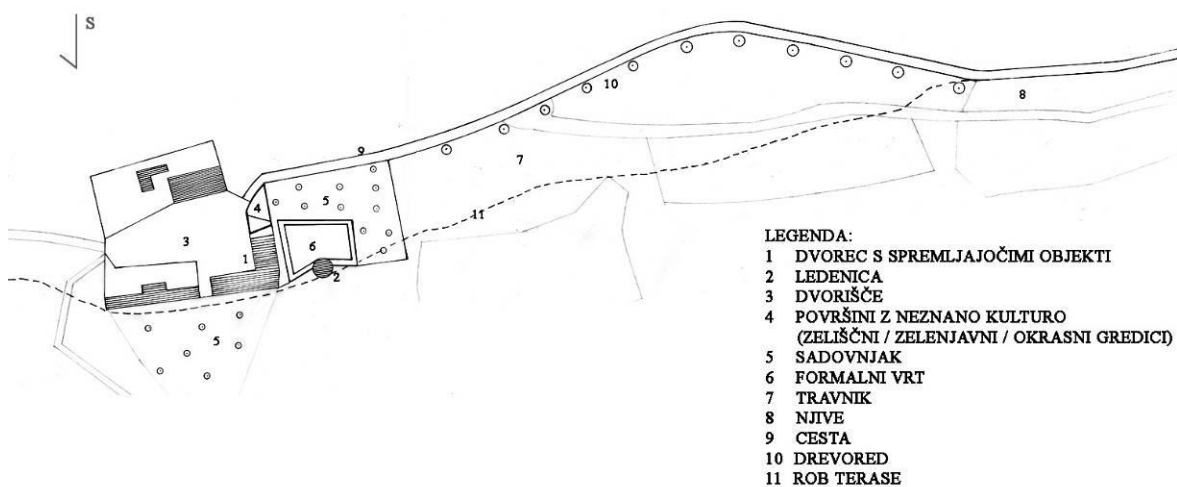
Prva skica prikazuje ureditev dvorca Bukovje in njegove okolice pred nastankom formalnega vrta. Na skici je prvotni baročni dvorec s spremljajočimi stavbami, ki so še na Franciscejskem katastru iz leta 1825. Prikazane so tudi ledenica, rečna terasa, na kateri stoji dvorec ter kasneje park (terasa je označena s prekinjeno črto), cesta, ki poteka drugače kot danes ter ostale poti in polji.

Slika 37: Prikaz prvotnega stanja ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice (prva skica)

• Ureditev formalnega vrta

Na **drugi skici** sem povzela ureditev dvorca in okolice s formalnim vrtom po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825. Med dvoriščem in sadovnjakom je še manjša dvodelna zelena površina, katere namen ni znan (št. 4), ob formalnem vrtu in na pobočju pod dvorcem pa sadovnjak, ki se proti zahodu nadaljuje v njivo in travnik. Prikazana oblika formalnega vrta ni bila potrjena z arheološko raziskavo.

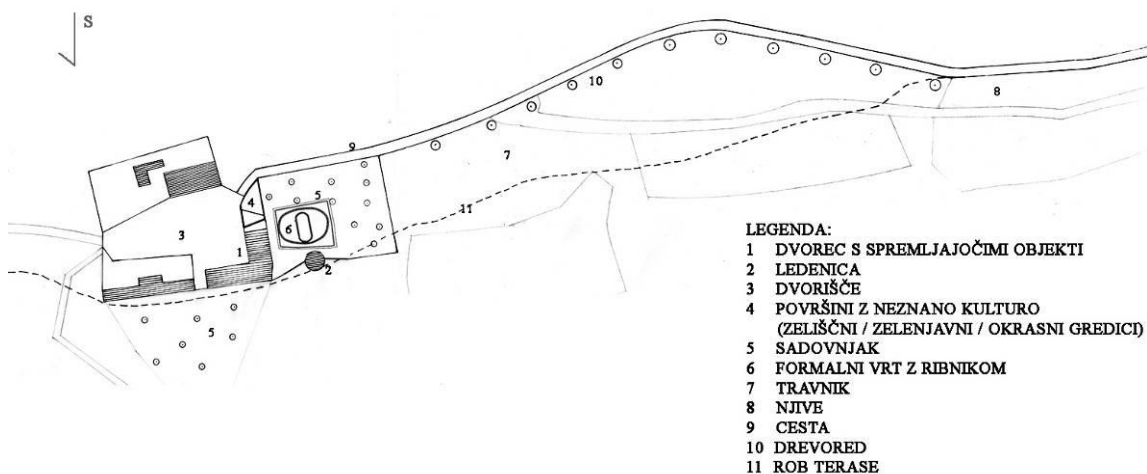
Slika 38: Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 (druga skica)

Na katastru je prikazana tudi cesta z drevoredom, ki vodi do dvorca in se zaključi na dvorišču. Na vzhodni strani sta z dvorišča speljani dve poti: prva proti vzhodu, druga pa po pobočju mimo sadovnjaka do kozolca in kmetije Gorogranc. Dvorišče je bilo kasneje na južni in vzhodni strani obdano z obzidjem, ki stoji še danes. Na vzhodni in delno južni strani ga je vojska vgradila v hrbtišče novejših gospodarskih objektov.

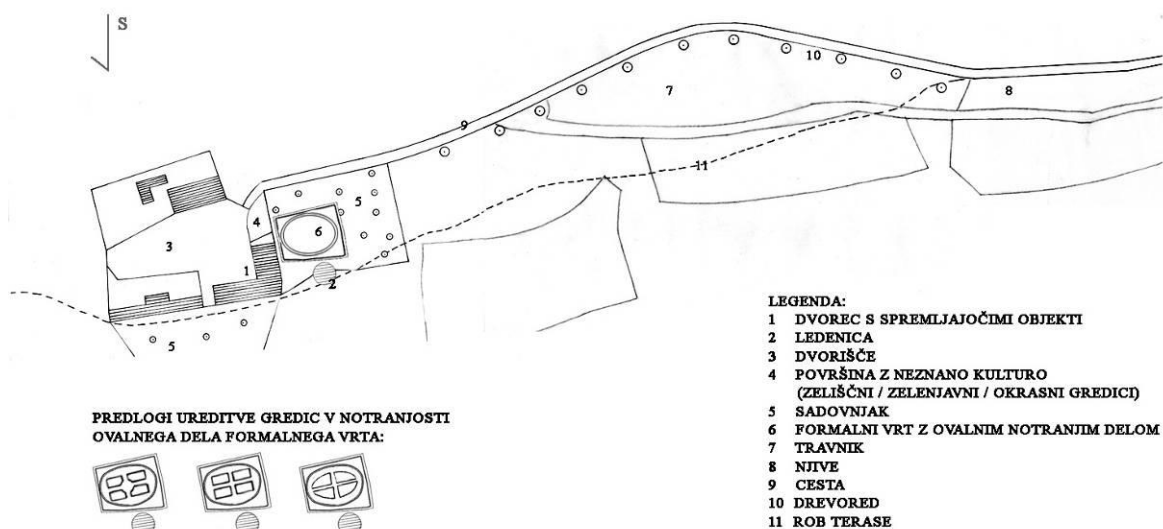
Slika 39: Ostanek obzidja na stranicah novejših gospodarskih objektov ob dvorcu Bukovje

Tretja skica prikazuje ureditev dvorca in okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru, oblika formalnega vrta pa je nadomeščena s tisto, ki je bila odkrita z arheološko raziskavo.

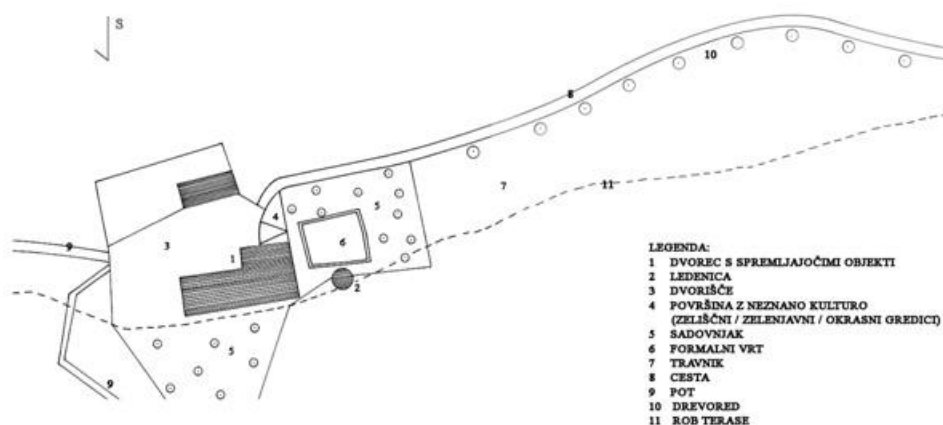
Slika 40: Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z ureditvijo formalnega vrta, ki je bila odkrita v arheološki raziskavi (tretja skica)

Z arheološko raziskavo so v središču vrta odkrili sledi mulja. Sklepali so, da je ostanek ribnika. Njegov obstoj je potrdil tudi ustni vir, ki pa se ni spomnil, ali je bil ribnik del formalnega vrta ali pa je obstajal samostojno kot del krajinskega parka. Zaradi tega ni zagotovo, da sta formalni vrt in ribnik obstajala sočasno. Možno je, da so ribnik dodali kasneje, ali pa so ob prezidavi dvorca (leta 1870 in 1890) in ureditvi krajinskega parka porušili formalni vrt, ter na njegovem mestu uredili ovalni ribnik, ki je značilen element krajinskega parka. Na **četrtni skici** je prikazano možno stanje formalnega vrta brez ribnika. Pod skico so podani trije primeri ureditve gredic znotraj osrednjega ovalnega dela vrta. Prvi primer je prirejen po ureditvi gredic na Vischerjevi grafiki koroškega dvorca Weinbichel (današnja avstrijska Koroška), drugi primer po Valvasorjevi grafiki koroškega dvorca Hollenburg /Humberk/, tretji primer pa po Valvasorjevi grafiki koroškega dvorca Ebenthall /Žrelec/.

Slika 41: Prikaz ureditve dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z ureditvijo formalnega vrta iz arheoloških raziskav, vendar brez ribnika. Pod glavno skico so možni primeri ureditve gredic v notranjosti ovalnega dela, prirejene po ureditvah ob podeželskih dvorcih Weinbichel, Hollenburg in Ebenthall (1900) (četrt skica)

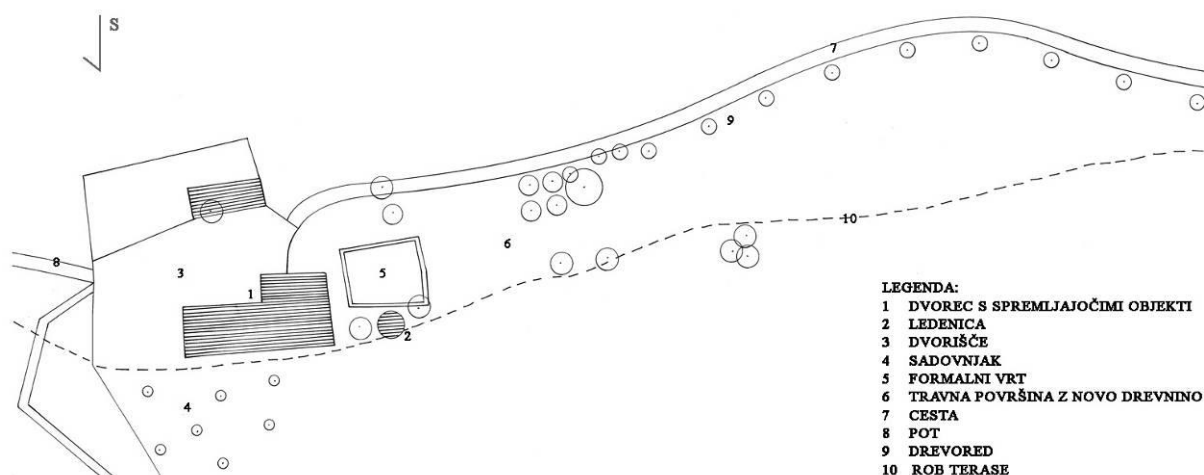
Na **peti skici** je romantično prezidan dvorec (prezidava v letih 1870 in 1889) in prikaz okolice iz Franciscejskega zemljiškega katastra. Obod formalnega vrta je oblikovan po rezultatih sondažnih analiz, njegova notranjost pa je, tako kot v Franciscejskem katastru, brez osrednjega ovalnega zidca in ribnika. Poudariti želim prostorsko neskladje, ki je nastalo s prezidavo dvorca. Baročni dvorec je imel vzhodni trakt daljši kot na novo prezidan romantični dvorec. Dolžina prvotnega dvorca se je ujemala z vzhodno stranico formalnega vrta, po prezidavi pa je vrt segal čez rob prenovljene stavbe. Sklepam, da so s prezidavo dvorca odstranili formalni vrt, ki se ni več slogovno ujemal s prenovljeno stavbo. Nadomestili so ga s krajinskim parkom, katerega del je lahko bil tudi ribnik.

Slika 42: Prikaz ureditve neogotsko prezidanega dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z obodom formalnega vrta povzetega po arheoloških raziskavah (peta skica)

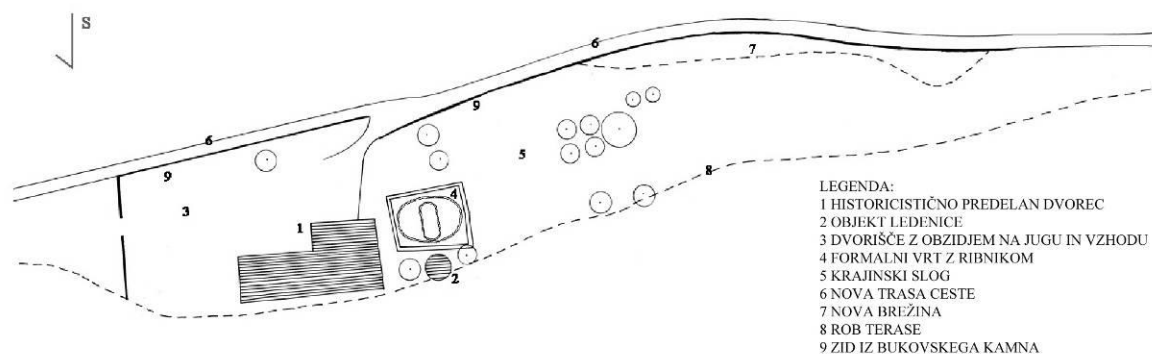
• Ureditev parka v krajinskem slogu

V **šesti skici** je stanju iz pete skice dodan park v krajinskem slogu.

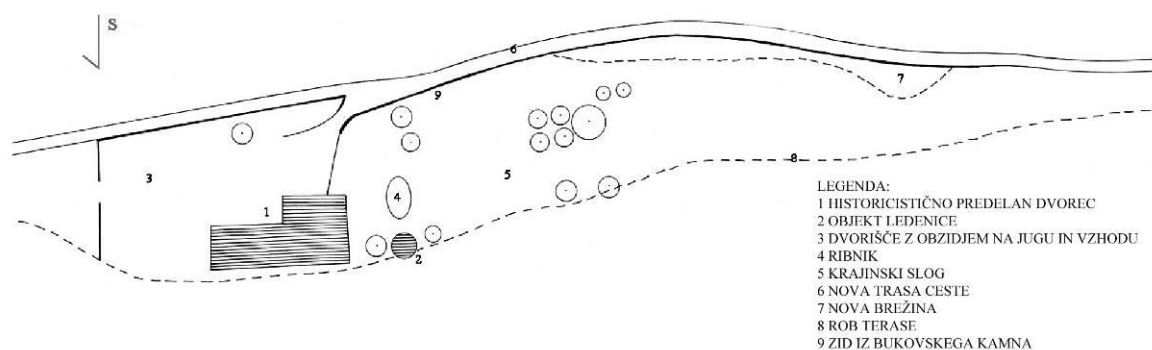
Slika 43: Prikaz ureditve neogotsko prezidanega dvorca Bukovje in njegove okolice po Franciscejskem zemljiškem katastru za Štajersko iz leta 1825 z zunanjim obodom formalnega vrta (po arheoloških raziskavah iz leta 2008). Ob formalnem vrtu je nova historistična zasaditev v krajinskem slogu. Lega dreves na cesti in gospodarskem poslopju kažejo, da je s prezidavo dvorca prišlo tudi do prestavitve ceste in rušitve gospodarskega poslopja (šesta skica)

Prikazana zasaditev dreves krajinskega parka se ne sklada s traso ceste iz Franciscejskega katastra, poleg tega je eno od dreves na mestu starega gospodarskega objekta (glej **šesto skico**). Zaradi naštetih neskladij je verjetno, da so ob prezidavi dvorca oziroma po njej najprej prestavili traso ceste in porušili gospodarski objekt ter šele nato uredili park v krajinskem slogu. Pri tem so odstranili drevored in ob novi cesti postavili zid iz bukovskega kamna, ki še danes ločuje park in cesto. Ustni vir trdi, da naj bi zid postavila šele vojska na začetku 20. stoletja (osebni vir, maj 2010). Glede na uporabo materiala, ki je enak, kot pri zidu v formalnem vrtu sklepam, da je zid ob cesti starejšega izvora. Zid je nekdanj obdajal tudi dvorišče dvorca. Do danes se je ohranil na severni strani, na vzhodni pa so ga uporabili za hrbišče novih objektov (glej sliko 39). Verjetno je bila terasa z dvorcem Bukovje in parkom konec 19. stoletja z južne in vzhodne strani obdana z obzidjem, na jugu pa jo je ščitila strma brežina. Opisano stanje je prikazano na **sedmi skici**.

Slika 44: Romantično prezidan dvorec Bukovje s formalnim vrtom in parkom v krajinskem slogu. Ob novi cesti je zid iz bukovskega kamna, ki obdaja tudi severno in vzhodno stran dvorišča. Zaradi nove ceste je na ravni terasi parka nastala manjša brežina (sedma skica)

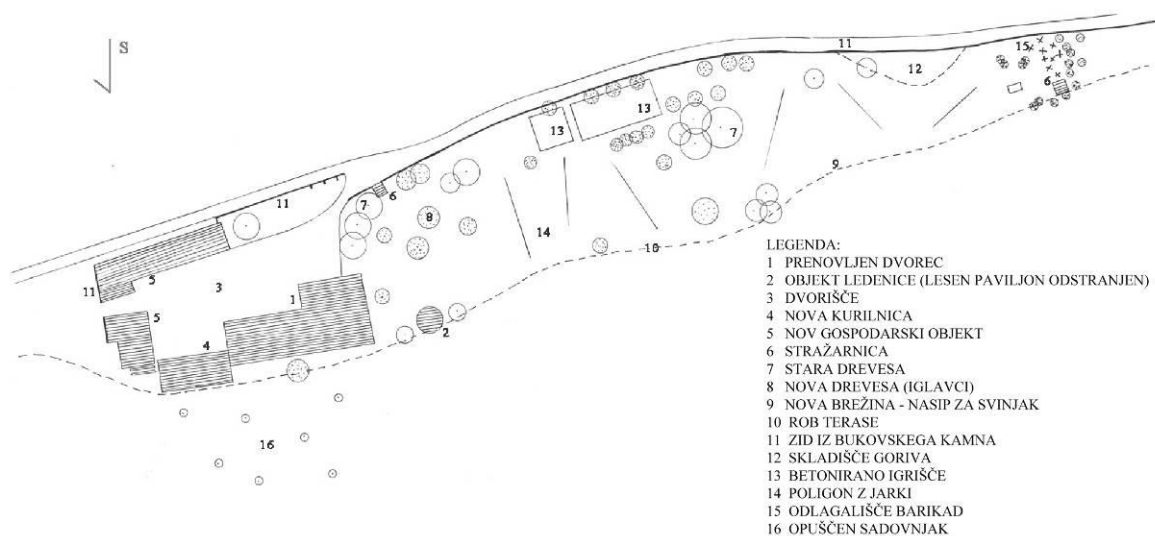
Na **osmi skici** je prikazana ureditev s konca 19. stoletja. Na njej je nova historistično predelana stavba dvorca z ograjenim dvoriščem, park v krajinskem slogu ter namesto formalnega vrta ribnik. Ledenici je dodan lesen razgledni paviljon, ki je značilen vrtni element krajinskega parka in pripomore k romantičnemu dojemanju ureditve. Verjetno so poleg nove zasaditve, paviljona in ribnika med drevesi dodali rahlo vijugasto peščeno pot.

Slika 45: Neogotsko prezidan romantični dvorec Bukovje s krajinskim parkom, del katerega je ribnik na območju nekdanjega formalnega vrta ter ledenica z razglednim paviljonom (osma skica)

• Stanje parka po vojaških posegih

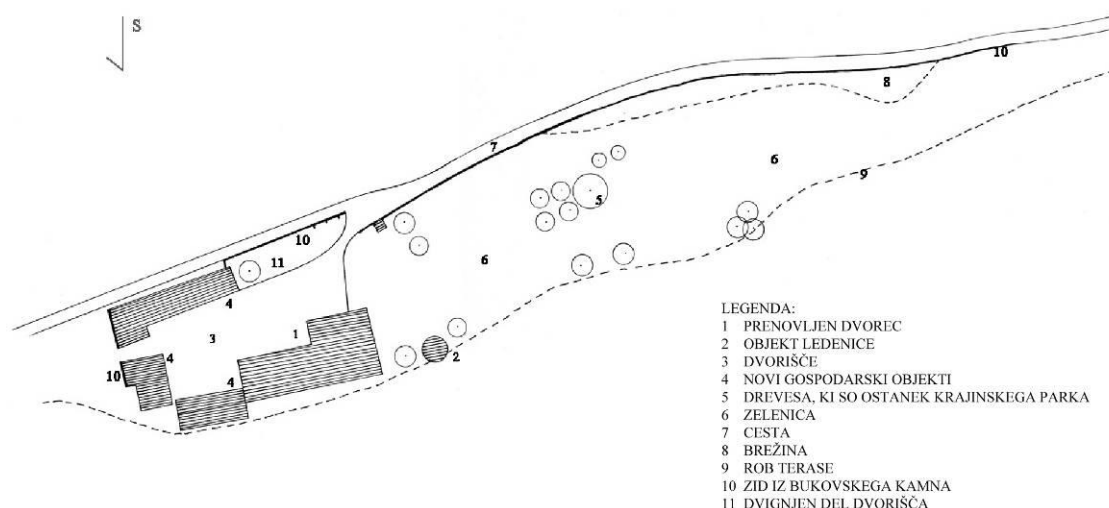
Ureditev dvorca in okolice, ki ju je na začetku 20. stoletja prevzela jugoslovanska vojska, ni znana. S predelavami za potrebe urjenja vojakov so zagotovo močno spremenili okolico. **Deveta skica** prikazuje stanje parka in dvorca, ki ga je slovenska vojska, naslednica jugoslovanske vojske, zapustila leta 2008.

Slika 46: Stanje dvorca Bukovje in parka, ko ga je vojska leta 2008 zapustila občini Dravograd (deveta skica)

- **Stanje parka po odstranitvi vojaških objektov ter dodanih ali poškodovanih dreves**

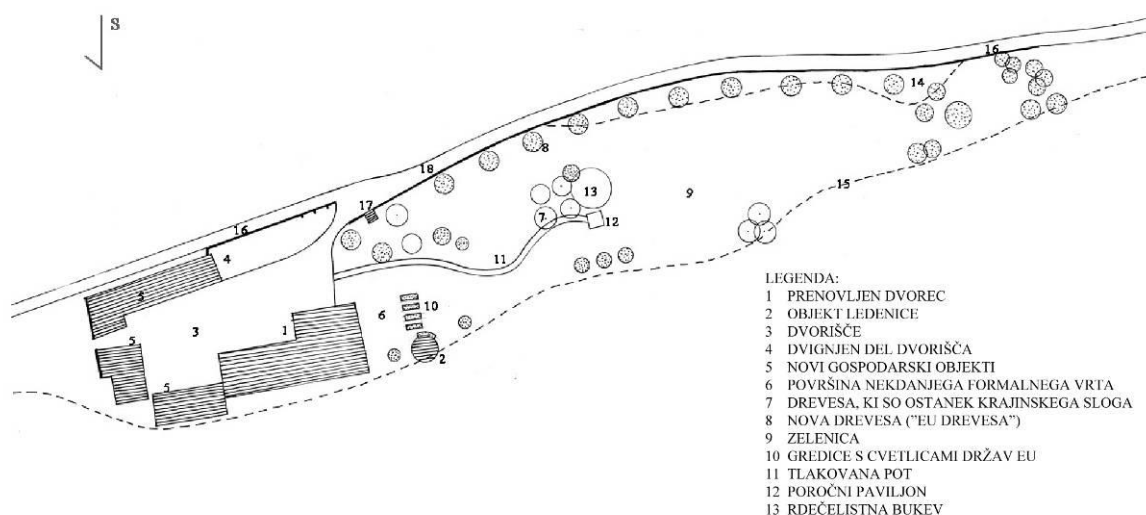
Deseta skica prikazuje park po začetni sanaciji leta 2008. Odstranjeni so vsi elementi vojaškega poligona, igrišča, skladišče goriva, svinjak, barikade in stražarnica na zahodnem robu parka. Površina parka je izravnana in zatravljena. Vsa odvečna in poškodovana drevesa so odstranjena. Ohranjeni so dvorec in gospodarski objekti ob dvorišču.

Slika 47: Saniran park (deseta skica)

- **Stanje parka danes**

Enajsta skica prikazuje stanje parka po sanaciji in delni obnovi.

Slika 48: Stanje parka danes (enajsta skica)

Ohranjenim drevesom je dodanih 27 tujerodnih dreves, značilnih za države članice Evropske unije. Ob ledenici in na mestu nekdanjega formalnega vrta so zasajene gredice s

cvetjem držav Evropske unije. V osrednjem delu parka, kjer stoji velika rdečelistna bukev (*Fagus sylvatica* "Atropunicea"), so postavili lesen oder s poročnim paviljonom. Do objekta vodi tlakovana pot. Ker po predpisih Zavoda za varstvo kulturne dediščine v park ni dovoljeno postavljati novih objektov, poti pa so lahko zgolj peščene, sta poročni objekt in pot samo začasna in ju je možno brez poškodb terena odstraniti.

• Povzetek

Glede na prikazane skice sklepam, da začetek parka sega v 18. stoletje in sovпада z izgradnjo baročnega dvorca (skica 2). Del parka v krajinskem slogu so dodali ob historistični prenovi dvorca konec 19. stoletja (skice 6, 7 in 8), vendar še vedno ne morem trditi, ali so takrat ohranili formalni vrt ali ne. V vsakem primeru je na območju formalnega vrta obstajal ribnik. Njegov obstoj je izpričan še v štiridesetih letih 20. stoletja (osebni vir, 2010). Žal ni znano, ali so bili poleg ribnika še elementi formalnega vrta.

Najbolj verjetni ureditvi parka pred vojaškimi posegi sta prikazani na skici 7 z dodanimi elementi formalnega vrta iz arheoloških raziskav in na skici 8.

Na podlagi redkosti oziroma edinstvenosti odkritih formalnih vrtov na Koroškem sem se odločila za ohranitev bukovega formalnega vrta. V načrtu sem ohranila tudi krajinski park, saj je skupaj z dvorcem Bukovje "redko ohranjen romantičen kompleks dvorca s parkom na Slovenskem" (Sapač, 2008). Poleg tega se v drugih vrtovih (glej poglavje 6) pogosto pojavlja krajinski park, kot nadaljevanje formalnega vrta. Z obnovo je tako smiselno sočasno obuditi površini krajinskega parka in formalnega vrta, gospodarske objekte, ki jih je dodala vojska pa odstraniti. Omenjeno stanje prikazuje skica 7.

6 POSREDNI VIRI

Pri načrtovanju obuditev parka sem večjo pozornost posvetila renesančno-baročnemu formalnemu vrtu, saj gre za edini odkrit formalni vrt na Koroškem. Ker Franciscejski kataster (2010) prikazuje samo tloris vrta, ki je bil z arheološko raziskavo ovržen, v omenjeni raziskavi pa so odkrili samo del temeljev vrta, nisem našla podatkov o prostorski podobi formalnega vrta. Za izdelavo vsaj približne rekonstrukcije vrta so mi manjkali sledeči podatki:

- kako visoki so bili zidovi,
- kako so bili zaključeni,
- ali so bile v osrednjem delu vrta gredice,
- če so bile gredice, kako so bile oblikovane,
- ali je bil ribnik del formalnega vrta ali pa je nastal kasneje (v času historistične prezidave dvorca), ko morda formalnega vrta ni bilo več,
- kako je bil zgrajen ribnik,
- ali je bila v ribniku fontana in če je bila, kakšna je bila,
- če v formalnem vrtu ni bilo ribnika, kakšen je bil njegov osrednji motiv,
- kakšne rastline so bile zasajene,
- ali je formalni vrt sploh služil okrasnim namenom ali morda le uporabnim,
- ali je bila v vrtu uporabljena kakršnakoli okrasna plastika,
- kako se je vrt povezoval z objektom ledenice in
- kako s preostalim parkom.

Še posebno me je zanimala prisotnost elipse v formalnih ureditvah.

Za rešitev naštetih vprašanj sem se posvetila raziskovanju virov, ki bi se lahko navezovali na bukovski formalni vrt ter bi se lahko in bi služili za zgled pri načrtovanju obuditev bukovskega vrta. Ker omenjeni viri ne opisujejo neposredno vrta v Bukovju, temveč vrtove, ki so Bukovju na različne načine podobni, sem jih poimenovala **posredni viri**.

Pri iskanju posrednih virov sem upoštevala različne kriterije, na podlagi katerih sem jih razporedila v več skupin. V vsaki skupini sem nato izdelala sintezo podatkov, ki sem jih zbrala in najprimernejše uporabila v izrisu delnih rekonstrukcij formalnega vrta Bukovje.

Skupen kriterij vseh izbranih posrednih virov je bil **čas nastanka**. Izbirala sem ureditve, ki so nastale v enakem obdobju kot vrt v Bukovju. Ker pa ne moremo zagotovo trditi, kdaj je slednji nastal, je bilo izbrano obdobje od nastanka dvorca Bukovje do 1. svetovne vojne, to je obdobje 18., 19. in začetek 20. stoletja. Med posrednimi viri so tudi vrtovi, ki so nastali pred 18. stoletjem, a so po vsej verjetnosti obstajali še v 18. stoletju, zato so lahko služili za zgled pri izgradnji bukovskega vrta. Poleg izvedenih vrtov sem pregledala tudi vir iz 18. stoletja, ki je **osnova teoretičnemu oblikovanju baročnih vrtov**, in sicer "La theorie et la pratique du jardinage, ou l'on traite a fond des beaux jardins" avtorjev D'Argenville, Antoine-Joseph (1739). Z omenjenim virom sem dopolnila zbirko ovalnih osrednjih motivov formalnega vrta, ki so bili v pregledanih formalnih vrtovih redki.

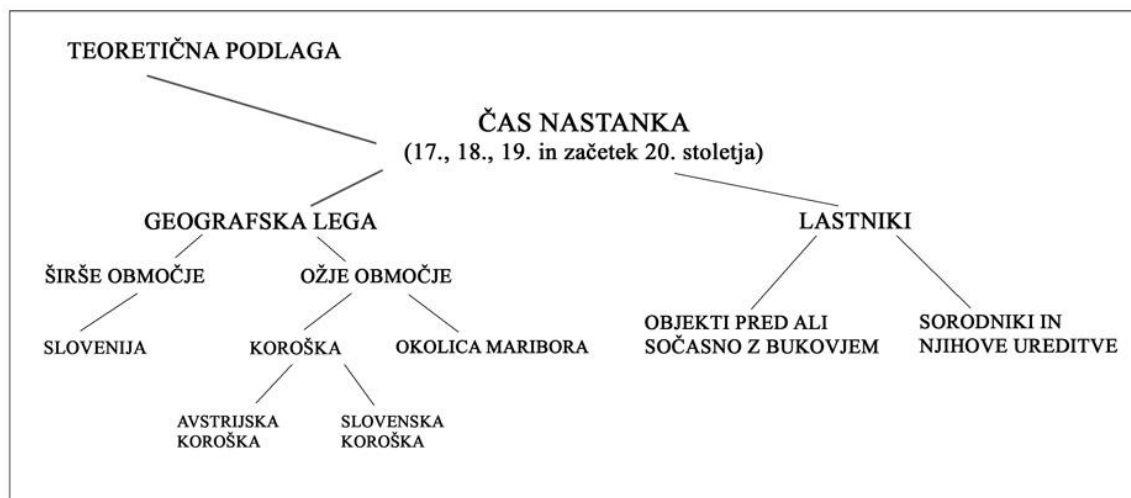
Poleg časa nastanka je imela pomemben vpliv tudi **geografska lega**. Sklepala sem, da so se ideje o urejanju vrtov hitro širile po okolici in nato dlje. V zaključenih geografskih (doline, kotline, vasi, planote ...), kulturnih (narod) in upravnih enotah (krajine, dežele, gosposke) so se ideje ustalile in po svoje oblikovale glede na značilnosti enote. Tako so nastale specifične ureditve, ki so jih lastniki vrtov s potovanji prenašali na druga območja. Gosposka je veliko potovala in se na svojih popotovanjih navdihovala nad novostmi tujih krajev. Navdihe so nato vnašali v domače ureditve. S sintezo so nastale svojevrstne ureditve. Ko so se jih priučili domači mojstri, so se hitro razširile po okolici oziroma v že prej omenjenih zaključenih enotah. Pri iskanju vplivov na vrtno ureditve sem poskušala pridobiti tudi podatek o tem, kam so lastniki bukovskega vrta potovali, saj bi se lahko prav tam nahajala vrtna ureditev, ki je vplivala na oblikovanost njihovega vrta. Na podlagi širjenja idej o urejanju vrtov sem oblikovala naslednji kriterij. Glede na oddaljenost krajinskoarhitekturnega objekta od dvorca Bukovje sem izbrala in preučila posredne vire iz daljne in bližnje okolice.

Širše vplivno območje predstavlja ozemlje današnje Slovenije. Kljub temu da v 18., 19. in v začetku 20. stoletja Slovenija ni bila zaključena enota, je bil namen poglavja prikazati splošno stanje vrtnih ureditev pri nas v obravnavanem obdobju. V tem delu sem podala sintezo ureditve parterjev, oblikovanosti polj v parterjih ter morebitne kasnejše spremembe formalnih ureditev v krajinskem slogu, ki po tlorisu spominjajo na bukovski formalni vrt. Poleg opisov sem uporabila grafike Valvasorja (1995, 1900) in Vischerja (1975). Omenjene grafike so sicer starejše od vrta v Bukovju, a vseeno prikazujejo stanje vrtno umetnosti, ki bi lahko vplivalo na oblikovanje vrta v Bukovju.

Sledijo vrtnoarhitekturne ureditve, ki so geografsko in tudi upravno ter kulturno **bližje** dvorcu Bukovje. Spadale so v deželo Štajersko in Koroško. Danes so to območja slovenske in avstrijske Koroške ter okolice Maribora. Avstrijske dvorce sem izbrala s pomočjo Valvasorjevih grafik, terenskega ogleda ter fotografskega materiala, ki se nahaja na svetovnem spletu.

Za naslednji kriterij sem izbrala lastništvo dvorca Bukovje in možne vplive vrtnih ureditev ob dvorcih, ki so jih lastniki prej ali hkrati posedovali. Raziskala sem tudi možne **vplive vrtnih ureditev ob dvorcih sorodnikov** lastnikov Bukovja.

Med možnimi vplivi navajam še marnberški samostan pri Radljah ob Dravi. Do druge polovice 18. stoletja je imel pomembno vlogo v Dravski dolini ter stalne gospodarske stike z gosposčino Bukovje.

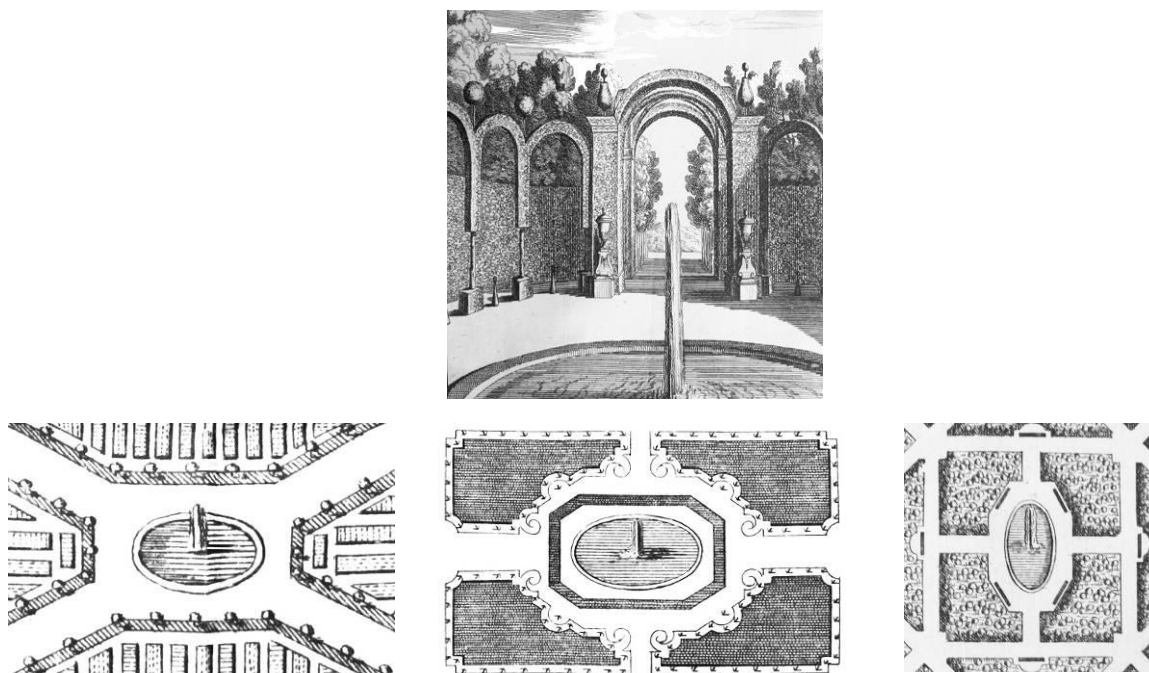
Slika 49: Kriteriji za izbiro posrednih virov

6.1 TEORETIČNA PODLAGA

Vir sloni na delu francoskega baročnega krajinskega arhitekta Andreja Le Nôtra "La theorie et la pratique du jardinage, ou l'on traite a fond des beaux jardins", ki je oblikoval najbolj izpopolnjene baročne parke v Franciji: Versailles, Les Tuileries in Fontainebleau. V knjigi je podrobno predstavljeno preoblikovanje krajine¹⁵ po baročnih načelih, oblikovanje labirintov, parterjev in drugih baročnih elementov (D'Argenville in Antoine, 1739).

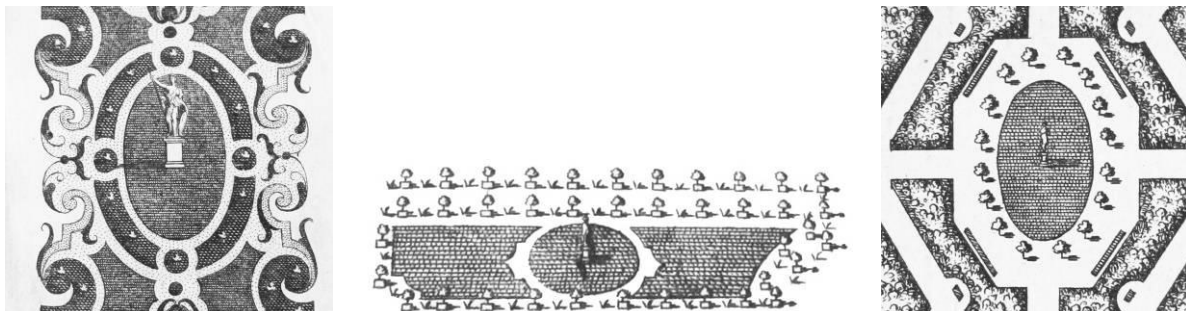
Omenjeni vir opisuje večje parkovne ureditve, zato sem izbrala samo njihove izseke, ki po oblikovanosti spominjajo na formalni vrt v Bukovju. Posvetila sem se predvsem iskanju ovalnih motivov v središču geometričnega polja, s pomočjo katerih bi lahko ugotovila, kako je bil urejen ovalen motiv v bukovskem vrtu. Iz odkritih ostankov bukovskega formalnega vrta namreč ni možno razbrati morebitne razporeditve gredic, zasaditve z okrasnimi rastlinami ali zelenjavo ter končne podobe ribnika. Ovalni motivi so manj pogosti tudi v vrtovih na območju današnje Slovenije in avstrijske Koroške.

Ugotovila sem, da so ovalni središčni motivi v Le Nôtrovih opisih travnati in imajo na sredini kamnito vrtno plastiko figure ali pa grajen vodni bazen s fontano.

Slika 50: Primeri osrednjih ovalnih vodnih motivov s fontano v polju baročnega parterja (D'Argenville in Antoine, 1739)

15 Krajina je splošna kategorija, katere zvrst je tudi vrt (Ogrin, 1995).

Slika 51: Primeri osrednjih ovalnih travnih motivov z vrtno plastiko v polju baročnega parterja (D'Argenville in Antoine, 1739)

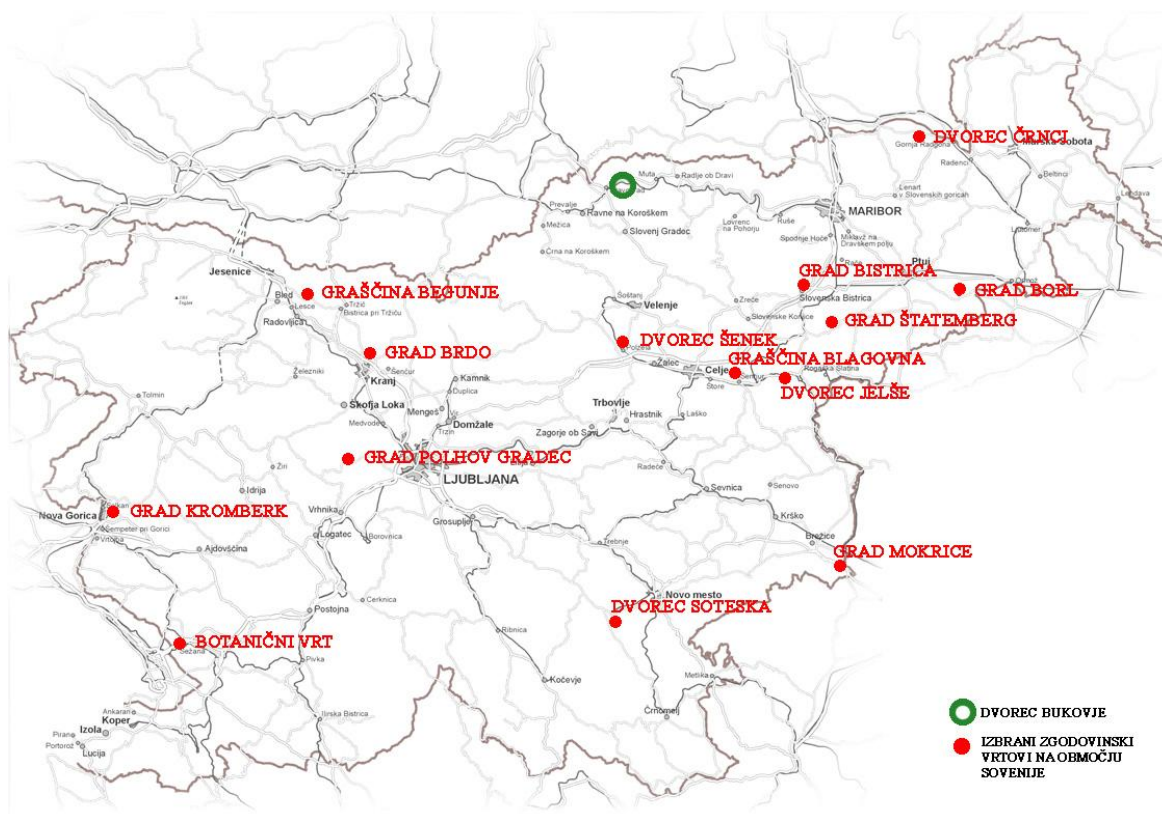
Med pregledanimi ovalnimi motivi ni primera, ki bi bil po ureditvi tlorisa identičen bukovskemu osrednjemu motivu. V vseh prikazanih osrednjih motivih je namreč nanizanih več različnih koncentričnih elips, v bukovskem vrtu pa je os notranje elipse (ribnik) pravokotna na os zunanje elipse (notranji zidec), zato mi Le Nôtrovi primeri niso nudili uporabnih podatkov o ureditvi gredic v bukovskem vrtu. Glede na pogostost pojava fontane v središču pregledanih vodnih motivov pa sem sklepala, da je bila tudi v bukovskem ribniku.

6.2 POSREDNI VIRI GLEDE NA GEOGRAFSKO LEGO

6.2.1 Zgodovinski vrtovi¹⁶ na širšem območju

Poglavje zajema pregled vrtnih ureditev na območju Slovenije, ki so nastale v 18., 19. in začetku 20. stoletja.

Zanimala me je ureditev vrtnih parterjev, ki je lahko izhodišče pri prenovi formalnega vrta ob dvorcu Bukovje, ter kasnejše dopolnitve v duhu krajinskega sloga, ki so prav tako prisotne v bukovskem parku.

Slika 52: Izbrani gradovi in dvorci z zgodovinskimi vrtovi s širšega območja (območje današnje Slovenije) (Geographic ..., 2011)

16 ZGODOVINSKI VRT: ureditev ob dvorcih, grajskih objektih ipd., ki je nastala v preteklosti in je bila oblikovana v duhu preteklih krajinskoarhitekturnih slogov (npr. renesansa, barok ...).

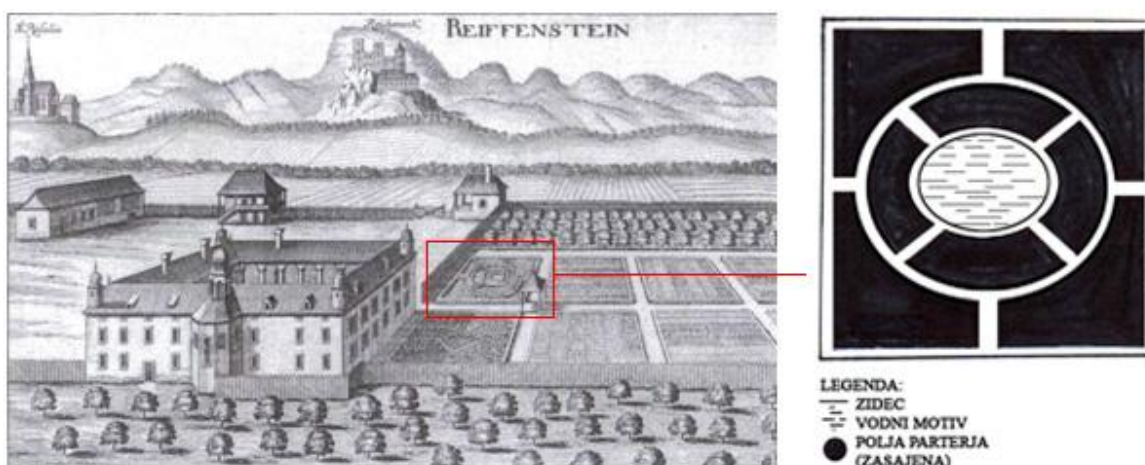
Med opisanimi ureditvami na širšem območju lahko razberemo manjše podobnosti z oblikovanostjo bukovskega parka. Podobne vrtno elementi¹⁷ sem zbrala v preglednici.

Preglednica 1: Vrtni elementi ureditev na širšem območju - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi

vrtna ureditev ob dvorcu/gradu	Elementi zgodovinskih vrtov na širšem območju, ki bi lahko bili podobni elementom vrta v Bukovju.											
	RAZPOREDITEV POLJ (formalni vrt)	POVEZAVA FORMALNI VRT - SADOVNJAK	DREVORED	OGRAJE	PORTALI	KROŽNI SREDIN. MOTIVI	OVALNI SREDIN. MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	VRTNI OBJEKTI	FORMALNI VRT + KRAJINSKI PARK	SAMO KRAJISNKI PARK
Polhov Gradec	+	+				+		+				
Soteska					+				+	+		
Črnci		+										
Borl						+				+		
Begunje	+	+	+			+		+				+
Bistrica							+	+				+
Blagovna	+	+	+	+			+	+		+	+	
Kromberk	+			+		+		+				+
Šenek											+	
Sežana	+					+						
Brdo	+					+						+
Mokrica									+			+
Jelše	+						+					+
Štatenberg	+						+				+	

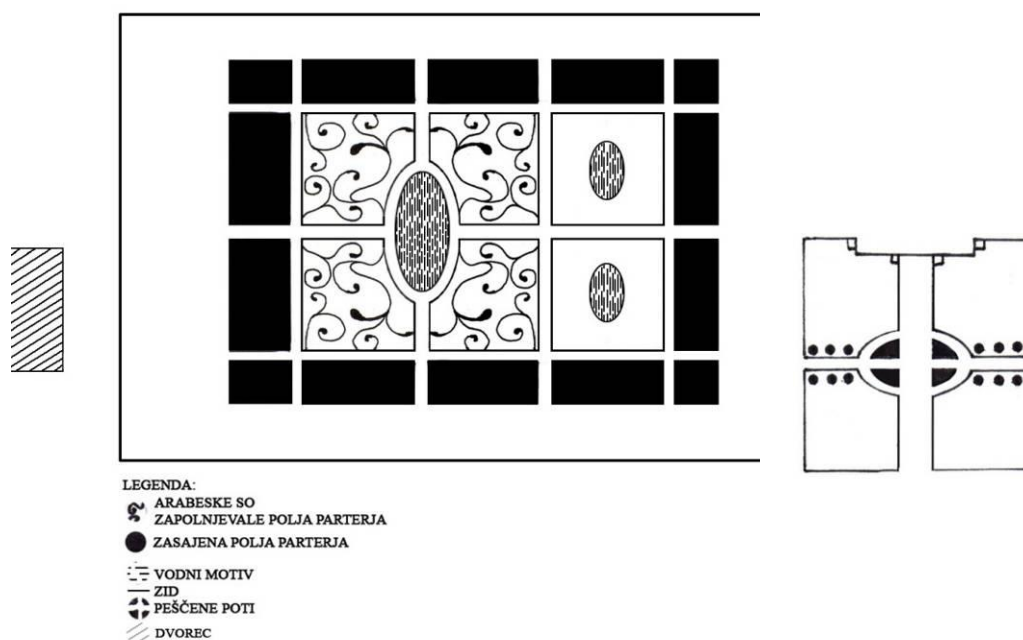
Iz razpredelnice je razvidno, da lahko največ podobnih elementov najdemo v vrtni ureditvi ob dvorcu Blagovna. Velikost enega polja v parterju omenjenega vrta ustreza velikosti formalnega vrta v Bukovju. Zanimivo je predvsem prvo polje zgoraj, ki je po ureditvi podobno bukovskemu formalnemu vrtu. Ima ovalen osrednji vodni motiv, sledi mu enako usmerjena večja elipsa in na koncu pravokoten obod. Poleg križne razporeditve poti je prisotna tudi diagonalna.

17 Vrtni element je samostojni vrtni člen. Več vrtnih elementov se povezuje se v cone in ustvarja enotna območja parka. Vrtni elementi so osnovni gradniki okrasnih, sadnih, zelenjavnih in drugih delov parka (Toman, 2004).

Slika 53: Skica parternega polja pred graščino Blagovna in Vischerjeva litografija graščine Blagovna z vrtom (Vischer, 1971)

Elipsast osrednji motiv je v pregledanih vrtnih ureditvah redek. Poleg blagovniškega vrta je le še v parterju ob dvorcu Jelše in gradu Bistrica. Pri vseh omenjenih vrtovih je sredinski motiv elipsast, v Jelšah vodni, v ostalih primerih zasajen, sledi mu večji vzporeden elipsast del, zunanji obod vrta pa je pravokoten. V vseh primerih imajo elipsasti elementi vzporedne osi, zato ni nobeden enak ureditvi bukovega formalnega vrta.

Del parterja v parku gradu Bistrica

Parter ob dvorcu Jelše

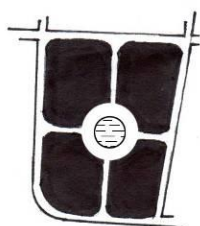
Slika 54: Skici formalnih vrtov ob gradu Bistrica in dvorcu Jelše z elipsastim osrednjim motivom ter pravokotnim zunanjim obodom

Na dvorišču gradu Štatemberg je ovalno oblikovan celoten parter. Stene gradu tvorijo obod vrta. Tloris dvorišča je enak zgoraj opisanim primerom z ovalnim osrednjim motivom.

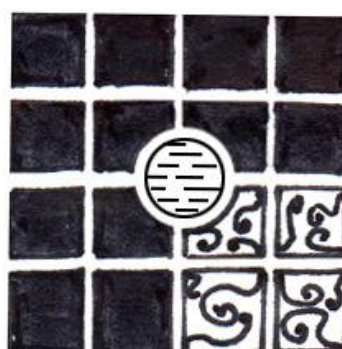

Slika 55: Skica formalnega vrta z ovalnim parterjem na dvorišču gradu Štatemberg povzeta po Franciscejskem katastru ter kasnejši prikaz parterja iz Wagnerjeve grafike (Žagar, 2011)

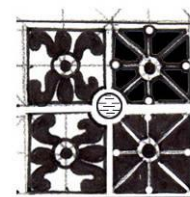
Krožni sredinski motiv je pogostejši od ovalnega. Krožna razširitev je največkrat na križišču poti med gredicami. Na sredini je vodni motiv, najpogosteje betonski bazen s fontano.

Formalni vrt v parku ob gradu Polhov Gradec

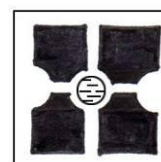
Del parterja parka ob graščini v Begunjah

Del parterja baročnega vrta ob gradu na Brdu pri Kranju

Vrtni element botaničnega vrta v Sežani

Formalni vrt ob gradu Kromberk

Slika 56: Skice formalnih vrtov s krožnim osrednjim motivom

Med ureditvami v duhu krajinskega sloga omenjam zunanjo ureditev dvorca Jelše. Sodi med pomembnejše historistične grajske spomenike v Sloveniji, kamor uvrščamo tudi dvorec in park Bukovje (Sapač, 2008). V drugi polovici 19. stoletja so geometrijski parterni vrt v Jelšah preuredili po vzoru angleškega cvetličnega vrta. Speljali so vijugaste poti in zasadili skupine eksotičnih grmovnic (Kolšek, 1995), kar je prikazano na Reichertovi litografiji dvorca Jelše s parkom.

Slika 57: Reichertova litografija dvorca s parkom iz leta 1860. Geometrični parter je historistično preurejen v duhu romantike (Žagar, 2011a)

Tudi geometrijsko ureditev ob gradu Bistrica so kasneje preuredili v krajinskem slogu (Krivec in Zupan, 1995).

Slika 58: Predelava formalnega vrta ob gradu Bistrica po vzoru krajinskega sloga iz leta 1824 (Franciscejski kataster za Štajersko, Celjska kresija, katastrska občina Slovenska Bistrica, 2010)

6.2.2 Zgodovinski vrtovi na ožjem območju

V poglavju sem zbrala vrtove iz okolice Bukovja: na območju današnjega slovenskega dela Koroške (v nadaljevanju Koroške), avstrijske Koroške in okolice Maribora.

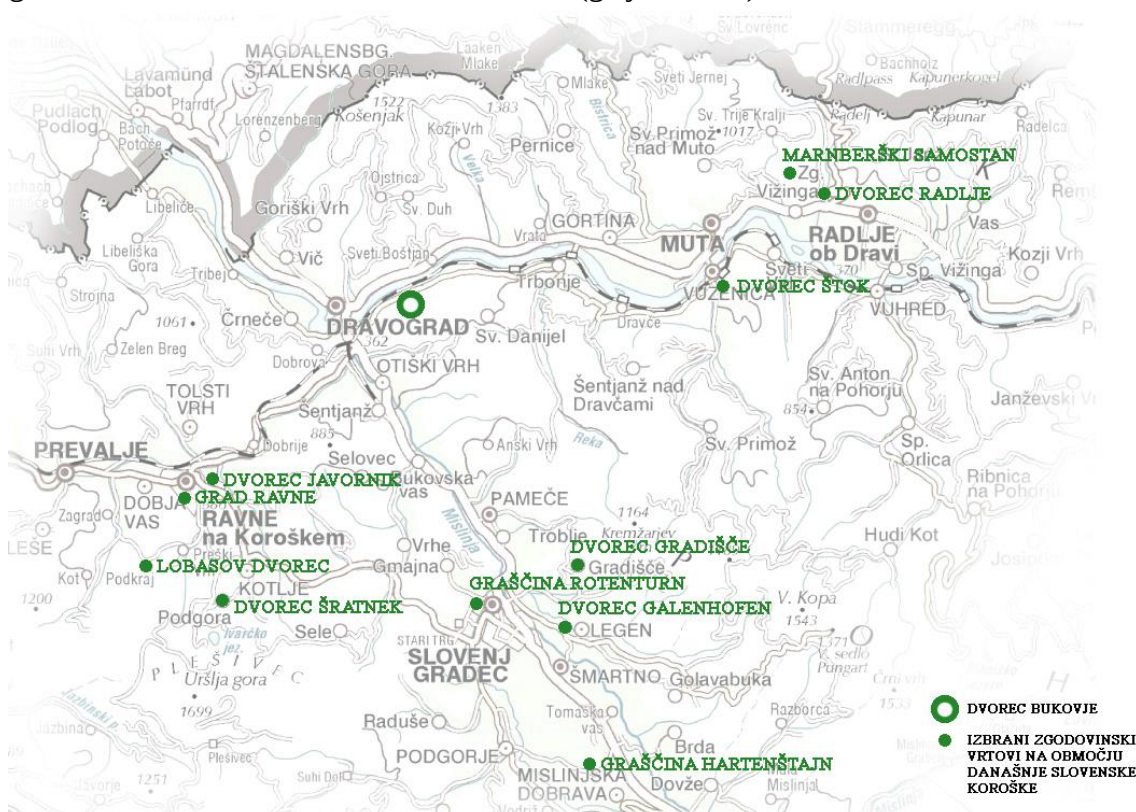
Večina navedenih vrtov ni ohranjenih, obstajajo samo pisni viri: Franciscejski kataster, Valvasorjeve ali Vischerjeve grafike, slikovno gradivo drugih avtorjev.

Opisane so ureditve ob gradovih in dvorcih, ki so nastale in se razvijale v enakem časovnem obdobju kot Bukovje. Izbrala sem jih na podlagi slikovnega gradiva in opisov, iz katerih sem lahko razbrala podobnosti z ureditvijo ob dvorcu Bukovje. Med navedenimi dvorci omenjam tudi lastniške povezave z lastniki dvorca Bukovje.

Parkovne ureditve v okolici Bukovja imajo značilnosti, ki se pojavljajo na celotnem območju koroške dežele. Po navedbah Tomanove so večinoma skromnejše, slogovno še vedno bolj renesančne kot baročne. Nahajajo se ob manjših podeželskih dvorcih. Okrasni vrt je običajno združen z uporabnim: zelenjavnim, sadnim, zeliščnim ali pa kar z vsemi hkrati. Preproste geometrične ureditve formalnih vrtov sestavlja manjše število polj, med katerimi so speljane peščene poti. V stičišču poti je osrednji motiv, ki je lahko dekorativne ali uporabne narave. Med dekorativnimi motivi najdemo okrasne ribnike, vodnjake, fontane, vrtno paviljone, okrasne gredice, med uporabnimi pa predvsem ribnike (Toman, 2004).

6.2.2.1 Zgodovinski vrtovi na območju Koroške

Pregledala sem grafike zgodovinskih vrtov na ob graščinah Hartenštajn, Rotenturn in Gradišče, ob dvorcih Galenhofen, Šratnek, Javornik, Štok, Radlje in Lobasov dvorec, ob gradu Ravne in ob marnberškem samostanu (glej sliko 59).

Slika 59: Lega izbranih in pregledanih zgodovinskih vrtov na območju Koroške (Geographic ..., 2011)

Po pregledu Valvasorjevih in Vischerjevih grafik ter Franciscejskega katastra za dvorce in gradove na Koroškem sem ugotovila, da je bilo na omenjenem območju malo formalnih vrtov. Med upodobljenimi vrtovi, ki bi lahko bili podobni bukovskemu, ni nobenega ohranjenega. Glede na pisne vire lahko trdim, da so bili omenjeni vrtovi preprosti, še vedno bolj renesančni kot baročni ter bolj podobni uporabnim kot okrasnim vrtom.

V preglednici sem zbrala vrtno elemente vrtov na območju Koroške, ki bi lahko bili podobni vrtnim elementom bukovskega formalnega vrta. Poleg elementov formalnih vrtov omenjam tudi krajinski slog. Pomemben je pri preučevanju razvoja bukovskega parka.

Preglednica 2: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih na Koroškem - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi

Vrtna ureditev ob dvorcu/gradu	Elementi zgodovinskih vrtov na širšem območju, ki bi lahko bili podobni elementom vrta v Bukovju.											
	RAZPOREDITEV POLJ (formalni vrt)	POVEZAVA FORMALNI VRT - SADOVNJAK	DREVORED	OGRAJE	PORTALI	KROŽNI SREDIN. MOTIVI	OVALNI SREDIN. MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	VRTNI OBJEKTI	FORMALNI VRT + KRAJINSKI PARK	SAMO KRAJINSKI PARK
Štok	+											
Rotenturn	+											
Hartenštajn	+	+		+	+							
Podkraj	+	+		+	+							
Šratnek				+								
Gradišče		+	+	+	+					+		+
Javornik	+	+		+	+				+	+		+
Ravne	+			+	+							+
Galenhofen												+
Radlje						+		+	+			+
Marenberški samostan	+	+								+		

Iz preglednice je razvidno, da je bilo največ podobnih elementov v vrtni ureditvi ob dvorcu Javornik, ki so ga imeli v lasti grofi Javornik trideset let pred dvorcem Bukovje. Javorniški vrt bi tako lahko bil zgled za načrt obuditev vrta v Bukovju. Ker ni znano, kateri lastnik je izdelal bukovski formalni vrt, so sklepi o vplivih javorniškega vrta na oblikovanje bukovskega zgolj hipotetični.

Dvorec Javornik iz časa grofov Javornikov je prikazan na bakrorezu iz Valvasorjeve Topografije Koroške (1900) iz leta 1681. Na omenjeni grafiki lahko razberemo renesančni formalni vrt. Obdaja ga visok zid z nadzidki in manjšo pravokotno stavbo. Sadovnjak, ki se nahaja za formalnim vrtom, je obdan s preprosto leseno ograjo iz kolov. Vrt sestavljajo štiri simetrična pravokotna polja z arabesko. Med gredicami je peščena površina. Grajen, polkrožni portal, povezuje glavno dvorišče z vrtom. Vhodni portal vrta je v osi z vhodom v двореc in nakazuje glavno os vrta.

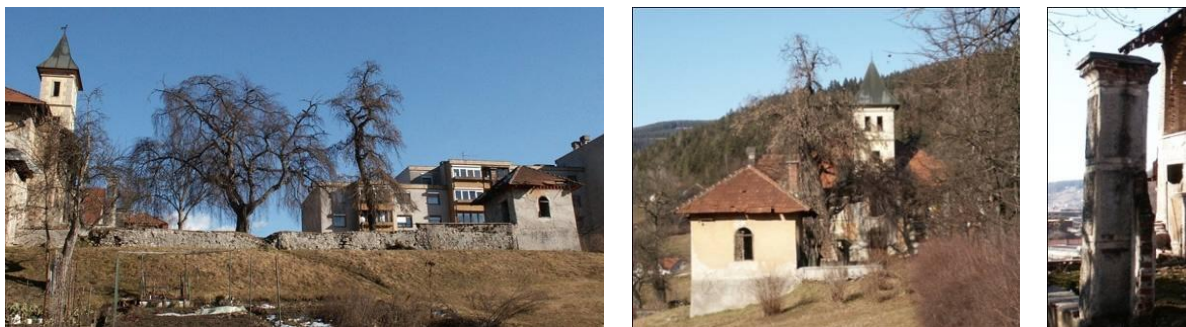
Slika 60: Dvorec Javornik na bakrorezu iz Valvasorjeve Topografije Koroške iz leta 1681 (Stopar, 1993)

Pri obeh dvorcih se vrt nahaja ob ožji stranici objekta. V Bukovju se ne povezuje z vhodom ter je bližje stavbi. Podoben je vrstni red okrasnega vrta in sadovnjaka ter morda tudi ograja. Oblika gredic je bila glede na odkrite temelje bukovskega vrta drugačna.

Zadnji lastnik, Ernest Ossianer, je dvorcu Javornik nadel današnjo neorenesančno podobo (Stopar, 1993). S prenovo so izginile sledi formalnega vrta iz Valvasorjeve grafike, ohranila pa sta se ograda in vrtni objekt. Na območju formalnega vrta so zasadili rdečelistno bukev (*Fagus sylvatica* "Atropunicea"). Na Franciscejskem katastru je narisano samo še obod vrta. Obdajajo ga površine v krajinskem slogu.

Slika 61: Dvorec Javornik na Franciscejskem katastru iz leta 1825 (Franciscejski kataster za Koroško, Celovška kresija, katastrska občina Javornik, 2010)

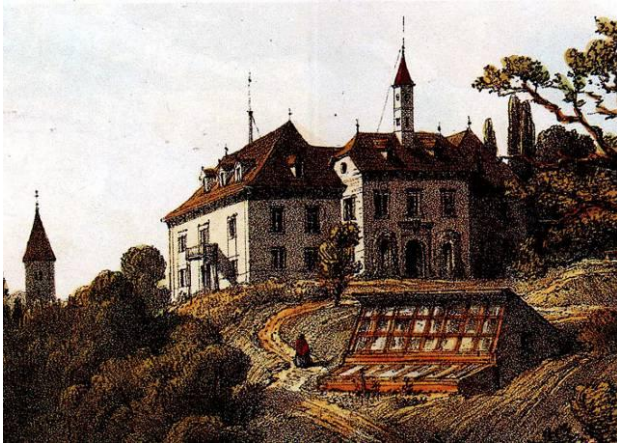
Slika 62: Ostanek parka ob dvorcu Javornik z ohranjeno teraso s središčno rdečo bukvijo, zidano ograjo, vrtnim objektom ter ostankom vstopnega vrtnega portala. Naštete elemente lahko zasledimo že na Valvasorjevi litografiji iz 17. stoletja (Žagar, 2011)

V danes zelo okrnjeni zunanji ureditvi dvorca so se ohranili mogočna rdečelistna bukev, zasnove grajenih elementov vrta in paviljon na koncu terase. Lega javorniškega parka je enaka bukovskemu, podobna pa sta tudi osrednji motiv z rdečelistno bukvijo in prisotnost parkovnega objekta. Zaradi množične pozidave v okolici javorniškega dvorca se je le delno ohranil kasneje dodani park v krajinskem slogu. O njem pričajo ohranjena drevesa na vzpetini za dvorcem.

Krajinski slog je zamenjal tudi starejše ureditve ob graščini Gradišče in dvorcu Galenhofen.

Slika 63: Graščina Gradišče z okolico urejeno v krajinskem slogu na Reichertovi litografiji iz leta 1864 (Stopar, 1993) in na Franciscejskem katastru za Štajersko (Celjska kresija, katastrska občina Gradišče, 2010)

Slika 64: Izrez Reichertove kolorirane litografije dvorca Galenhofen z okolico iz leta 1860. V ospredju je rastlinjak, v ozadju pa zasaditev parkovnih dreves, ki je danes še delno ohranjena (Stopar, 1993)

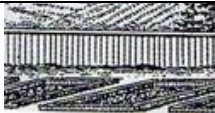
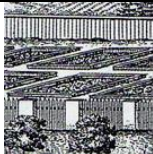
Ob graščini Rotenturn je v Franciscejskem katastru prikazan formalni vrt, ki je po obliki oboda podoben bukovskemu formalnemu vrtu.

Slika 65: Graščina Rotenturn z vrtom v Franciscejskem katastru (Celjska kresija, katastrska občina Slovenj Gradec, 2010)

Vrtni elementi iz vrtnih ureditev ob dvorcih na Koroškem, ki bil lahko ustrezali manjkajočim delom bukovskega formalnega vrta, so podani v spodnji preglednici. Izseki vrtov so iz Vischerjevih in Valvasorjevih grafik (Stopar, 1993):

Preglednica 3: Podobni vrtni elementi iz parkovnih ureditev ob dvorcih in gradovih na Koroškem (Stopar, 1993)

vrtni elementi	primeri vrtnih elementov			
OGRAJE	 grajena ograja (vrt ob dvorcu Javornik)	 lesena ograja (vrt ob dvorcu Ravne)	 kombinacija grajenih stebrov z vmesnim lesenim polnilom (vrt ob dvorcu Ravne in Lobasovem dvorcu)	
VRTNI PORTALI	 polkrožni grajeni portali (vrt graščin Hartenštajn in Gradišče ter dvorca Javornik)		 oglat grajen portal (vrt graščine Hartenštajn)	
GREdice	 dvignjene, ograjene in pravokotno oblikovane gredice (vrt graščin Hartenštajn in Javornik, Lobasovega dvorca ter gradu Ravne)			
ARABESKE	 shematično nakazane (vrt graščine Gradišče)			
VRTNI OBJEKTI	 zidan vrtni objekt (vrt dvorca Javornik)	 lesen paviljon (vrt Marnberškega samostana)		

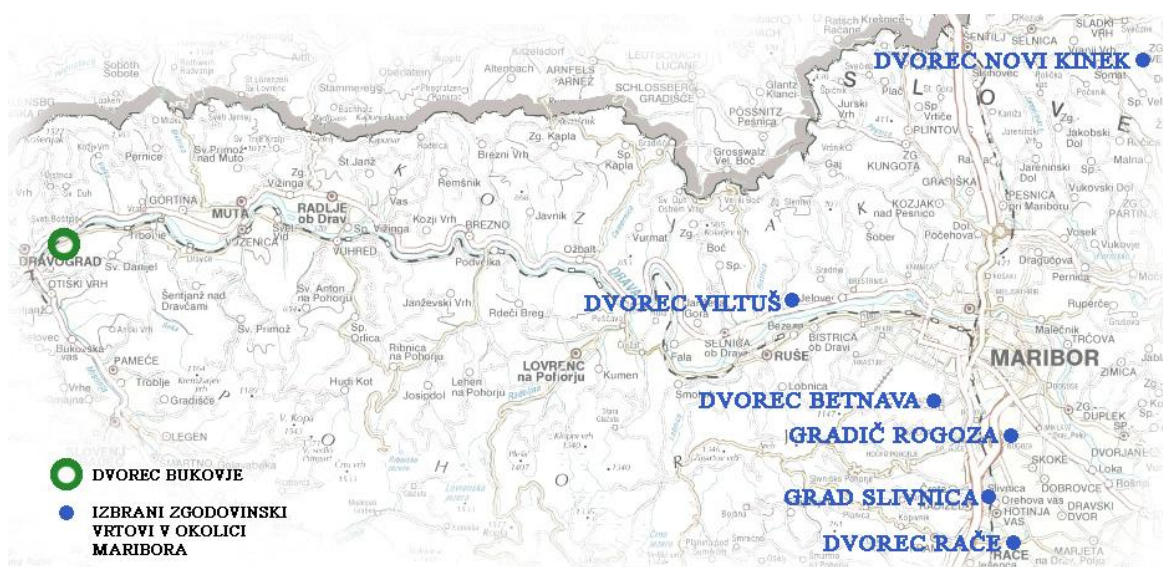
Sredinskega ovalnega motiva (v preglednici 2 poudarjeno s temnejšo sivo barvo) ni bilo v nobeni opisani vrtni ureditvi na Koroškem, kar povečuje vrednost ureditve bukovskega formalnega vrta.

6.2.2.2 Zgodovinski vrtovi v okolici Maribora

Grofi Kometer so imeli pomembno upravno vlogo, zaslužni so bili za mnoge gospodarske podvige v Dravski dolini, med drugim za izgradnjo železnice med Dravogradom in Mariborom. Gosposka Bukovja je tako upravno in gospodarsko gotovo prihajala v stik z gosposko z območja Maribora, ki je imela v lasti dvorce s parki.

Grajske objekte z zgodovinskimi vrtovi iz okolice Maribora sem izbrala glede na opise v knjigah Ivana Jakiča "Vsi slovenski gradovi, Leksikon slovenske grajske zapuščine" (1997) ter Ivana Stoparja "Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, območje Maribora in Ptuja" (1990). Opisi v knjigah so se osredotočali na stavbe, ureditev okolice pa je bila redko omenjena. Zaradi tega sem pogosto obseg vrtno ureditve našla šele po pregledu Franciscejskega katastra in Vischerjevih grafik iz Topographie Ducatus Stiriae (1971).

Pregledala sem upodobitve več grajskih stavb, ki jih nato zaradi odsotnosti vrtno ureditve ali pomanjkanja podatkov nisem nadalje obravnavala. Zaradi podobnosti z Bukovjem sem podrobneje raziskala zgodovinske vrtove ob gradovih Slivnica in Rogoza ter dvorcih Betnava, Rače, Novi Kinec in Viltuš.

Slika 66: Lega pregledanih in izbranih dvorcev in gradov z zgodovinskimi vrtovi v okolici Maribora (Geographic ..., 2011)

Večina izbranih vrtnih ureditev iz okolice Maribora je bila najprej urejenih v renesančno-baročni maniri, ki ji je sledila prenova v krajinskem slogu.

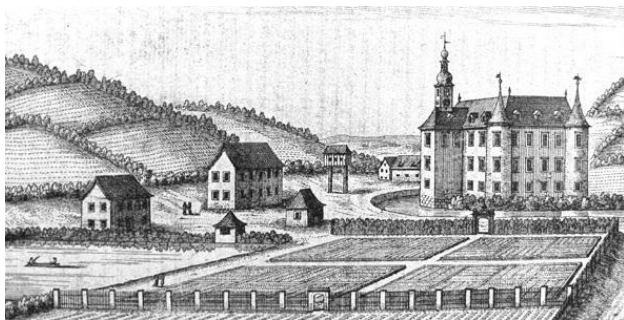
Renesančno-baročne parterje so sestavljale enostavne pravokotne gredice, ponekod so bile na križišču osi krožne razširitve (Rogoza, Viltuš in Rače). Opisani formalni vrtovi niso ohranjeni. Verjetno so jih odstranili že pri urejanju krajinskega sloga, ki pa je danes v vseh primerih slabo ohranjen.

Kljub obstoju pisnih virov je za rekonstrukcijo bukovskega parka uporabnih le malo elementov.

Preglednica 4: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih v okolici Maribora - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi

vrtna ureditev ob dvorcu/gradu	Elementi zgodovinskih vrtov v okolici Maribora, ki bi lahko bili podobni elementom vrta v Bukovju.											
	RAZPOREDITEV POLJ (formalni vrt)	POVEZAVA FORMALNI VRT - SADOVNJAK	DREVORED	OGRAJE	PORTALI	KROŽNI SREDIN. MOTIVI	OVALNI SREDIN. MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	VRTNI OBJEKTI	FORMALNI VRT + KRAJINSKI PARK	SAMO KRAJINSKI PARK
Betnava	+											+
Rače	+		+						+			+
Rogoza	+	+	+			+						
Slivnica	+			+	+			+	+	+		+
Viltuš	+	+	+			+						+

Iz preglednice je razvidno, da je bilo največ možnih podobnih vrtnih elementov v vrtni ureditvi ob gradu Slivnica. Njegov formalni vrt je imel zanimivo ogrado s portali in krajinski park, ki spada med pomembnejše na Slovenskem, v literaturi pa ga celo primerjajo z bukovskim parkom in dvorcem (Sapač, 2008). V krajinskem parku se je ohranila vrtna plastika (kip Janeza Nepomuka v naravni velikosti), ki je, poleg stebričkov iz parka Rače, edina plastika iz opisanih ureditev v okolici Maribora.

Slika 67: Dvorec Slivnica z geometrijskim parterjem na Vischerjevi upodobitvi (1971) ter kasnejši prikaz na Franciscejskem katastru, na katerem so površine baročnega vrta preurejene v krajinskem slogu (Mariborska kresija, katastrska občina Slivnica, 2010)

Slika 68: Fotografija dvorca Rače iz leta 1909 (Jakič, 2001) in vrtna plastika Janeza Nepomuka iz slivniškega parka (Žagar, 2011)

Več podobnih vrtnih elementov je imel tudi formalni vrt ob dvorcu Viltuš. Zunanji obod vrta je enak bukovskemu, ustrezala pa bi lahko tudi enostavna delitev polj in krožna sredinska razširitev. Zanimivo bi bilo odkriti podrobnejše značilnosti vrta, ki jih na tlorisu ni: vrtno plastiko, vzorce zasaditve, morebitne vodne motive v krožni razširitvi, ograditev ipd.

Slika 69: Dvorec Viltuš z okolico v Franciscejskem katastru, kjer je prikazana baročna ureditev s formalnima vrtoma in sadovnjaki ter izrez formalnega vrta, ki je podoben bukovskemu (Franciscejski kataster za Štajersko, Mariborska kresija, katastrska občina Slemen, 2010)

Krožne sredinske razširitve so prisotne v dveh od petih primerov, sredinskega ovalnega motiva pa ni v nobeni od opisanih vrtnih ureditev v okolici Maribora, kar povečuje vrednost ureditve bukovskega formalnega vrta.

Slika 70: Sredinske krožne razširitve v formalnih vrtovih ob dvorcih Rače in Viltuš (Franciscejski kataster za Štajersko, Mariborska kresija, katastrski občini Slemen in Rače, 2010)

Pogost vrtni element formalnih ureditev na območju Maribora je bil tudi drevored.

Slika 71: Drevoredi ob dvorcih Rače in Rogoza (Franciscejski kataster za Štajersko, Mariborska kresija, katastrski občini Rače in Rogoza, 2010)

Največji historistični predelavi so izvedli v parkih ob dvorcih Slivnica in Viltuš. Zasadili so jih z bogatim naborom eksotičnih dreves.

Slika 72: Ostanek parka v krajinskem slogu ob dvorcih Slivnica (Žagar, 2011) in Viltuš (Grad Viltuš ..., 2011)

6.2.2.3 Zgodovinski vrtovi na območju avstrijske Koroške

Sklepam, da je na oblikovanje formalnega vrta ob dvorcu Bukovje močnejše vplivala bližina dvorcev današnjega avstrijskega dela Koroške.

Primere vrtov ob dvorcih z območja današnje avstrijske Koroške sem poiskala v Valvasorjevi topografiji Koroške (1900). Iskala sem zunanje ureditve s podobnimi vrtnimi elementi in v ustreznem časovnem obdobju. Upoštevala sem tudi navezavo vrta na dvorec. Analizirala sem ureditve ob dvorcih Schneeg (Grottenegg), Velden /Vrba/, Ebenthall /Žrelec/, Ehrnegg, Rainhof, Gräihof, Obertruxen /Zgornje Trušnje/, Greadisch /Gradišče/, Tällerberg, Pitzelstätten, Seltenhaimb, Leifling /Libeliče/ in Hollenburg /Humberk/ (glej sliko 73).

Slika 73: Lega izbranih in pregledanih dvorcev, gradu in graščine z zgodovinskimi vrtovi na avstrijskem Koroškem (Geopedia ..., 2011)

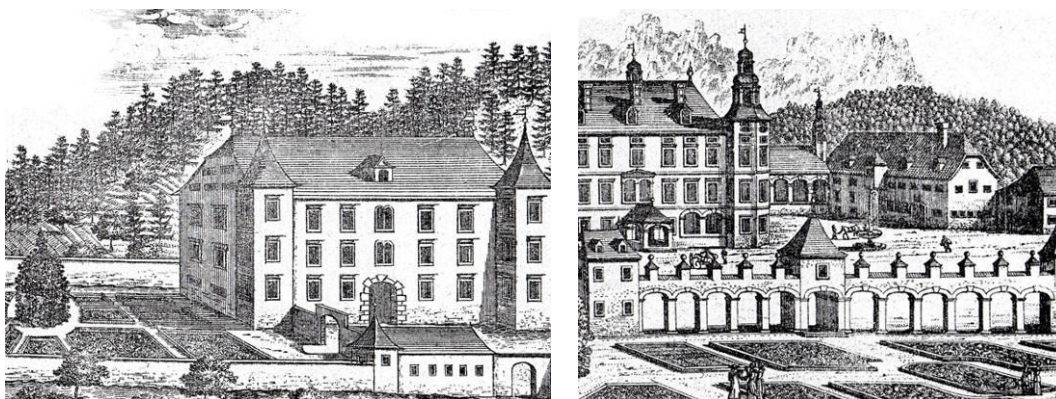
Izbrala sem manjše formalne vrtove, ki so poleg baročnih elementov imeli še veliko renesančnih značilnosti. Omenjeni vrtovi še niso bili vezani v osno kompozicijo stavbe, kar je razvidno tudi pri formalnem vrtu v Bukovju. Mnogi dvorci so bili še vedno srednjeveško orientirani navznoter, vrtovi pa z ogrado zaprti vase. Gredice so bile simetrično urejene, pogosto z osrednjim motivom. Obvezni element vrtov je bila umetelno in zahtevno strižena nizka grmovnica, imenovana arabeska¹⁸.

¹⁸ Arabeska je umetelno in zahtevno strižena nizka grmovnica, ki se je sprva razvila v renesančnih vrtovih, kasneje pa je bila izredno priljubljena oblika okrasnih gred baročnega vrtnega oblikovanja. Večinoma so jo uporabljali v t.i. Parterre de broderie (vezeninasti parter) (Toman, 2004).

V nadaljevanju navajam glavne značilnosti vrtov ob dvorcih na avstrijskem Koroškem, ki se navezujejo tudi na ureditev bukovskega formalnega vrta.

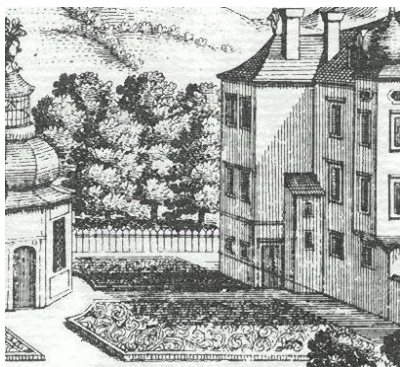
- **Okrasni, zelenjavni in sadni vrt**

Za vrtno oblikovanje Avstrije v drugi polovici 17. stoletja so bile značilne pravokotne, kvadratne in ovalne gredice ali pa gredice oblikovane glede na osrednji element: gredice v obliki križa, detelje ali s porezanimi robovi, kakršne sem zasledila na vrtu ob dvorcih Schneeg in Velden /Vrba/. Osrednji prostor med gredicami omenjenih vrtov sestavljata elipsi z vzporednima osema. Dvojni ovalni motiv je prisoten tudi v bukovskem tlorisu, vendar sta tam osi elips pravokotni. Prostor, ki bi bil namenjen gredicam, je zato drugačen.

Slika 74: Vrtova z ovalnim osrednjim motivom ob dvorcih Schneeg in Velden /Vrba/ na avstrijskem Koroškem (Valvasor, 1900)

Gredice vrtov so na obodu obdajale nizke strižene grmovnice, v notranjosti pa geometrijsko strižene grmovnice ali arabeske na peščeni podlagi. Oblikovanje arabesk je zaradi shematičnega prikaza negotovo.

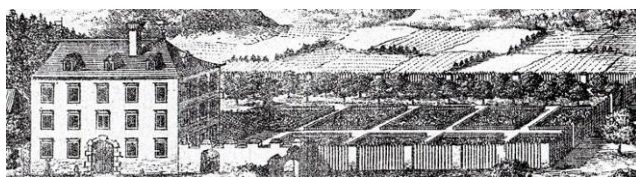
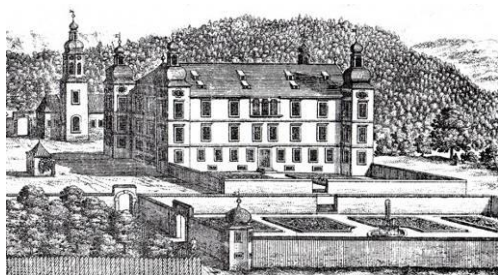

Slika 75: Shematično nakazana arabeska na gredicah formalnega vrta ob dvorcu Ebenthall /Žrelec/ (Valvasor, 1900)

Na južni, zahodni ali pa jugozahodni strani objekta sta bila pogosta sadni in zelenjavni vrt. V vrtnih zasnovah manjših dvorcev in podeželskih dvorov so bile okrasne gredice povezane z zelenjavnimi vrtovi in ograjene z ograjo. Poleg zelenjavnega dela vrta je bil

pogosto tudi zeliščni vrt in okrasni ribnik z otoki s ptičjimi valilnicami. Zelenjavni vrtovi so prav tako imeli geometrično urejene grede, osno delitev in osrednji motiv (vodni motiv, okrasno gredo ali paviljon). Paviljon je pogostejši v samostanskih zelenjavnih vrtovih.

Sadni del vrta je bil na ravnini in ograjen. Drevesa so bila posajena v pravilnih medsebojnih razmikih.

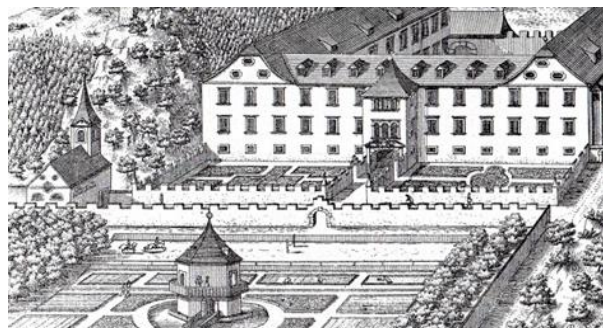

Slika 76: Sadovnjak ob formalnem vrtu dvorcev Ehrnegg in Rainhof (Valvasor, 1990)

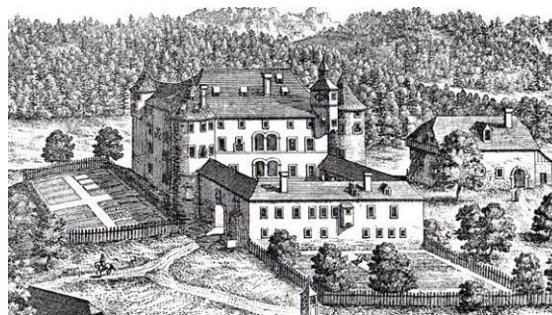
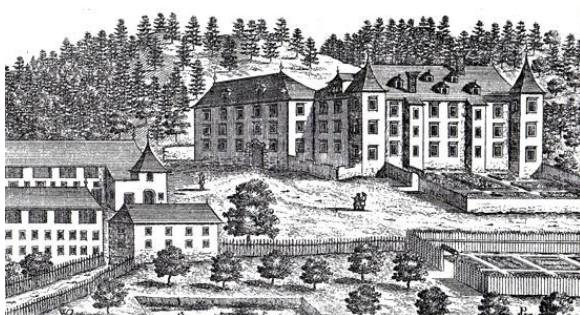
Na Franciscejskem katastru Bukovja se poleg formalnega vrta nahaja še manjša površina, katere namen ni znan. Površina bi lahko bila zeliščni vrt (Djura Jelenko, 2010). Obe površini se proti zahodu nadaljujeta v sadovnjak, ki nato preide v travnik. Na južni strani je sadovnjak omejen s kamnito ograjo, označen pa je tudi na brežini pod dvorcem. Njegovi ostanki so vidni še danes.

Ker še niso bile izvedene pelodne analize formalnega vrta, ne moremo zagotovo trditi ali so bile gredice formalnega vrta zasajene z okrasnimi rastlinami. Po opisih zelenjavnih vrtov na avstrijskem Koroškem bi lahko bil bukovski formalni vrt tudi zelenjavni vrt z ribnikom ter zeliščnim vrtom in sadovnjakom.

Poleg sadovnjaka so ob dvorcih še druge vrste uporabnih površin: ribnik, zelenjavni vrt, jahališče. Pogosto so zraven tudi različni gospodarski objekti. Zelenjavni vrt je ograjen, gredice pa pravokotne in geometrijsko urejene. Na vrtu ob dvorcu Obertrüxen /Zgornje Trušnje/ so okrasne gredice kombinirane z zelenjavnimi. Vir navaja tudi možnost osrednjega vodnega motiva (ribnik z otočkom z valilnicami) (Toman, 2004).

Slika 77: Kombinacija okrasnih in zelenjavnih gredic ob dvorcih Gräihof in Obertrüxen /Zgornje Trušnje/ (Valvasor, 1900)

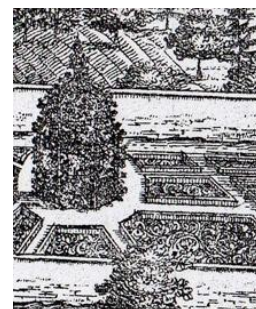
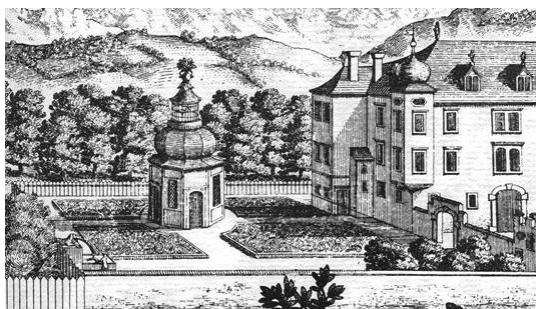

Slika 78: Ribnik, ograjen zelenjavni vrt z geometrično urejenimi gredicami, sadovnjak in gospodarski objekti ob dvorcu Tällenberg ter preprost zelenjavni vrt ob dvorcu Greadisch /Gradišče/ (Valvasor, 1900)

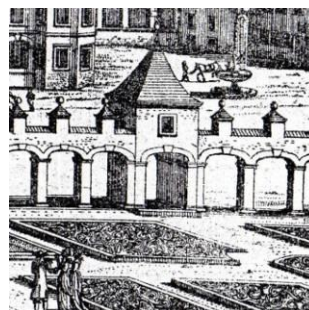
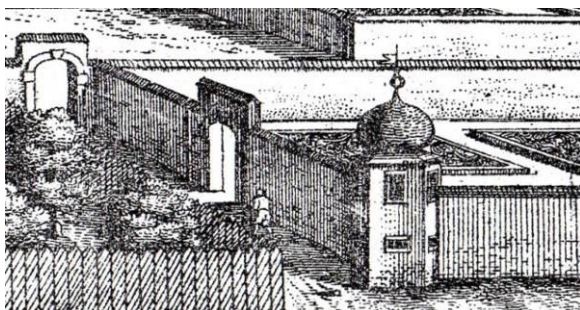
• Vrtni objekti

S konca 17. stoletja so bile v avstrijskih vrtovih, pogosto v središču, ob robu zasnove ali kot del ograde, različne lesene ali zidane konstrukcije (paviljoni, pergole). Omenjene objekte so uporabljali za preživljanje prostega časa, kot ledenice, kapele ipd.

V ureditvi ob dvorcu Obertrüxen /Zgornje Trušnje/ (glej sliko 77) se v središču nahaja nadstropni paviljon z leseno galerijo, ki je podoben objektu ledenice z bukovskega vrta. Podobni objekti so tudi od dvorcov Ebenthall /Žrelec/, Pitzelstetten in Schnegg.

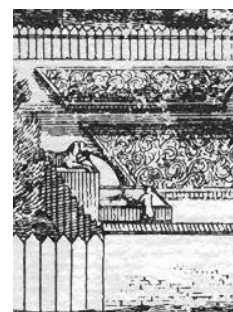
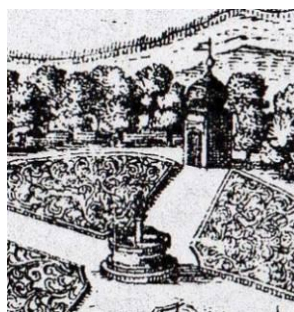
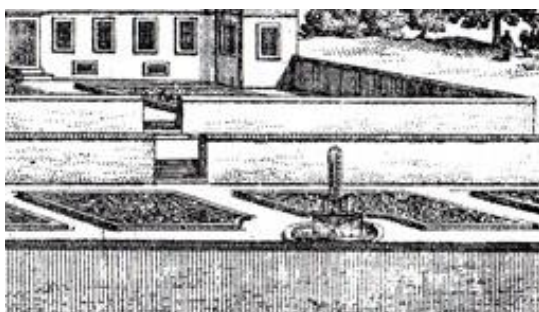
Slika 79: Primeri paviljonov v središču formalnega vrta ob dvorcov Ebenthall /Žrelec/, Pitzelstetten in Schnegg (Valvasor, 1900)

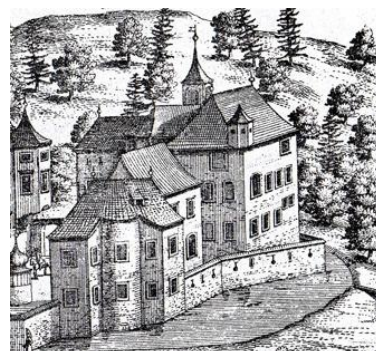
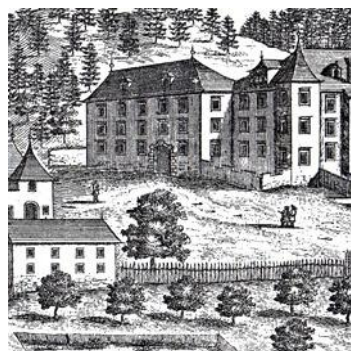
Slika 80: Vrtni objekti, ki so vključeni v zidano vrtno ograjo ob dvorcov Ehrnegg, Velden /Vrba/ in Seltenhaimb (Valvasor, 1900)

- **Vodni motivi**

Vodni motivi so bili umeščeni v vrt kot osrednji motiv (na križanju glavne in prečne osi) ali ob rob ureditve. Lahko so bili samo uporabne narave (ribniki, reke, potoki, jezera) ali pa okrasni elementi (fontane, okrasni ribniki). V bukovskem formalnem vrtu se je v središču verjetno nahajal ovalni ribnik.

Slika 81: Fontana kot središčni motiv formalnega vrta ob dvorcih Ehrnegg in Hollenburg /Humberk/ ter fontana z levom ob robu vrta dvorca Ebenthall /Žrelec/ (Valvasor, 1900)

Slika 82: Gojitveni ribniki ob dvorcih Seltenhaimb, Tällerberg in Pizlstetten (Valvasor, 1900)

- **Vrtna plastika**

Vrtna plastika je na Valvasorjevih litografijah dvorcev avstrijske Koroške redka in je zato ni možno uporabiti za izhodišče pri urejanju bukovskega formalnega vrta.

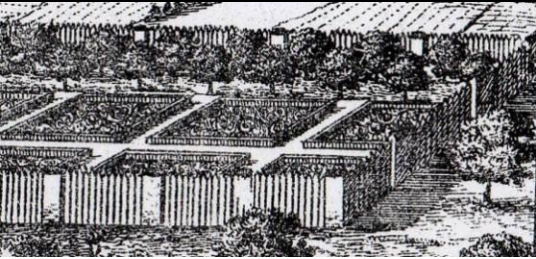
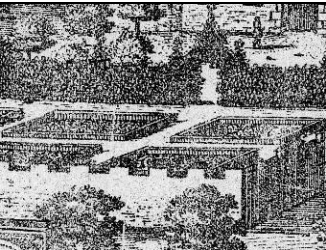
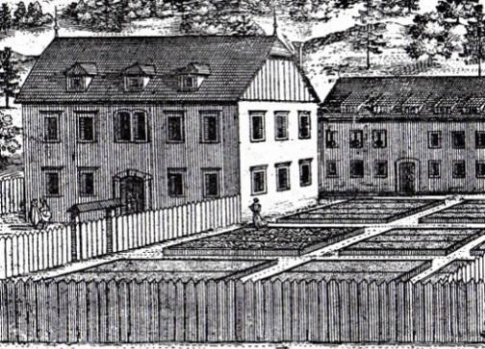
- **Drevored**

Del avstrijskih formalnih vrtov so bili tudi drevoredi.

• Ograde

Vrtovi so bili obdani z lesenimi, zidanimi ali pa kombiniranimi ograjami (preglednica 5).

Preglednica 5: Ograde formalnih vrtov na avstrijskem Koroškem (Valvasor, 1900)

VRSTA OGRADE	PRIMERI NA GRAFIKAH	DVOREC
zid z manjšo strešico in lesena ograja		Ebenthall /Žrelec/
zidani stebri, med katere so vstavljeni nizi lesenih stebričkov		Rainhof
obrastla lesena pergola in zidana ograja s cinami ¹⁹ (nadzidek, prsni zaslon na vrhu ograde)		
visoka lesena ograja (leseni stebrički so zaključeni v obliki strešice)		Gräiflhof

¹⁹ Cina je nadzidek ali prsni zaslon na vrhu ograde (Jakič, 2001).

PREGLED STANJA NA TERENU

Vrta ob dvorcih Ehrnegg in Leifling /Libeliče/ sem si ogledala tudi na terenu. Vrt ob dvorcu Ehrnegg je uspešno rekonstruiran. Vrt ob dvorcu Leifling /Libeliče/ je slabo ohranjen, kljub temu pa lahko zasledimo več zanimivih elementov: ograja, portali, terasi vrta, fontana, del zasaditve z nemškim rožmarinom (*Santolina chamaecyparissus*).

• Formalni vrt ob dvorcu Ehrnegg

Podeželski dvorec Ehrnegg leži v kraju Lind na avstrijskem Koroškem, v bližini dvorca Bukovje. Lastniki so s pomočjo avstrijskih strokovnih služb opuščen vrt ob dvorcu rekonstruirali in ga še danes vzdržujejo in uporabljajo.

Vrt je prvič prikazan na Valvasorjevi litografiji v Topografiji Koroške, ki pa zaradi avtorjevih dodatkov (čebulasta streha na paviljonih, večje število oken zaradi boljše simetrije dvorca, nerealni prikaz vrtnih teras ...) ni popolnoma verodostojen. Prenova je zato temeljila na Jožefinskem katastru. Ker niso izvedli pelodne analize zemlje, so za zasaditev uporabili znane stare rastline, med katerimi prevladujejo tiste, ki so se v 17. stoletju uporabljale v farmacevtske namene.

Slika 83: Dvorec Ehrnegg s formalnim vrtom na litografiji iz Valvasorjeve Topografije Koroške (1900) in danes

Vrt se spušča v treh nivojih od dvorca proti dolini. Prva terasa je zatravljena in zasajena z različnimi rastlinami: podraščec (*Aristolochia sp.*), sekvoja (*Sequoia sempervirens*), volčin (*Daphne sp.*), vrtnica (*Rosa sp.*) ... Na drugi terasi je zelenjavni pridelovalni vrt in na spodnji, največji terasi (18 x 40 m) osemdelni formalni vrt iz striženega pušpana (*Buxus sempervirens*). Znotraj pušpanovih živic so zasajene zeliščne in okrasne rastline. V prvi tretjini vrta so rumeno cvetoče rastline: navadni rman (*Achillea millefolium*), krčnica (*Hypericum sp.*), plahtica (*Alchemilla xanthoclora*), košutnik (*Gentiana lutea*). V osrednjem delu vrta so modre rastline: sivka (*Lavandula sp.*), žajbelj (*Salvia officinalis*), jetičnik (*Veronica sp.*), navadni ožepik (*Hyssopus officinalis*). V zadnji tretjini vrta so zasajene rdeče cvetoče rastline, npr. ameriški slamnik (*Echinacea purpurea*). V sredini pušpanovih gredic je japonski šipek (*Rosa rugosa*), ob robovih pa so kupolasto rezani grmički medvejke (*Spiraea sp.*). V središču vrta je dvodelna grajena fontana, ki jo je

upodobil že Valvasor. Ob zidu med terasami je sadno drevje v špalirju, vinska trta in ribez, okoliško ograjo pa prerašča divja trta (*Parthenocissus quinquefolia*).

Slika 84: Spodnja terasa vrta ob dvorcu Ehrnegg

Poleti so na vrtu v posodah postavljeni grmi lovora (*Laurus nobilis*), nekoč pa so ga v času sezone krasili tudi agrumi.

Vrt obdaja visoka grajena ograja, ki se zaključuje z enokapno opečnato strešico. Na vogalih ograje sta paviljona, ki sta bila namenjena prezimovanju eksotičnih rastlin (lovor, agrumi), shranjevanju vrtnarskih pripomočkov ter bivanju vrtnarja. Na zidu ograje sta pritrjeni kamniti plastiki.

Slika 85: Paviljon, ograja s portalom, strižene pušpanove živice in grmička medvejke ter zidni plastiki

Vrt ob dvorcu je zaradi uspešne prenove primer urejanja renesančnih podeželskih vrtov in dodaten vir za obuditev bukovskega formalnega vrta. Zanimivo je oblikovanje gredic, zasaditev, plastiki, osrednji vodni motiv in ograja s portalom.

- **Formalni vrt ob dvorcu Leifling /Libeliče/**

Dvorec z vrtom se nahaja ob nekdanji državni meji in je tako v neposredni bližini dvorca Bukovje. Manjši formalni vrt je prikazan že na Valvasorjevi litografiji iz Topografije Koroške.

Slika 86: Dvorec Leifling /Libeliče/ s formalnim vrtom na litografiji iz Valvasorjeve Topografije Koroške (1900) in danes

Dvorec in vrt sta slabo ohranjena. Vrt je razdeljen v dve etaži, ki ju povezuje ožje stopnišče v osi stavbe. Os dodatno poudarja zasaditev nemškega rožmarina (*Santolina chamaecyparissus*).

Slika 87: Terasa pred dvorcem z zasaditvijo nemškega rožmarina v osi stavbe

Lega formalnega vrta ni znana. Lahko samo sklepamo, da je bila večja zgornja etaža, bolj primerna za formalno zasaditev, kar ustreza tudi prikazu na Valvasorjevi grafiki. Na spodnji etaži rastejo starejše jablane. Sklepam, da so ostanek starega sadovnjaka, ki se je v pregledanih primerih pogosto nahajal na ograjeni ravni površini ob formalnem vrtu. Spodnjo etažo še vedno obdaja prvotna visoka zidana ograja z enokapno leseno strešico in tremi portali. Zgornja etaža je na vzhodu ograjena z gabrovo živo mejo (*Carpinus betulus*) ter še drugimi grmovnicami. Okrasne rastline bi lahko bile ostanek starejše zasaditve (nemški rožmarin, drevnina ...). Na zahodni strani prehaja vrt v položen travnik z višjimi okrasnimi drevesi. Morda so ostanek novejše zasaditve v krajinskem slogu.

Danes je zgornja površina vrta zatravljena in zasajena z obrobnimi grmovnicami ter nižjimi drevesi, na spodnjem platoju pa so jablane, betonski bazen, zelenjavni vrt in drugi neustrezni objekti. Fontana, ki bi lahko bila središčni element formalnega vrta, je prestavljena na zelenico ob vhodu v dvorec. Je redek primer ohranjene vrtno plastike formalnih vrtov.

Slika 88: Fontana in vhodni portal ograde spodnje terase formalnega vrta ob dvorcu Leifling /Libeliče/

Za rekonstrukcijo bukovskega vrta je zanimiva ograda z leseno strešico, saj ustreza debelini odkritih temeljev bukovskega vrta. Podobna je tudi strukturi gradnje bukovskega obzidja in odkritih temeljev formalnega vrta.

Preglednica 6: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih na avstrijskem Koroškem - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi

vrtna ureditev ob dvorcu/gradu	Elementi zgodovinskih vrtov na širšem območju, ki bi lahko bili podobni elementom vrta v Bukovju.								
	RAZPOREDITEV POLJ (formalni vrt)	POVEZAVA FORMALNI VRT - SADOVNIAK	OGRAJE	PORTALI	KROŽNI SREDIN. MOTIVI	OVALNI SREDIN. MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	VRTNI OBJEKTI
Schneeg	+	+	+	+	+		+		+
Velden /Vrba/	+	+		+		+			+
Ebenthall /Žrelec/	+	+	+	+	+		+		+
Ehrnegg	+	+	+	+	+		+	+	+
Rainhof	+	+	+	+					
Obertrüxen /Zgornje Trušnje/	+	+	+	+	+				+
Greadisch /Gradišče/			+						
Tällerberg	+		+	+					
Seltenhaimb	+		+	+				+	
Leifling /Libeliče/	+		+	+			+	+	
Pizlstetten	+	+	+	+					+
Hollenburg /Humberk/	+	+	+		+		+		+
Gräiflhof	+		+	+					

Iz razpredelnice je razvidno, da je bilo največ podobnih elementov v vrtni ureditvi ob dvorcu Ehrnegg. Osrednji motiv njegovega parterja in nekateri drugi elementi spominjajo na bukovske, vendar je njihova lega in velikost drugačna kot v Bukovju.

Hollenburg /Humberk/ je edini dvorec, ki ima vrt z ovalnim parterjem. Na sredini ima krožni vodni element in na koncu osi vrtni objekt, ki je podoben objektu bukovske ledenice. Razporeditev gredic bi bila podobna, če bi bila namesto krožnega osrednjega motiva elipsast z osjo pravokotno na zunanjo elipso.

Poleg Hollenburga /Humberka/ je pomemben še formalni vrt ob dvorcu Velden /Vrba/, saj ima edini od opisanih vrtov na avstrijskem Koroškem ovalni sredinski motiv. Njegova os ponovno ni pravokotna na os zunanje elipse, zato kompozicija ni enaka kot v bukovskem formalnem vrtu. Omenjeni podatek poudarja pomen kompozicije bukovskega vrta.

Po organizaciji okolice dvorca sta Bukovju najbolj podobna dvorca Schneeg (Grottenegg) in Ebenthall /Žrelec/. Vrt se v obeh primerih nahaja ob zahodnem robu objekta, ureditev pa je še vedno prevladujoče renesančna, kar potrjujejo naslednje značilnosti:

- os vrta ni vezana na os stavbe,
- vrt je ograjen, zaprt vase in
- simetrično urejene gredice z osrednjim motivom.

Pogost element vrtov avstrijske Koroške so krožne osrednje razširitve, ki jih obdajajo gredice in kamor se stekajo vse peščene poti vrta. V vrtovih dvorcev Schneeg (Grottenegg) in Ebenthall /Žrelec/ je na osrednjem krožnem mestu je postavljen paviljon.

6.3 POSREDNI VIRI GLEDE NA LASTNIŠTVO

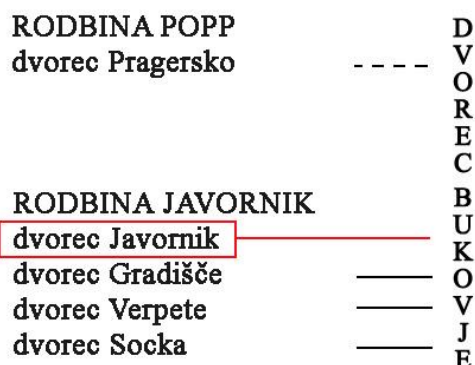
Pregledala sem grajske objekte z vrtnimi ureditvami, ki so jih imeli lastniki dvorca Bukovje in njihovi sorodniki sočasno z Bukovjem ali prej. Ureditve, ki bi lahko glede na lastniško povezavo vplivale na ureditev vrta v Bukovju, so bile ob dvorcih Dob, Javornik, Galenhofen, Pragersko, Verpete in Socka ter graščini Gradišče, gradiču Drvanja in ob Pistrovem gradu.

Slika 89: Lega grajskih stavb z vrtnimi ureditvami, ki so jih posedovali lastniki Bukovja sočasno z njim, in zunanje ureditve ob objektih njihovih sorodnikov, ki bi lahko vplivale na ureditev parka v Bukovju

Ob pregledu lastniških povezav sem našla le malo podatkov, ki bi jih lahko uporabila pri načrtovanju obuditev parka v Bukovju. Pistrov grad, gradič Drvanja, dvorec Galenhofen, Dob in Pragersko sem zaradi pomanjkljivih podatkov izločila iz analize.

Med lastniki Bukovja sem odkrila več uporabnih lastniških povezav v rodbini Javornik in eno v rodbini Popp, vendar jo kasneje zaradi pomanjkanja podatkov nisem upoštevala. Pri ostalih lastnikih ni bilo sorodstvenih povezav, ki bi sovpadale z lastništvom Bukovja.

Slika 90: Vpliv možnih sorodstvenih povezav na ureditev parka ob dvorcu Bukovje. Z rdečo barvo je poudarjen dvorec, za katerega sklepam, da bi lahko vplival na ureditev Bukovja. Sklenjena črta prikazuje dvorce, pri katerih so bili vplivi možni. S črtkano črto je označen dvorec, za katerega je verjetnost vplivanja na urejanje bukovskega parka manjša in sem ga kasneje zaradi pomanjkanja podatkov izločila iz analize

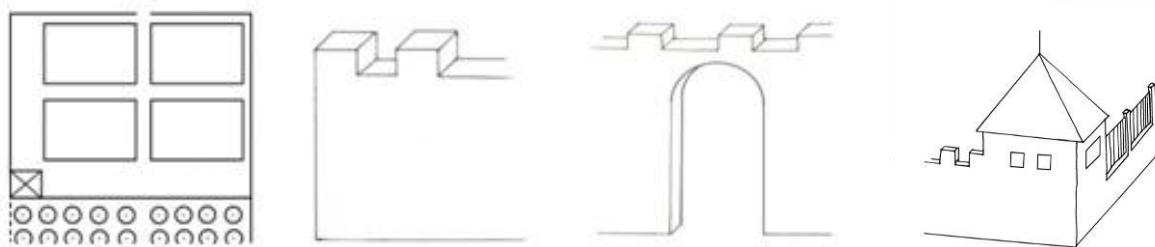
Preglednica 7: Vrtni elementi ureditev ob dvorcih in gradovih, ki so jih posedovali lastniki Bukovja sočasno z njim, in zunanje ureditve ob objektih njihovih sorodnikov - možna podobnost (+) z bukovskimi vrtnimi elementi

Vrtna ureditev ob dvorcu/gradu	Elementi zgodovinskih vrtov v okolici Maribora, ki bi lahko bili podobni elementom vrta v Bukovju.										
	RAZPOREDITEV POLJ (formalni vrt)	POVEZAVA FORMALNI VRT - SADOVNIAK	DREVORED	OGRAJE	PORTALI	OVALNI SREDNISKI MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	GRAJENI ELEMENTI (STAVBE)	FORMALNI VRT + KRAJINSKI PARK	SAMO KRAJINSKI PARK
	Javornik	+	+		+	+				+	+
	Dob										+
	Galenhofen										
	Gradišče		+	+	+	+			+		+
	Socka	+	+		+	+					+
	Verpete	+	+		+				+		
	Pragersko										+
	Pistrov grad										
Drvania	+		+								

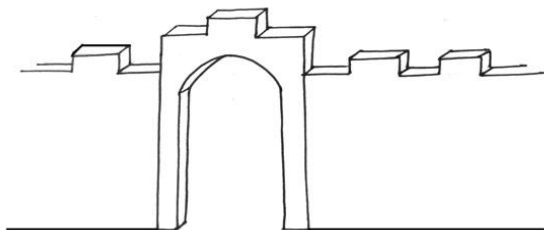
Tudi iz razpredelnice je razvidno, da se največ vrtnih elementov, ki jih lahko uporabimo za rekonstrukcijo bukovskega vrta, nahaja v vrtnih ureditvah baronov Javornik. Dvorec Bukovje so imeli v lasti od leta 1745 do leta 1789, graščino Gradišče od leta 1754 do 1780, dvorec Javornik pa od 2. polovice 16. stoletja do leta 1715 (Stopar, 1993).

Vrtni elementi Gradišča in Javornika, ki jih lahko povežemo z bukovskim vrtom, so sledeči:

- formalni vrt je sestavljen iz štirih pravokotnih polj,
- ograda dvorca je zidana in zaključena s cinami,
- v ogrado je vključen manjši pravokotni objekt,
- ob formalnem vrtu je ograjeni sadovnjak,
- vrt se nahaja ob krajši stranici dvorca in
- do dvorca vodi drevored.

Slika 91: Tloris javorniškega vrta, ograda s portalom in vrtni objekt – elementi, ki bi lahko bili prisotni tudi v bukovskem vrtu

Slika 92: Vhodni portal na vrt graščine Gradišče

Poleg Bukovja so imeli Javorniki v lasti več okoliških grajskih objektov (glej preglednico 8), za katere pa nimamo podatkov o obstoju formalnih vrtov.

Preglednica 8: Dvorci v okolici Bukovja, ki so jih v času lastništva Bukovja posedovali baroni Javornik, čas lastništva ter podrobnejši podatki o lastniku

DVORCI V OKOLICI BUKOVJA	KRAJ	ČAS LASTNIŠTVA	PODROBNEJŠI PODATKI O LASTNIKU
Javornik/Gambsenegg/Gamseneck	Ravne na Koroškem	2. pol. 16. stol. do 1715	baroni Jabornegg
Gradišče	Gradišče pri Pamečah pri Slovenj Gradcu	1754 do 1780	baronica Katarina Jabornegg
Dob/Ayh	Dobja vas pri Ravnah na Koroškem	17. stol.	baron Jabornegg
Galenhofen	Legen pri Slovenj Gradcu	1748	Hans Jabornegg

Poleg dvorcev v okolici dvorca Bukovje so imeli tudi posesti Socka pri Vojniku in Verpete pri Frankolovem. Ob obeh dvorcih je bil park, ki bi lahko vplival na ureditev Bukovja.

Preglednica 9: Dvorci po Sloveniji, ki so jih v času lastništva Bukovja posedovali baroni Javornik, ter čas lastništva in podrobnejši podatki o lastniku

OSTALI DVORCI	KRAJ	ČAS LASTNIŠTVA	PODROBNEJŠI PODATKI O LASTNIKU
Socka ali Einod	Nova Cerkev pri Vojniku	1681 do 1756	Ana pl. Jabornegg sin Ernest Jabornegg
Verpete ali Sternstein	Frankolovo pri Vojniku	1690 do začetek 18. stoletja	Katarina Jabornegg. pl. Teufenbach Mauerburg Sigmundu pl. Jabornegg

Rodbina Javornikov je imela dvorec Socka v enakem obdobju kot Bukovje, zato so vplivi možni. Baročno ureditev, ki je prikazana na Vischerjevi grafiki, so kasneje zamenjali s krajinskim slogom. Na vzpetini nad parkom je bila lesena čajnica z zvonasto kovinsko streho (Beškovnik in sod., 2000), kar spominja na ledenico v parku dvorca Bukovje.

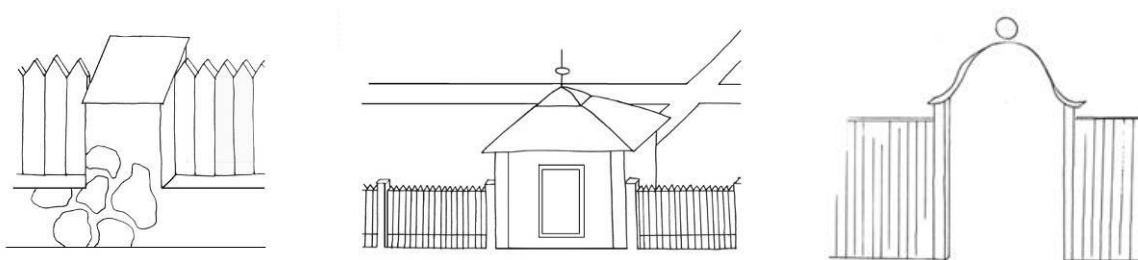
Slika 93: Vischerjev bakrorez dvorca Socka s formalnim vrtom (Stopar, 1992)

Pred Bukovjem so imeli Javorniki v lasti tudi dvorec Verpete, zaradi česar so možni vplivi ureditve okolice dvorca Verpete na dvorec v Bukovju. Ob dvorcu Verpete se je namreč nahajal formalni vrt, ki je jasno razviden na upodobitvi iz stare Kaiserjeve suite.

Slika 94: Dvorec Verpete z obdajajočim parkom na Kuwassegovi litografiji iz Lampleve suite iz leta 1840 (Frankolovo ..., 2010) ter litografija dvorca Verpete z okolico iz Stare Kaiserjeve suite, ki je nastala v enakem obdobju (Kaiser, 1999). Na Kaiserjevi suiti je dobro razvidna geometrijska delitev vrta

Opisani ureditvi sta enostavnejši, zato je malo vrtnih elementov, ki bi pomagali pri delni rekonstrukciji bukovskega formalnega vrta. Iz obeh ureditev sem izpostavila tri elemente, ki bi jih lahko uporabili v delni rekonstrukciji bukovskega vrta. To so ograda vrta in vrtni objekt ob dvorcu Verpete ter vstopni portal vrta ob dvorcu Socka.

Slika 95: Ograda z vrtnim objektom, ki je obdajala vrt ob dvorcu Verpete, ter vstopni portal na vrt ob dvorcu Socka

Tudi med dvorci, ki sem jih našla na podlagi sorodstvenih povezav, ni prisotnega vrtnega elementa v obliki elipse.

6.4 DELNE REKONSTRUKCIJE BUKOVskega FORMALNEGA VRТА

Iz vrtov, ki sem jih opisala v prejšnjem poglavju (posredni viri), sem zbrala vrtnе elemente, s katerimi bi lahko v načrtu nadomestila manjkajoče dele bukovskega formalnega vrta. Izbrani vrtni elementi so prikazani na sliki 96. Najbolj primerne med njimi sem poudarila z rdečim okvirjem in jih nato uporabila v risbah delnih rekonstrukcij²⁰, ki prikazujejo možno podobo bukovskega formalnega vrta. Zaradi kombiniranja izbranih elementov sem izdelala več delnih rekonstrukcij bukovskega formalnega vrta.

Rekonstrukcije so delne, ker so poleg znanih odkritih ostankov vrta (temeljev) uporabljeni vrtni elementi drugih vrtov, za katere lahko samo sklepamo, da so podobni manjkajočim vrtnim elementom bukovskega formalnega vrta.

Pri izrisu vseh delnih rekonstrukcij sem izhajala iz temeljev vrta, ki so jih odkrili z arheološko raziskavo (Zavod ..., 2008). Lego dvorca in zelene površine ob njem (na slikah delnih rekonstrukcij sive barve) sem povzela po prikazu iz Franciscejskega katastra. O legi vhoda v bukovski vrt sem sklepala na podlagi umestitve v drugih pregledanih vrtovih in izrisu v Franciscejskem katastru. Glavni vhod sem umestila na vzhodno stranico vrta. V Franciscejskem katastru je na tem mestu ob dvorcu prikazan prazen ožji pas, ki bi lahko služil za povezavo med dvoriščem in vrtom. Na južni in zahodni strani vrta vhoda nisem predvidela, saj je bil na začetku 19. stoletja tam travnik s sadovnjakom, za katerega, izhajajoč iz pregledanih posrednih virov, ni pogosta neposredna povezava s formalnim vrtom. Edini takšen primer sem našla v ureditvi ob dvorcu Črnci. Manj verjeten bi bil tudi prehod na severni strani, saj ledenica ni bila kompozicijsko vezana na vrt.

V vseh delnih rekonstrukcijah sem predvidela zunanjo ogrado. Zaradi širine odkritega temelja sem izbirala le grajene ali pa delno grajene, delno lesene ograje. Znotraj zunanje ograde sem umestila utrjeno pot iz prodnikov in bukovskega kamna, nato ovalni kamnit zidec in osrednji del v obliki elipse.

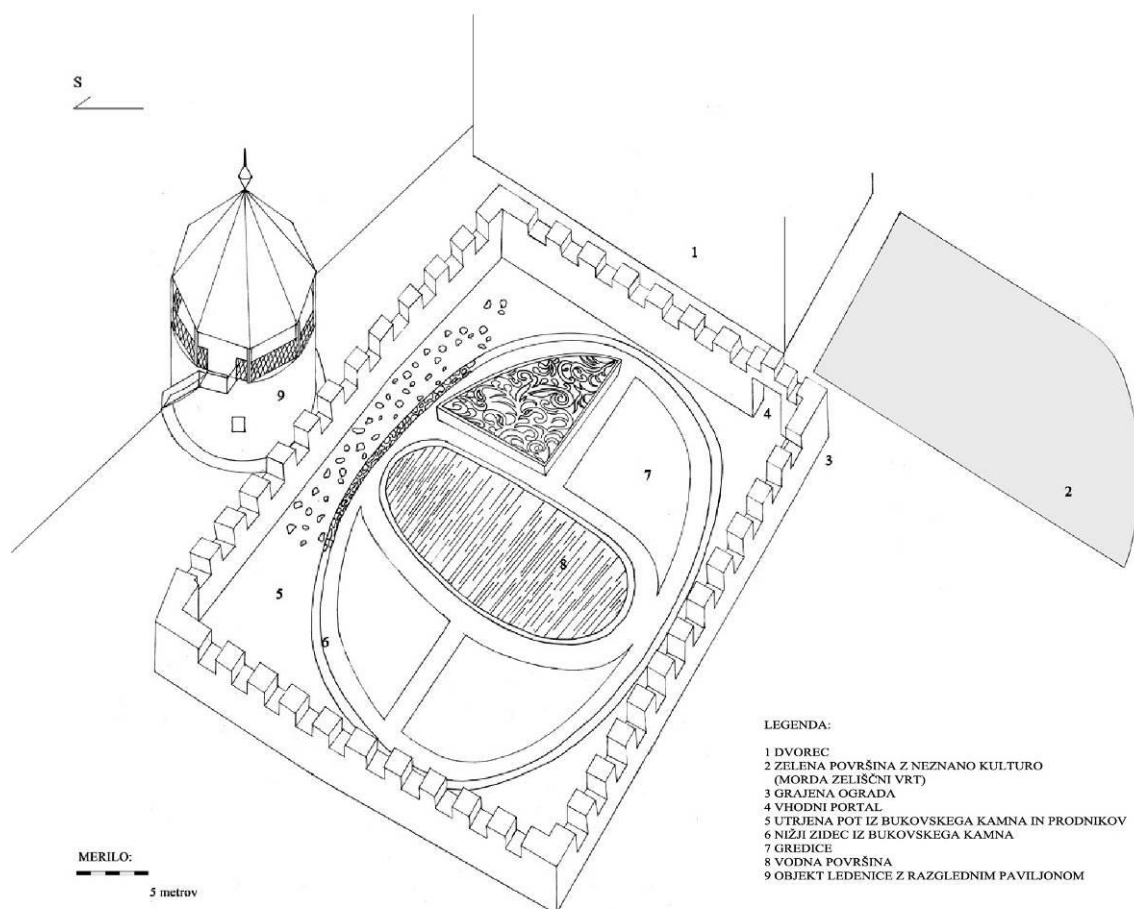
V osrednji del vrta sem poskušala umestiti gredice. Zgledovala sem se po ureditvah drugih vrtov iz Valvasorjevih grafik, še posebno po vrtu ob dvorcu Ehrnegg. Gredice so bile v vseh pregledanih primerih dvignjene in zapolnjene s shematično izrisanimi arabeskami. Med pregledanimi vrtovi nisem našla enake notranje ureditve kot jo je imel bukovski vrt. V delnih rekonstrukcijah sem poskušala uporabiti oblikovanost gredic drugih vrtov, ki pa sem jih morala zaradi drugačnega tlorisa bukovskega vrta spreminjati. V pregledanih vrtovih nisem našla primerne zglede za razporeditev gredic v bukovskem formalnem vrtu, zato sem v končni delni rekonstrukciji in načrtu obuditev bukovskega vrta predvidela samo zatravljeno površino brez gredic.

20 Delna rekonstrukcija je pojem, ki je v diplomski nalogi uporabljen za elemente formalnega vrta, za katere nimamo podatkov in so v obuditvi vrta načrtovani na podlagi podobnih elementov pregledanih vrtov iz bližnje in daljne okolice. Beseda rekonstrukcija pomeni sodobno obnovo, ki jo pogoji uporabe upravičujejo v primerih, da je vrtni objekt "izjemno pomemben v kulturni dediščini določene dobe na naših tleh, da je mogoče šele rekonstruiran objekt doživeti v popolni zgodovinski in spomeniški pričevnosti ali da šele takšen objekt daje identiteto določenemu ambientu oziroma širšemu prostoru" (Hafner, 1992).

Objekt ledenice sem oblikovala po fotografiji iz druge polovice dvajsetega stoletja (Kramer, 2010), delno pa po vrtnem objektu ob marnberškem samostanu ter ob dvorcu Obertrüxen.

RAZPOREDITEV POLJ	OGRAJE	PORTALI	SREDINSKI MOTIVI	VODNI ELEMENTI	VRTNA PLASTIKA	GRAJENI ELEMENTI (STAVBE)

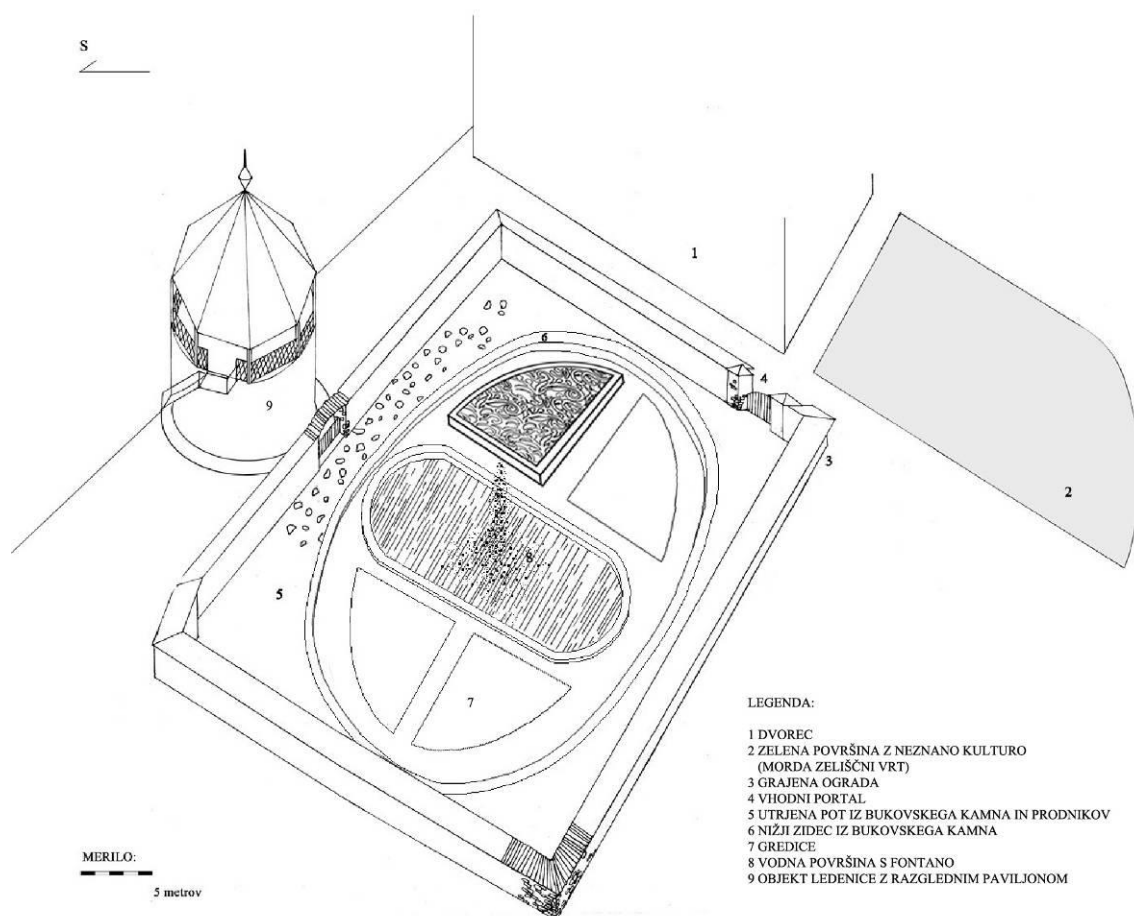
Prvi primer delne rekonstrukcije

Slika 97: Prvi primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta

Vrt sem obdala z masivno grajeno ograjo s cinami, ki je sklicujoč se na Valvasorjeve grafike, obdajala vrt dvorca Javornik. Širina izbrane ograde ustreza širini odkritih temeljev bukovskega vrta, vendar se mi zdi glede na velikost vrtnih površin, preveč masivna. Predvidela sem samo vhod na vzhodni stranici, kjer je povezava med vrtom in dvoriščem dvorca. Razporeditev gredic sem priredila po ureditvi parternega polja ob dvorcu Blagovna, v osrednjem delu pa sem uporabila ribnik, ki so ga odkrili z arheološko raziskavo.

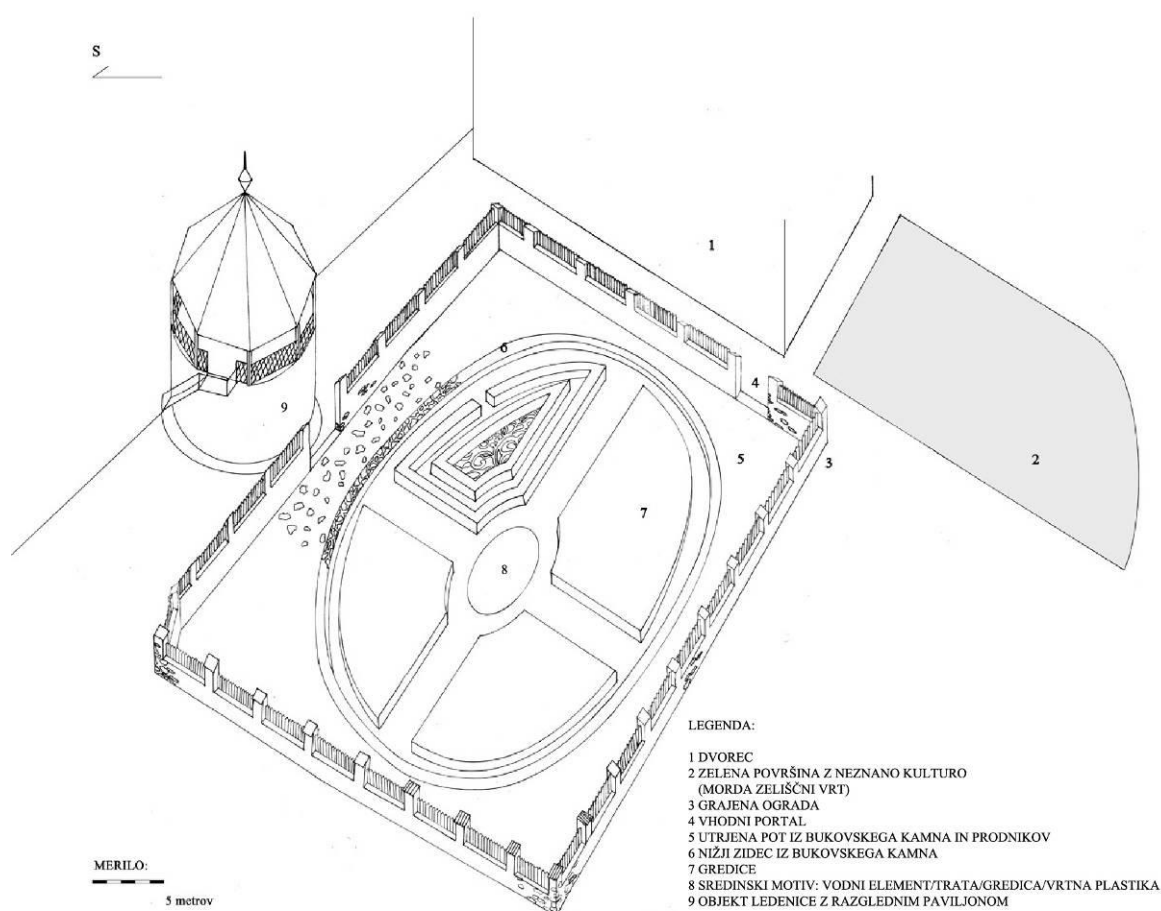
Drugi primer delne rekonstrukcije

Slika 98: Drugi primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta

Uporabila sem manj masivno kamnito ogrado z enokapno leseno strešico, ki se nahaja ob dvorcu Leifling /Libeliče/. Ograda ima dva prehoda: prvi je vstopni in povezuje vrt z dvoriščem, drugi pa vodi k ledenici. Kompozicijo gredic sem priredila po parterju na dvorišču gradu Štatenberg ali Jelše.

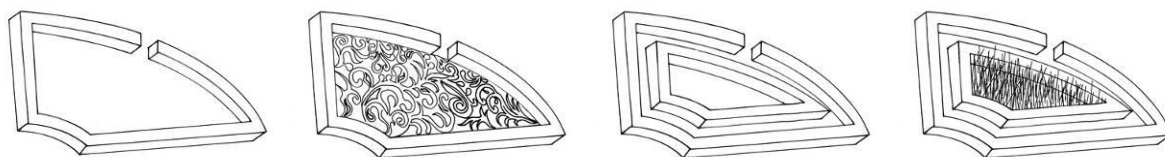
Tretji primer delne rekonstrukcije

Slika 99: Tretji primer delne rekonstrukcije bukovskega formalnega vrta

V tretjem primeru sem uporabila kamnito ogrado z lesnim polnilom, ki sem jo našla na grafikah vrtov ob dvorcih Šratnek in Verpete. Ograda ima dva prehoda: prvi je vstopni in povezuje vrt z dvoriščem, drugi (manj verjeten) pa vodi k ledenici. Pri razporeditvi vrta znotraj ovalnega zidca nisem upoštevala tlora, ki so ga odkrili z arheološko raziskavo, saj za omenjeni tlora nisem našla zgledov za umestitev gredic. V tem primeru sem samo preverjala kakšna bi bila razporeditev gredic, če na sredini ne bi bilo elipsastega ribnika z osjo pravokotno na elipsast zidec. Na sredino gredic sem umestila elipsasto ureditev z osjo, ki je vzporedna z osjo elipsastega zidca. Za takšno notranjo razporeditev vrta sem med raziskanimi vrtovi (posrednimi viri) našla več primerov razporeditve gredic, in sicer ob dvorcih Blagovna, Jelše in Hollenburg.

Primer ureditve gredic z rezanim pušpanom in zasaditvijo okrasnih rastlin v osrednjem ovalnem motivu sem prikazala na primeru ureditve dvorca Ehrnegg.

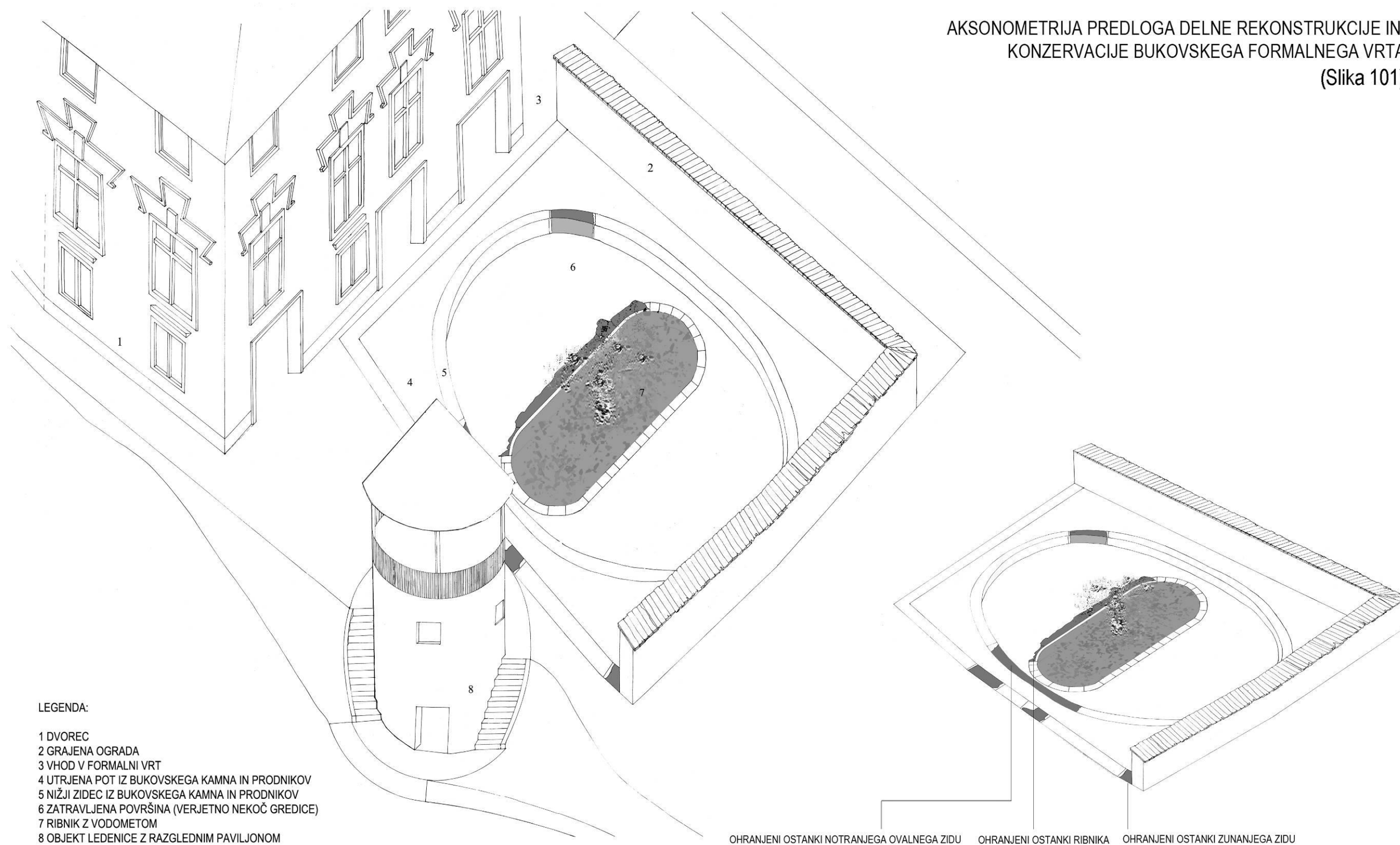

Slika 100: Predlog oblikovanja parternega polja s pušpanom ter okrasnimi rastlinami

Iz prikazanih delnih rekonstrukcij sem sklepala, da bi lahko prvotnemu stanju bukovskega vrta najbolj ustrezala druga delna rekonstrukcija. Na podlagi te sem izdelala aksonometrijo končne delne rekonstrukcije (glej sliko 101) in nato načrt za obuditev bukovskega vrta.

Končna delna rekonstrukcija (glej sliko 101) je sestavljena iz ograde vrta ob dvorcu Leifling /Libeliče/, ki pa je zaradi prilagoditev novim dejavnostim dvorca vzpostavljena samo na severni in zahodni stranici bukovskega vrta. Na južni in vzhodni strani sem ohranila ostanke odkritih temeljev ograde in jih povezala z novimi elementi iz bukovskega kamna in proda. Na enak način sem ohranila temelje ovalnega zidca ter poti med zidcem in ogrado. Znotraj elipsastega zidca sem predvidela elipsast ribnik z vodomedom. Njegove manjkajoče dele sem nadomestila z novimi. Vsi konzervirani ohranjeni elementi so na aksonometriji označeni s temnejšo sivo barvo. Med ribnikom in zidcem sem zaradi pomanjkljivih podatkov namesto gredic predvidela travo. Objekt ledenice sem po zgledu vrtnega objekta marnberškega samostana nadgradila z razglednim paviljonom.

AKSONOMETRIJA PREDLOGA DELNE REKONSTRUKCIJE IN
KONZERVACIJE BUKOVskega FORMALNEGA VRTA
(Slika 101)

Slika 101: Aksonometrija delno rekonstruiranega in konzerviranega formalnega vrta z okolico

7 PREDLOG UREDITVE ZGODOVINSKEGA PARKA BUKOVJE

Predlog zajema delno rekonstrukcijo in konzervacijo formalnega vrta, predlog prenove krajinskega parka in ureditev dvorišča pred dvorcem (glej sliko 102).

7.1 UREDITEV OBMOČJA FORMALNEGA VRTA

V sledečem poglavju je opisan načrt obuditev območja formalnega vrta, ki zajema formalni vrt, objekt ledenice ter površino med ledenico in dvorcem (glej sliko 104).

Načrt prenove formalnega vrta temelji na konzervaciji ostankov temeljev, ki so jih odkrili z arheološko raziskavo ter dopolnitvi manjkajočih delov vrta. Poskušala sem se čim bolj približati nekdanji podobi vrta.

Južni in zahodni del zunanjega oboda sem po vzoru ograde vrta Leifling /Libeliče/ postavila na odkrite ostanke temeljev. Za gradnjo sem predvidela lokalni bukovski kamen ter za zaključek enokapno strešico iz smrekovih deščic. Delno rekonstruiran zid bo s svojo monumentalnostjo poudarjal pomen bukovskega formalnega vrta (glej sliko 106). Onemogočal bo neposredni pogled v notranjost vrta in pri obiskovalcih vzbudil željo, da vstopijo in spoznajo edinstvenost vrta. Na vzhodni in severni strani vrta sem potek zunanjega zidu prikazala v tlaku (glej sliko 105) in s tem ohranila prostor za letni vrt med objektom ledenice in dvorcem.

Ob zidu sem ohranila utrjeno peščeno pot in ob njej notranji elipsast zidec, od katerega se ni ohranilo veliko (na tlorisu formalnega vrta so bele barve) in sem ga zato v načrtu skoraj v celoti delno rekonstruirala. Med ohranjene elemente, ki nakazujejo njegov potek, sem vgradila nov zidec iz enakega materiala. Med ohranjenimi konzerviranimi in na novo dodanimi elementi so izrazite fuge, ki kažejo razliko v starosti elementov.

Med elipsastim zidcem in ribnikom sem predvidela zasaditev trave, s katero želim preprečiti oblikovanje gredic, ki bi bilo zaradi pomanjkanja podatkov in neopravljene pelodne analize izmišljeno. Hkrati želim s homogeno travno površino usmeriti pozornost na edinstven tloris elips s pravokotnimi osmi ter ustvariti kontrast med sivino zidov, belino poti, zeleno in vodno površino (glej sliko 105).

V središču formalnega vrta je ovalni ribnik, od katerega se je ohranila samo groblja kamenja. Za ponovno vzpostavitev sem predvidela nove prefabricirane betonske dele, ki so vgrajeni med konzervirane ostanke (glej sliko 107). Betonski deli korita se od ohranjenih ostankov ločijo po barvi, strukturi, načinu vgradnje ... Tako je že na prvi pogled vidna očitna razlika med starimi in novimi elementi ribnika. Na sredino ribnika sem umestila nižji vodomet, ki bo s šumenjem vode ustvarjal posebno ozračje.

V sklop načrta ureditve formalnega vrta sem zajela tudi ureditev objekta ledenice (glej sliko 108). Na podlagi ohranjene fotografije iz sredine dvajsetega stoletja ter primerjav s podobnimi objekti iz bližnje okolice (vrtni objekt ob radeljskem samostanu) sem jo poskušala delno rekonstruirati. Dodala sem ji zunanje stopnice, ki povezujejo pritlično čajnico z razglednim paviljonom v nadstropju. Z ureditvijo bo ledenica postala razgledni paviljon, kakršni so bili pogosti v krajinskih parkih, in povezala formalni vrt s krajinskim parkom.

Ob ledenici sem ohranila betonske stopnice med kletjo in pritličjem. Pritličje sem obdala s krožno betonsko ploščadjo, ki loči ledenico od formalnega vrta, s čimer želim poudariti, da ledenica ni bila del kompozicije formalnega vrta. Površino med ledenico in dvorcem sem tlakovala z rezanim tlakom iz lokalnega kamna (bukovskega kamna ali gnajsa). Novo tlakovanje je poudarjeno s pravilnimi robovi tlaka, ki so kontrastni nepravilnim oblikam bukovskega kamna v obstoječih objektih (zidovi, ohranjeni originali formalnega vrta). Tlak povezuje dvorec, del dvoriščne površine ter rob formalnega vrta. Smer polaganja izhaja iz lege formalnega vrta.

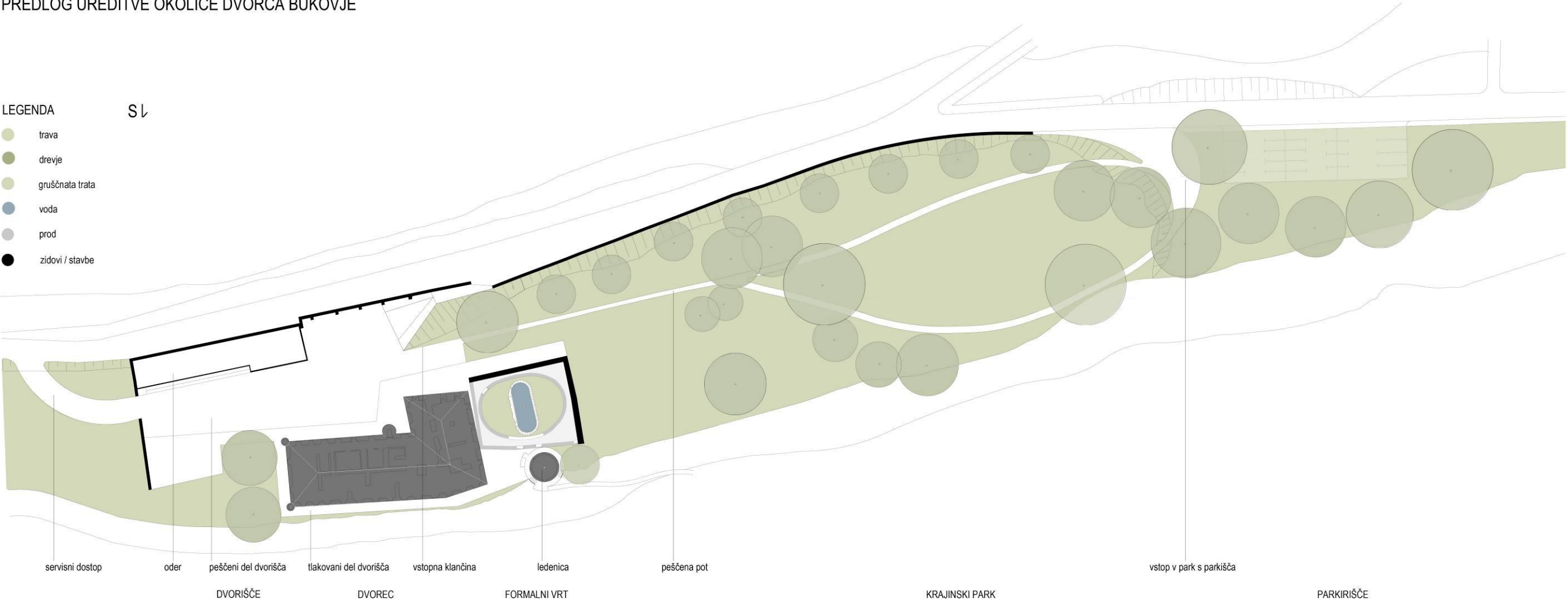
Površina ob ledenici se namenjena delovanju čajnice v objektu ledenice ter gostinskemu lokalu v pritličju dvorca. Površine za sedenje so predvidene tudi na ovalnem zidcu znotraj formalnega vrta.

PREDLOG UREDITVE OKOLICE DVORCA BUKOVJE

LEGENDA

- trava
- drevje
- gruščnata trata
- voda
- prod
- zidovi / stavbe

SL

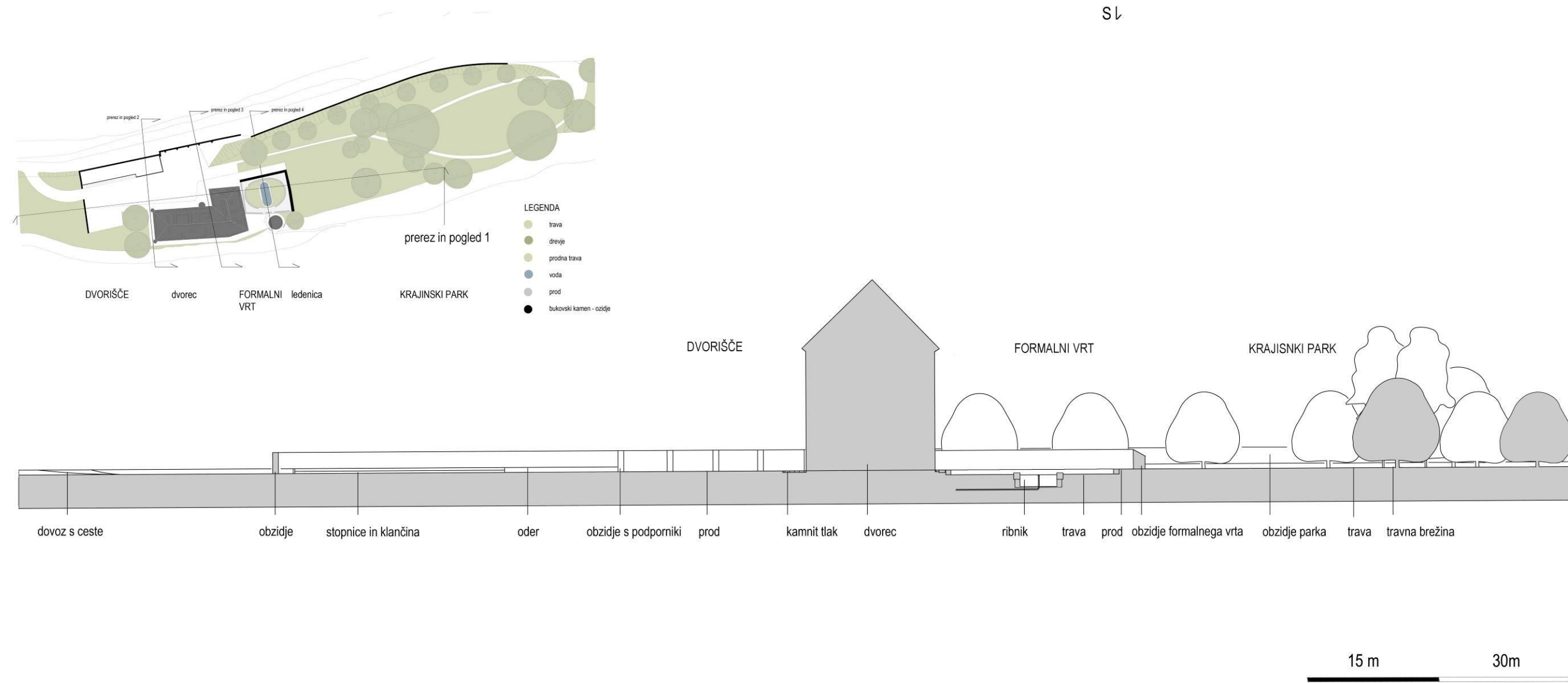

15 m 30 m 45 m

Slika 102: Predlog ureditve okolice dvorca Bukovje

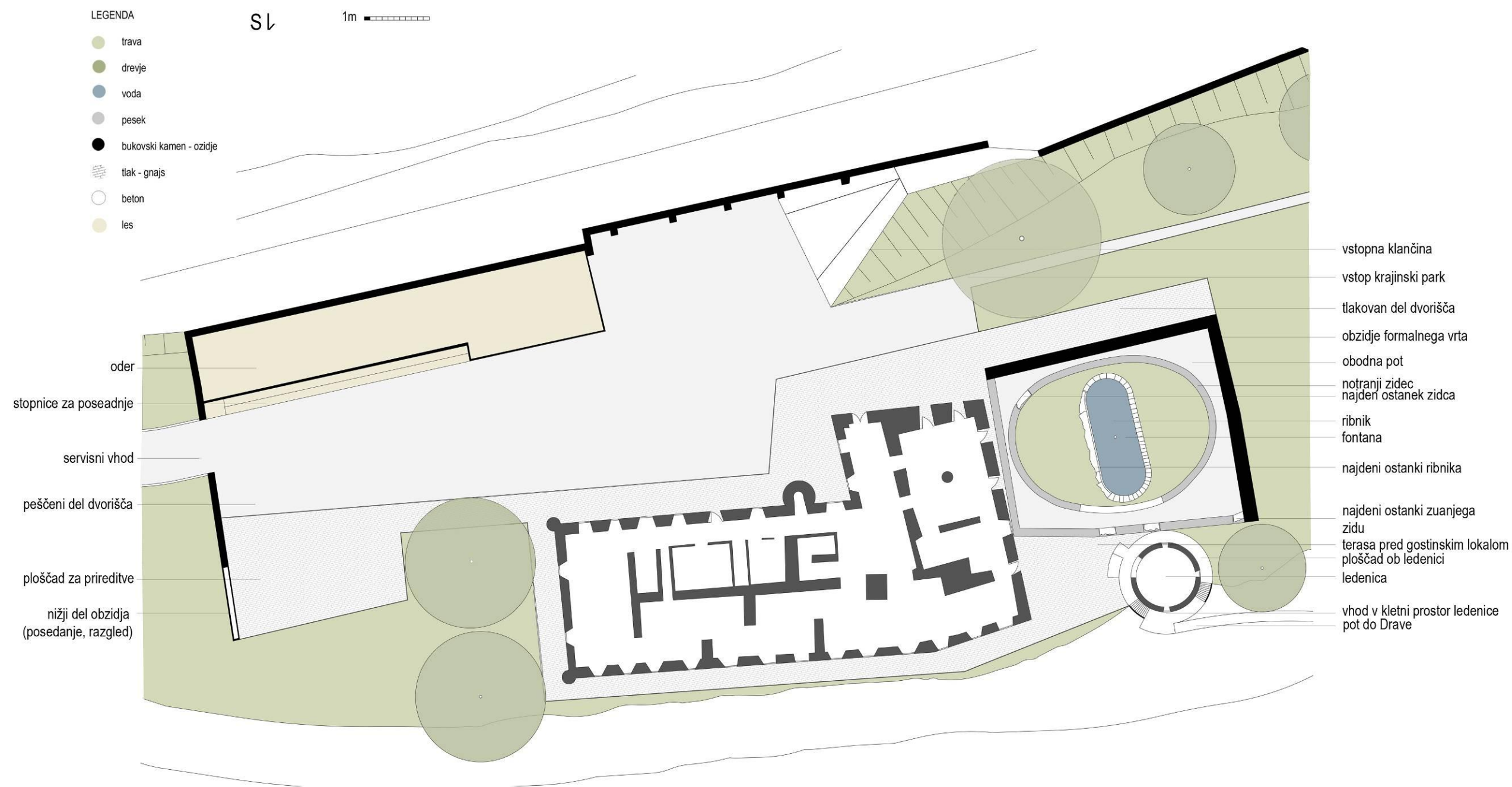
PREREZ IN POGLED NA UREDITEV OKOLICE DVORCA BUKOVJE (1)

S↓

Slika 103: Prerez in pogled predlagane ureditve okolice dvorca Bukovje

PREDLOG UREDITVE FORMALNEGA VRTA IN DVORIŠČA OB DVORCU BUKOVJE

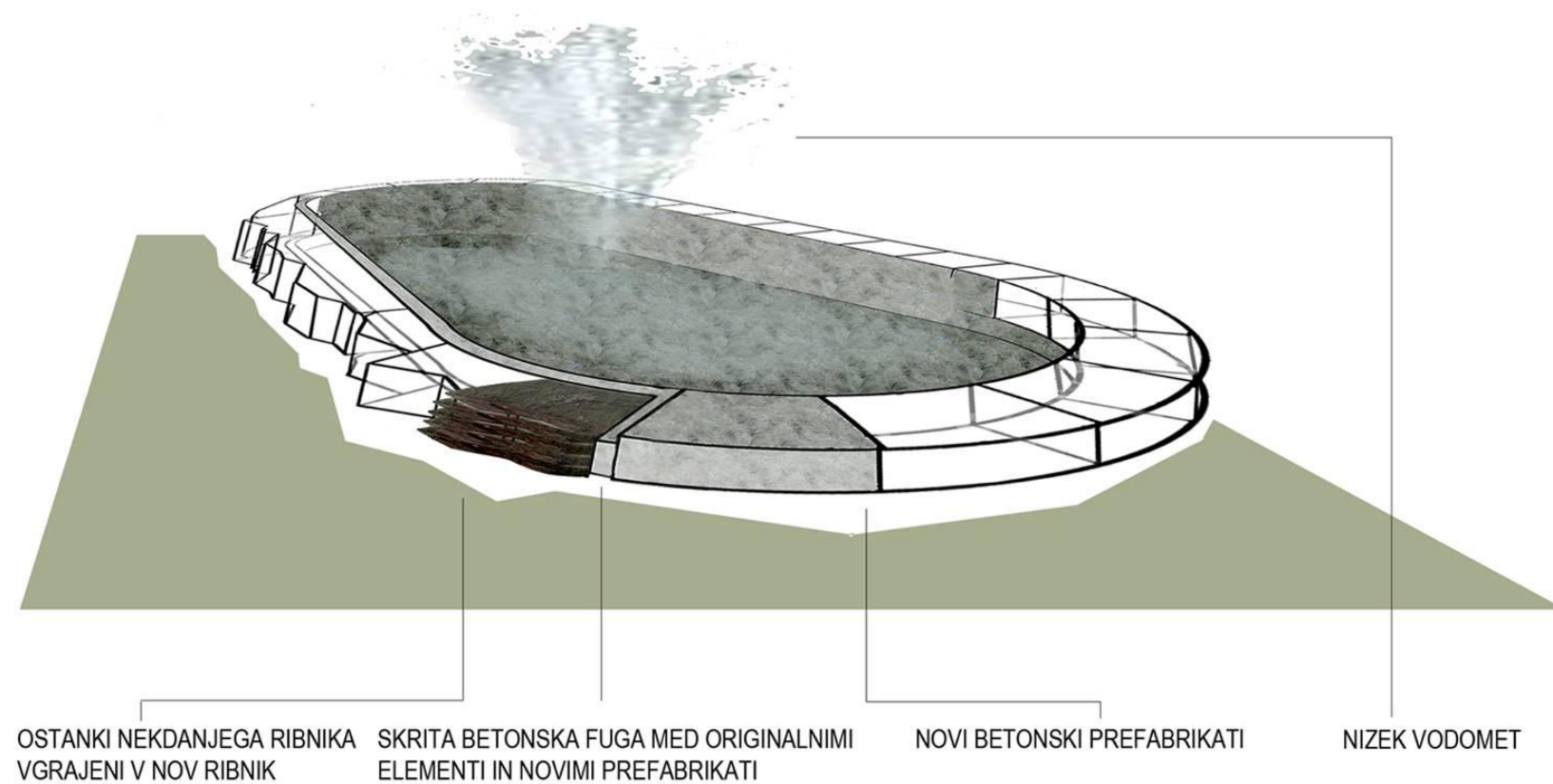
Slika 104: Predlog ureditve formalnega vrta in dvorišča ob dvorcu Bukovje

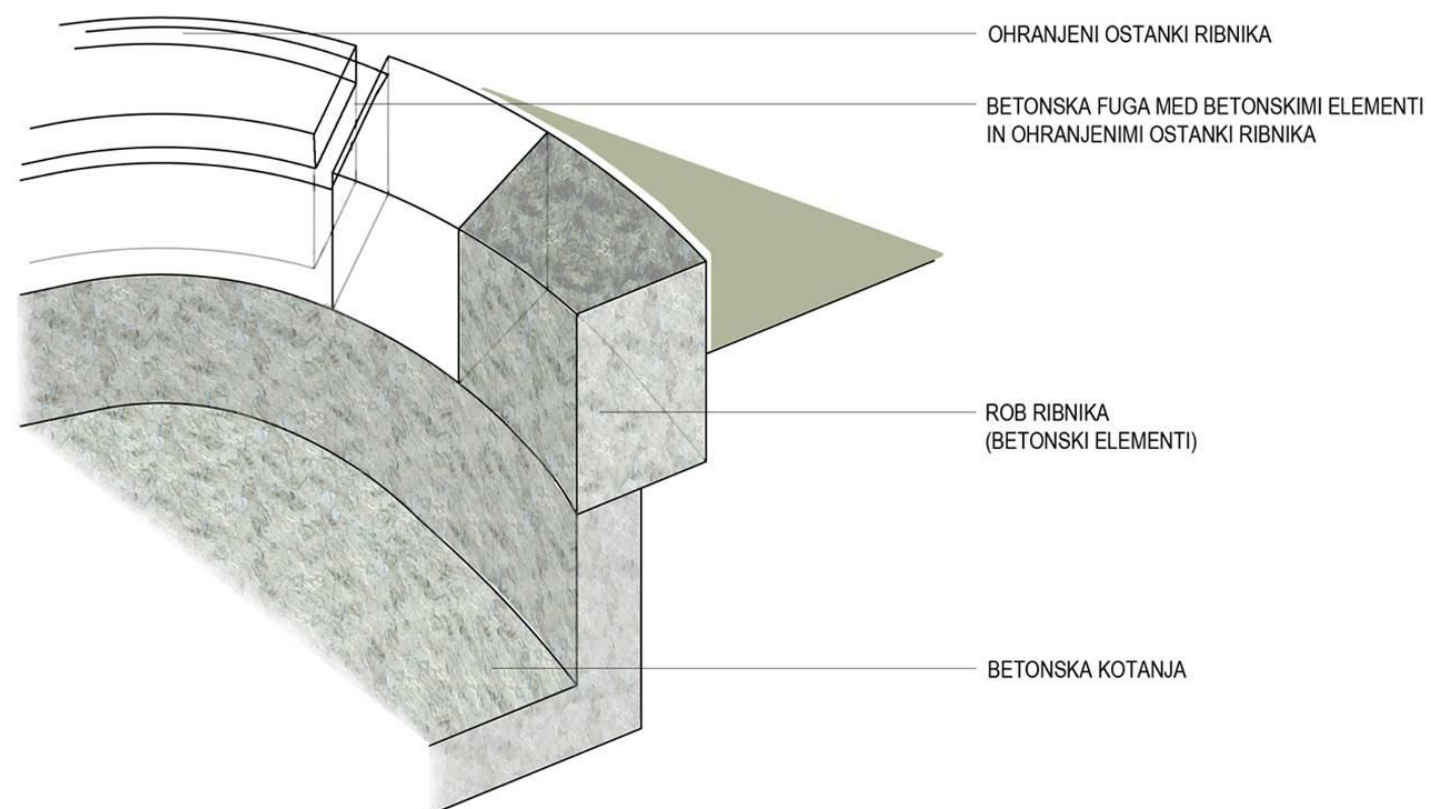
Slika 105: Prikaz ureditve formalnega vrta

Slika 106: Pogled iz krajinskega parka na dvorec s formalnim vrtom, ledenico in dvoriščem

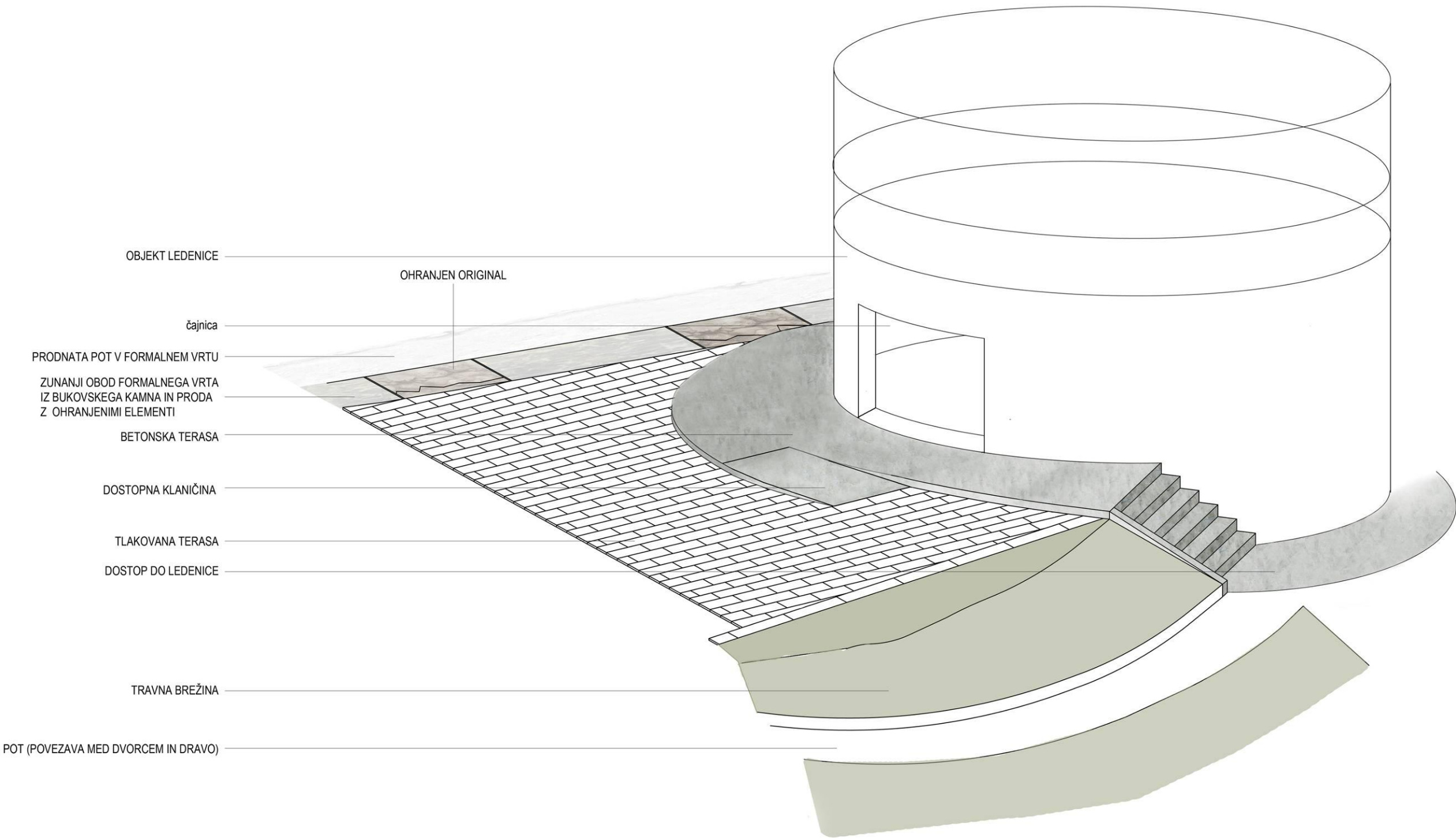
DELNA REKONSTRUKCIJA IN KONZERVACIJA RIBNIKA

DETAJL KONZERVACIJE OHRANJENEGA ELEMENTA

Slika 107: Prikaz delne rekonstrukcije in konzervacije ribnika

UPORABA TLAKA OB OBJEKTU LEDENICE

Slika 108: Uporaba tlaka ob objektu ledenice

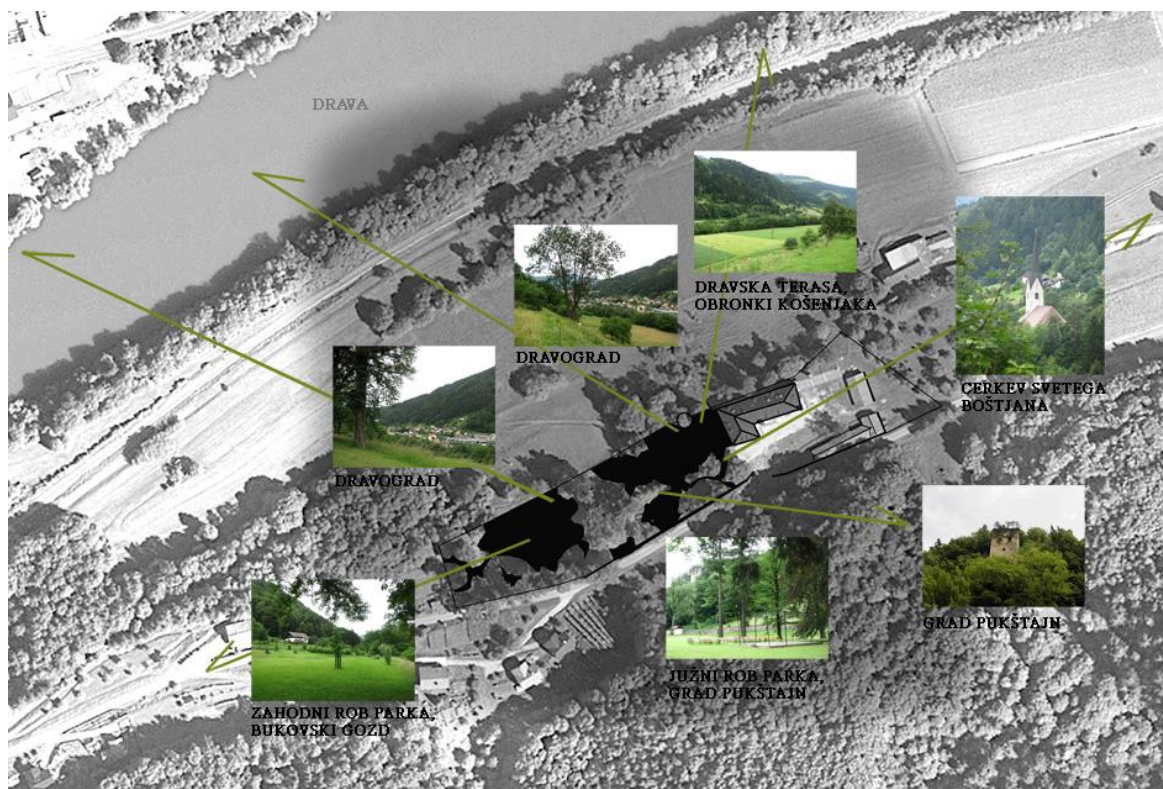

Slika 109: Prikaz ureditve formalnega vrta in ledenice – pogled z razvaline gradu Pukštajn

7.2 UREDITEV KRAJINSKEGA PARKA

Predlog ureditve dela parka v krajinskem slogu (glej sliko 111) zajema preureditev obstoječe zasaditve "evropskih dreves", umestitev peščene poti in ureditev parkirišča na zahodnem robu parka.

Predlog zasaditve temelji na odpiranju in zapiranju pogledov na okoliško krajino. Zanimivi pogledi, ki jih je v parku treba izpostaviti, so predstavljeni na sledeči sliki. V krajinskem parku imajo vlogo "point de vue"²¹.

Slika 110: Zanimivi pogledi iz parka na okoliško krajino

V krajinskem parku je bilo veliko poškodovanih dreves, ki so jih že odstranili. Malo je ohranjenih prvotnih dreves. Na novo zasajena drevesa evropskih držav, ki so se na podlagi raziskav naloge izkazala za neustrezna, sem odstranila iz površin krajinskega parka in jih nadomestila z ustreznnejšimi. Ohranila sem avtohtone listavce.

21 Point de vue je oddaljeni baročni vrtni element (večinoma kip ali manjša stavba), pri katerem se stikajo vse poti, kar ustvarja videz neskončnosti vrtno zasnove (Toman, 2004). Prisoten je tudi v kasnejših krajinskih ureditvah.

Preglednica 10: Seznam predlaganih ohranjenih in odstranjenih dreves na območju krajinskega parka (Brus, 2004 in Bruns, 2006)

Predvideni posegi		Drevesne vrste	višina [m] in širina [m] odraslega drevesa	Število ohranjenih / odstranjenih dreves
OHRANJENA PRVOTNA DREVESA		lipa (<i>Tilia platyphyllos</i>)	do 30 do 20	1
		rdečelistna bukev (<i>Fagus sylvatica</i> "Atropunicea")	25 do 30 25 do 30	1
		črni bor (<i>Pinus nigra</i>)	do 50	2
		pacipresa (<i>Chamaecyparis lawsoniana</i> 'Lane')	PREDLOG ODSTRANITVE	
		dob (<i>Quercus robur</i>)	25 do 35 15 do 25	1
		graden (<i>Quercus petraea</i>)	do 30 do 25	1
		duglazija (<i>Pseudotsuga menziesii</i>)	do 40 do 10	2
		divji kostanj (<i>Aesculus hippocastanum</i>)	25 do 30 12 do 20	1
OHRANJENA NA NOVO ZASAJENA DREVESA ("EU DREVESA")		lipovec (<i>Tilia cordata</i>)	do 30 do 12	1
		lipa (<i>Tilia platyphyllos</i>)	do 30 do 20	1
		dob (<i>Quercus robur</i>)	25 do 35 15 do 25	2
		puhasta breza (<i>Betula pubescens</i>)	10 do 20 7 do 12	1
		navadna breza (<i>Betula pendula</i>)	18 do 25 7 do 12	1
		navadna bukev (<i>Fagus sylvatica</i>)	25 do 30 25 do 30	3
PRESAJENA "EU DREVESA"	ob parkirišče	beli gaber (<i>Carpinus betulus</i>)	10 do 20 7 do 12	1
		graden (<i>Quercus petraea</i>)	do 30 do 25	1
		dob (<i>Quercus robur</i>)	25 do 35 15 do 25	1
		navadna bukev (<i>Fagus sylvatica</i>)	25 do 30 25 do 30	1
	na brežino pod parkom	navadna smreka (<i>Picea abies</i>)	20 do 25 5 do 8	1
		navadna jelka (<i>Abies alba</i>)	do 50 4 do 6	1
		španska jelka (<i>Abies pinsapo</i>)	20 do 30 4 do 6	1
		grška jelka (<i>Abies cephalonica</i>)	25 do 35 4 do 6	1

se nadaljuje

nadaljevanje

Predvideni posegi		Drevesne vrste	višina [m] in širina [m] odraslega drevesa	Število ohranjenih / odstranjenih dreves
PRESAJENA "EU DREVEŠA"	na brežino pod parkom	črni bor (<i>Pinus nigra</i>)	20 do 30 5 do 8	4
		graden (<i>Quercus petraea</i>)	do 30 do 25	2
		rakita (<i>Salix aurita</i>)	2,5	1
		črni topol (<i>Populus nigra</i>)	do 35 do 15	1
		vrba žalujka (<i>Salix alba</i> "Tristis")	do 12 do 12	1
	pri kapeli (vstopna točka)	navadna bukev (<i>Fagus sylvatica</i>)	25 do 30 25 do 30	1
PREDLAGANA NOVA DREVEŠA		lipovec (<i>Tilia cordata</i>)	do 30 do 12	8

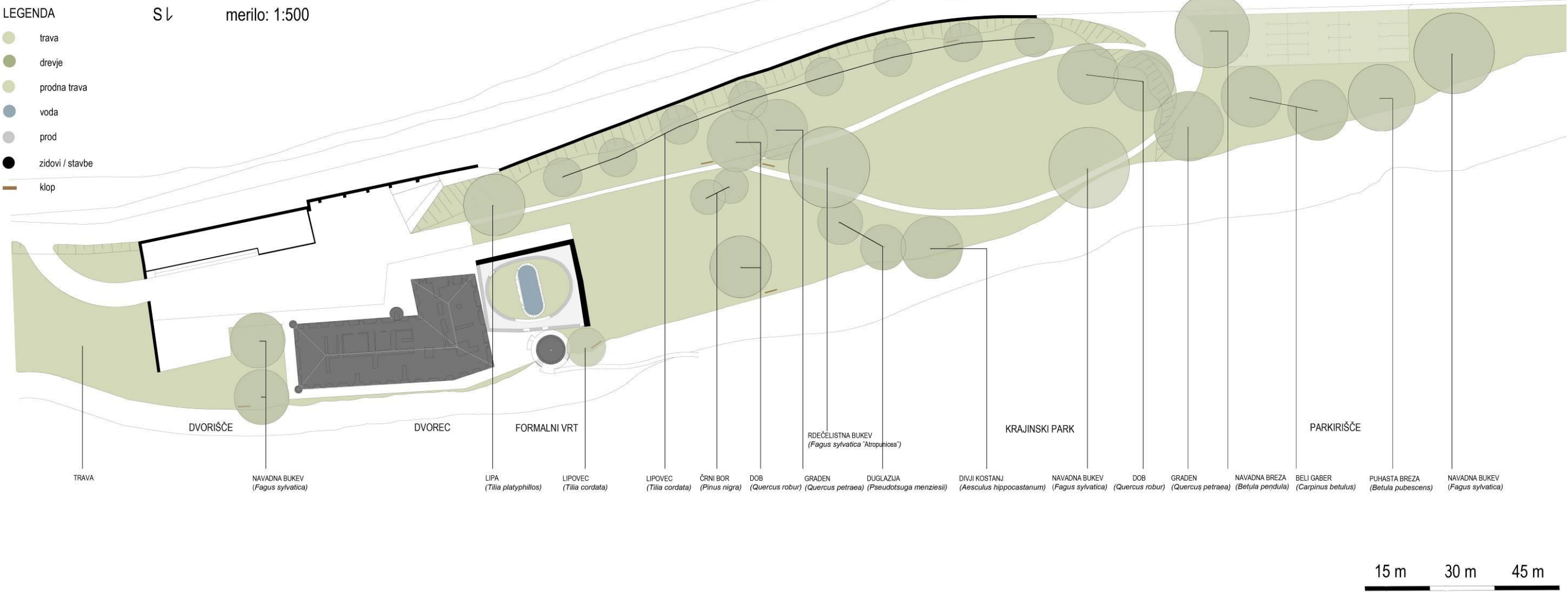
V načrtu ureditve krajinskega dela parka sem ohranila drevesa, ki so ostala od prvotne ureditve (glej preglednico 10). Med novo zasajenimi tujerodnimi drevesi sem ohranila lipo, lipovec in dob. Bukve, ki so zasajene v vrsti ob parkovnem zidu, sem zaradi prevelikega habitusa presadila in nadomestila z manjšimi lipovci. Drevored je bil na tem mestu že v času Franciscejskega katastra (2010). Za ostala drevesa nove zasaditve "evropskih dreves" sem predvidela presaditev na območje parkirišča in na brežino pod parkom.

Središče parka je obstoječa rdečelistna bukev. Obdaja jo gruča dreves. Drevesa so združena v gruče med katerimi sta oblikovani jasi. Ob južnem robu parka je ponovno zasajen lipov drevored.

Na zanimivih točkah parka (lep pogled, pod drevesno krošnjo, ob poti ...) sem načrtovala postavitev klopi. Narisala sem tudi rahlo vijugasto –krožno peščeno pot med drevesi. Pot se začne ob travnem parkirišču na zahodnem, dvignjenem robu parka, nato poteka po notranjem ali zunanjem robu parka in se za gručo z rdečelistno bukvijo združi. Zaključi se na dvorišču pred dvorcem. Pot je predvidena tudi v smernicah zavoda za kulturno dediščino.

Na zahodnem robu parka je urejeno parkirišče z gruščnato trato. Obdajajo ga drevesa, ki so navedena v preglednici 10 in na sliki 111.

PREDLOG ZASADITVE OKOLICE DVORCA BUKOVJE (Slika 111)

Slika 111: Predlog zasaditve okolice Bukovja

7.3 UREDITEV DVORIŠČA DVORCA

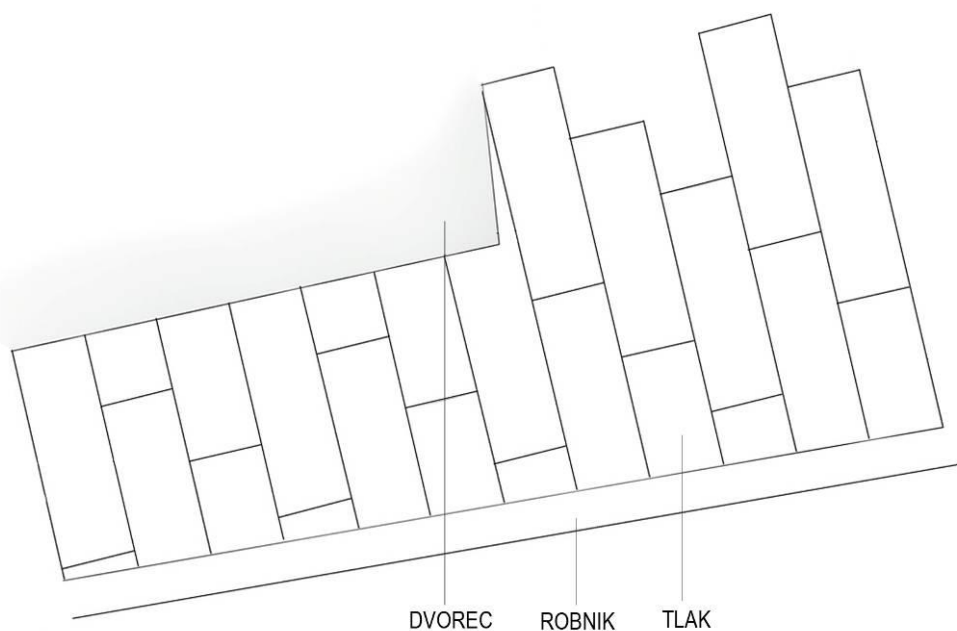
V načrtu sem odstranila vse kasneje dodane objekte: stavbe na južni, vzhodni in severni strani dvorišča, stražarnico ob vstopu na dvorišče, dvignjeno zatravljeno površina ob južnem objektu in betonski tlak ob dvorcu. Pri tem sem ohranila hrbtišči južne in vzhodne stavbe - ostanka obzidja. V novi ureditvi je dvorišče namesto z gospodarskimi objekti obdano z obzidjem. Tako sklepam, da je bilo že v preteklosti.

Obzidje na vzhodni strani je prekinjeno na mestu, kjer je že obstoječ izhod z dvorišča. S porušenjem objektov se bo poudaril podaril izstop. Na južnem delu sem obzidje znižala in usmerila pogled na cerkev svete Neže. Do vzhodnega zidu vodi tlakovano površina ob dvorcu. Ob južnem zidu sem predvidela večji oder za prireditve.

Dostop na dvorišče sem spremenila. Obstoječi glavni dostop sem zaprla za avtomobile. S ceste sem speljala brežino, ki je vzporedna s potekom obzidja. Klančina nudi pešcu pregled nad območjem kamor vstopa. Zakrit je samo formalni vrt. Nova vstopna brežina vzpostavi reprezentančen vhod na območje, saj pripelje pešca neposredno pred vhod v dvorec. Servisni vstop na dvorišče je mogoč z vzhodne strani po poti, ki je neko č nadomeščala sedanjo cesto.

Dvorec obdaja tlakovana površina iz bukovskega kamna. Ostala površina dvorišča je peščena. Na jugu se zaključí z odrom za prireditve in posedanje ter obzidjem.

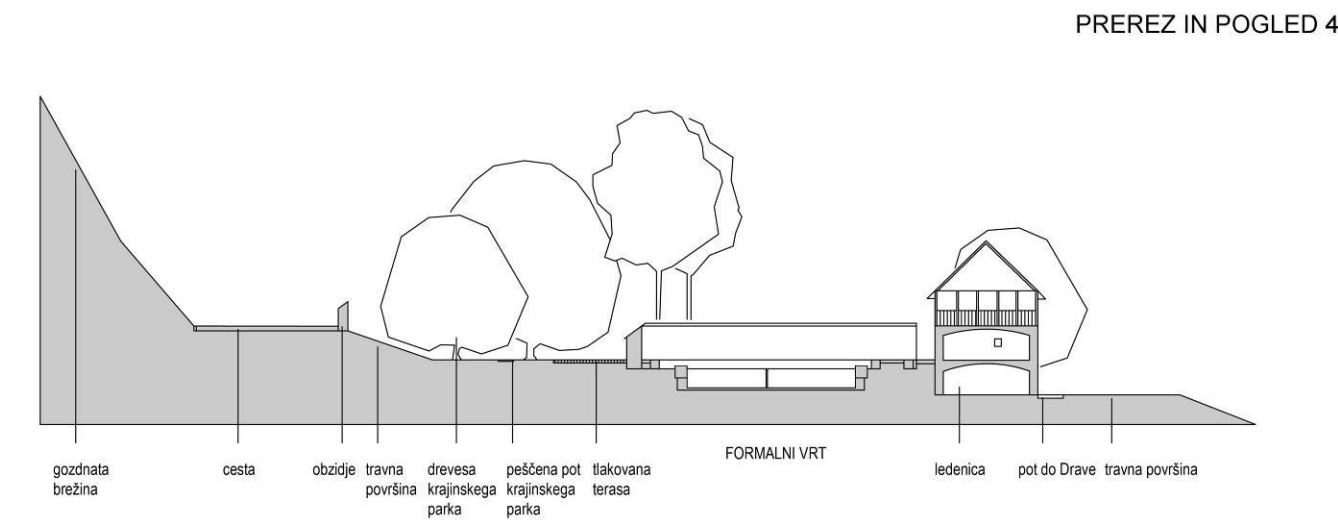
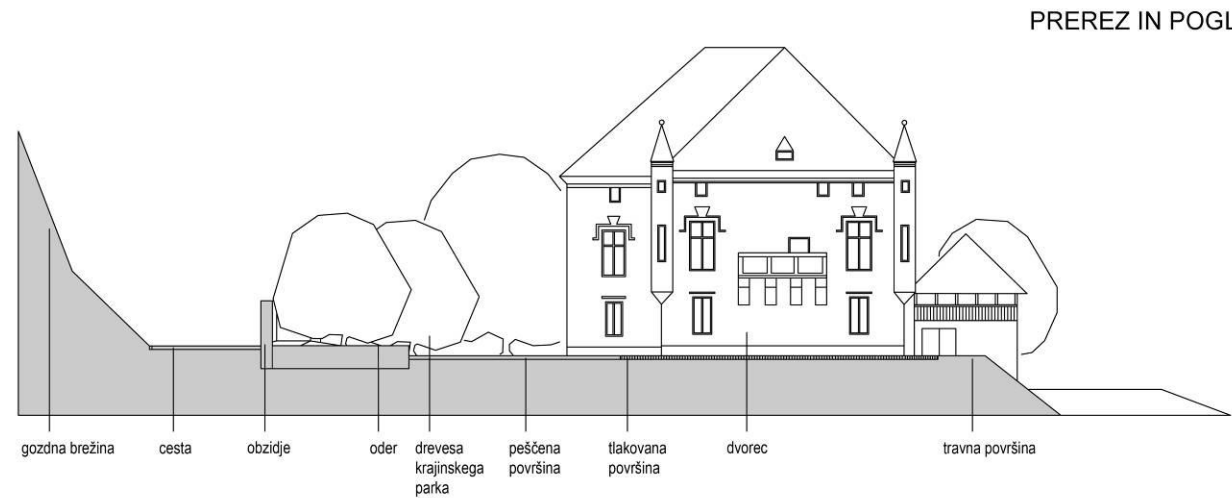
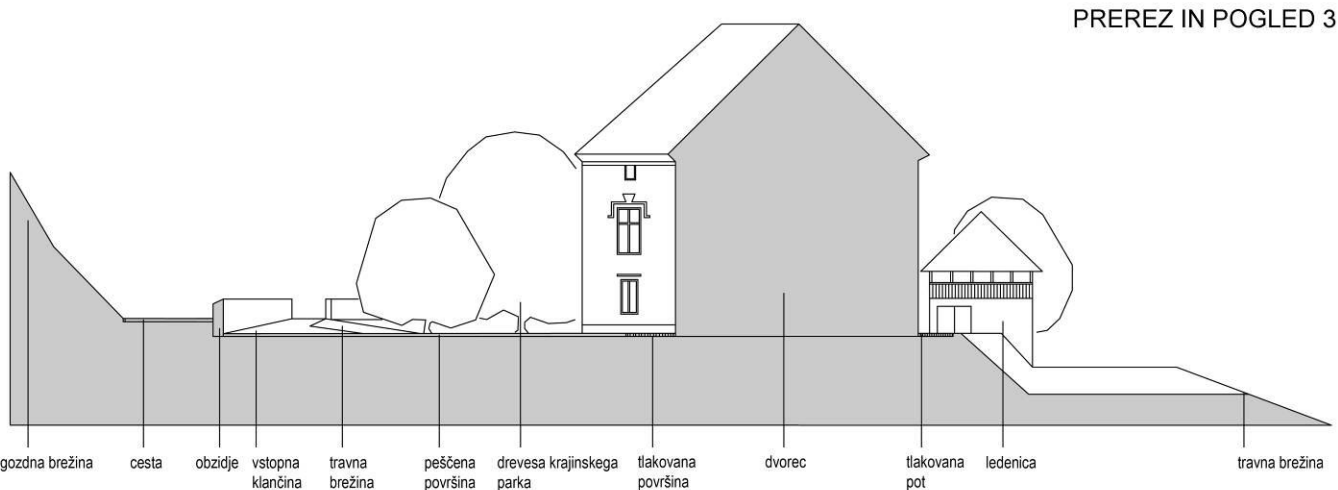
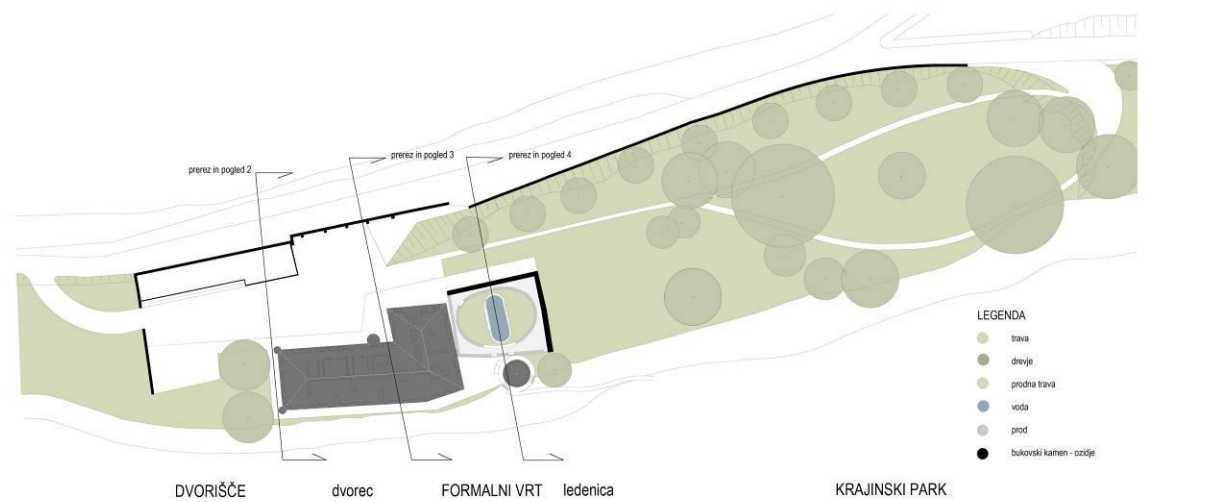
Med dvorcem in vzhodnim obzidjem sta zasajeni bukvi, ki ustvarjata prijetno atmosfero dvorišča.

Slika 112: Vzorec tlakovanja

PREREZI IN POGLEDI UREDITVE DVORCA BUKOVJE

SL

Slika 113: Prerezi in pogledi na ureditev dvorišča in okolice dvorca Bukovje

8 SKLEP IN RAZPRAVA

Moje diplomsko delo obravnava predlog obuditve parka ob dvorcu Bukovje. Pri načrtovanju njegove obuditve sem poskušala izpostaviti kakovosti, ki izhajajo iz preteklih ureditev renesančno-baročnega vrta in krajinskega parka, ter izkoristiti naravne danosti območja.

Danes so vidni le še ostanki krajinskega sloga, saj sta park v 20. stoletju poškodovali jugoslovanska in nato slovenska vojska. Pri načrtovanju obuditve parka sem večjo pozornost posvetila renesančno-baročnemu formalnemu vrtu, saj gre za edini formalni vrt na Koroškem, ki so ga odkrili z arheološko raziskavo in ima zato velik pomen z vidika kulturne dediščine. Odkriti ostanki temeljev vrta so zaradi pomanjkanja podatkov o vrtu velikega pomena, vendar so še vseeno preskopi, da bi omogočili izdelavo rekonstrukcije. Ker so ostaline samo delni ostanki temeljev, je vprašljiva izdelana shema tlorisa vrta ter popolnoma neznana njegova prostorska podoba. Z odkritjem so se odprla mnoga nova vprašanja o bukovskem formalnem vrtu.

Na podlagi odkritih ostankov temeljev sem se želela, kljub pomanjkanju podatkov, čim bolj približati nekdanji podobi vrta. Ker niti ostaline niti podatki iz literature niso zadostovali za izris rekonstrukcije vrta, sem pri nadaljnji raziskavi izhajala iz sklepa, da je bil bukovski formalni vrt podoben vrtovom iz istega obdobja (17., 18. in 19. stoletje). Da bi odkrila kakšni so bili ostali deli formalnega vrta sem pregledala grafike vrtov na današnjem območju Slovenije in na avstrijskem Koroškem. Pri tem sem se osredotočila na sestavne dele vrtov (ograje, gredice, lega sadovnjaka glede na formalni vrt, vodni elementi, vrtna plastika, vrtni objekti ...) in jih primerjala v tabeli. Vrtne elemente drugih vrtov, ki so se najbolj prilegali odkritim ostankom temeljev bukovskega formalnega vrta, sem združila z njegovimi ohranjenimi in konzerviranimi ostanki. Narisala sem več možnih prostorskih prikazov bukovskega vrta. Sestavni deli, s katerimi sem nadomestila manjkajoče dele bukovskega formalnega vrta, predstavljajo zgolj možnost, zato za narisane prostorske podobe uporabljam izraz *delna rekonstrukcija*.

Po pregledu grafik vrtov iz bližnje in daljne okolice Bukovja sem ugotovila, da je tloris bukovskega vrta edinstven. Znotraj štirikotnega oboda je zidec v obliki elipse, znotraj omenjenega zidca pa elipsast ribnik, katerega os je pravokotna na os zidca v obliki elipse. V pregledanih grafikah drugih vrtov sem našla samo elipsaste oblike z vzporednimi osmi. S potrditvijo edinstvenosti bukovskega tlorisa sem se odločila, da ga bom v celoti obudila, njegove manjkajoče dele pa nadomestila z novimi. Menim, da mora tloris bukovskega formalnega vrta, poleg bukve in bukovskega kamna, postati prepoznavna značilnost Bukovja.

V načrtu sem v bukovski vrt na novo umestila zunanji obodni zid, ribnik in objekt ledenice. Obliko zunanjega zidu sem povzela po še obstoječem zidu ob dvorcu Libeliče, zaradi podobnosti v njuni debelini. Iz odkritih temeljev je namreč razvidno, da je bil bukovski obodni zid širši od večine drugih obodnih zidov. Za zaključek zidu sem uporabila enokapno leseno strešico, ki se je na območju Koroške pogosto pojavljala. Potek zidu sem prilagodila novim potrebam dvorca, zato sem ga predvidela samo na zahodnem in južnem robu formalnega vrta.

Znotraj zidu sem delno rekonstruirala peščeno pot, nižji ovalni zidec ter ribnik kot osrednji motiv. Na podlagi pregledanih primerov formalnih vrtov iz bližnje in daljne okolice sem izdelala več možnih načinov razporeditve notranjih polj (gredic), ki pa zaradi edinstvenega formalnega odnosa osi notranjega ovalnega zidca in pravokotno nanjo postavljene osi elipse ribnika ne bi ustrezale. Prvotno zasajenih rastlin ne poznamo, saj pelodna analiza vrta ni bila opravljena. Namesto simetričnih polj z zasaditvijo sem zato znotraj notranjega zidca predvidela samo enotno zatravljeno polje. Vsaka drugačna ureditev bi bila, zaradi pomanjkljivosti podatkov, preveč izmišljena. Menim, da izdelava pelodne analize nima tolikšnega pomena. Pomembnejše se mi zdi poudariti edinstvenost razporeditve elips vrta, kar je z zatravljeno elipsasto površina doseženo prej kot pa z bujno zasaditvijo rastlin.

Za osrednji motiv, ribnik, sem predvidela delno rekonstrukcijo z enostavnimi prefabriciranimi betonskimi elementi, ki sem jih našla tudi v pregledanih posrednih virih (npr. ureditev korita fontane ob dvorcu Ehrnegg). Med originalne ostanke sem vgradila betonske elemente. Beton zaradi nevtralnega videza ne pritegne toliko pozornosti kot grajene strukture iz bukovskega kamna. Z uporabo enostavnih betonskih elementov sem zato lahko jasno poudarila razliko med ohranjenimi in novimi deli ribnika. Na podlagi pregledanih grafik drugih vrtov sem sklepala, da se je na sredini ribnika nahajal preprost, nizek vodni curek. O morebitni vrtni plastiki podatkov ni. Tudi v pregledanih ureditvah je redka, specifična za posamezen vrt in tako povsem nepredvidljiva.

Zadnji raziskan element je bil vrtni objekt, v Bukovju objekt ledenice. Najbolj podoben primer sem našla ob samostanu Radlje, ki se nahaja v neposredni bližini Bukovja, kar je lahko dovolj dober razlog za njuno podobnost. V veliko pomoč pri načrtovanju obnove je bila fotografija ledenice iz sredine 20. stoletja.

Osrednji motiv krajinskega parka je bukev, ki daje območju ime in je glavna prepoznavna značilnost prostora. Dvorec s parkom se nahaja na območju gozdnega sestoja listavcev s prevladujočo bukvijo. Sestoj je velikega pomena, saj so ga uspeli ubraniti pred izsekavanjem, ki je bilo konec 19. stoletja na tem območju zelo aktivno. Pri zasajanju območja sem zato izpostavila bukev in ne tujerodnih vrst.

Želje občine, lastnice Bukovja, so v preteklosti preveč odstopale od dejstva, da ima prostor zgodovinsko vrednost, ki jo je treba varovati in izkoristiti. Takšen primer je projekt "Korenine in krošnja evropskega drevesa narodov", v sklopu katerega so park zasadili z drevesi in cvetlicami držav Evropske unije, nameravajo pa zasaditi še druga tujerodna drevesa. Raziskave v tej diplomski nalogi so pokazale, da bi bilo namesto tujerodnih dreves bolj smotrno saditi bukke, ki so značilne za območje Bukovja.

Gozdni sestoj s prevladujočo bukvijo je posledica silikatne geološke podlage, filotoidnega skrilavca, ki so ga v Bukovju poimenovali bukovski kamen (Gulič in sod., 2005). V odkritih ostankih vrta je prisoten tudi dravski prodnik. Lokalni kamnini sta prav tako kot bukev pomemben del identitete dvorca in okolice. V preteklosti so ju že uporabili za gradnjo obzidja ob dvorcu in ob formalnem vrtu. Obe kamnini se nahajata v konzerviranih ostankih vrta (zidovi formalnega vrta in del ribnika). V načrtu obuditev sem uporabila bukovski kamen za tlakovanje ob dvorcu in formalnem vrtu, za gradnjo obodnega zidu formalnega vrta in notranjega zidca ter za obzidje na vzhodni in južni strani dvorca.

Za tiste sestavne dele formalnega vrta, katerih rekonstrukcija je glede na najdene ostanke vrta težko določljiva, in za vse nove elemente ob dvorcu Bukovje sem predvidela uporabo betona. S tem sem poskušala poudariti razliko med ohranjenimi in na novo dodanimi elementi. Takšen primer je ribnik, pri katerem se je ohranila samo brezoblična groblja bukovskega kamna ter prodnikov in ga ni bilo možno rekonstruirati. Izhajajoč iz pregledanih ureditev drugih vrtov sem nove betonske gradbene elemente vgradila med ohranjene konzervirane ostanke ribnika (prod in bukovski kamen). Zaradi betonskih elementov je dobro vidna razlika med konzerviranimi originalnimi in novimi elementi. Beton sem uporabila tudi za izdelavo terase ob objektu ledenice. Z betonskim podstavkom sem želela poudariti ločenost ledenice od formalnega vrta, na katerega ni bila nikoli kompozicijsko vezana. Betonska sta še dva nova elementa: vstopna klančina, ki povezuje cesto z dvoriščem dvorca, in oder za prireditve.

Pri delni rekonstrukciji zunanjega zidu in zidca za nadomestne elemente nisem predvidela uporabe betona. Predvidela sem enak material kot je pri najdenih ostankih temeljev. Razliko med konzerviranimi originali in novimi vstavki sem poudarila z izrazitimi fugami.

Za delno rekonstrukcijo obodnega zidu in notranjega ovalnega zidca sklepam, da je predvidena delna rekonstrukcija precej pravilna in zato ni treba nakazovati dvoma z uporabo betona. Poleg tega bi bila betonska gradnja obodnega zidu in notranjega zidca izmišljena in neprimerna. Pri ribniku je uporaba betona drugačna, saj so ga v nekaterih pregledanih primerih vrtov dejansko uporabljali. Primer je vodna kotanja fontane na vrtu dvorca Ehrnegg. Tudi nova, ki so jo postavili pred kratkim, je betonska.

Prenovljen park bo obiskovalcu podal vpogled v razvoj vrtnega oblikovanja, ki je pri nas slabo poznano. Menim, da bodo nove funkcije dvorca s prostori Muzeja reke Drave, Koroškega pokrajinskega muzeja, javnega zavoda "Dravit", večnamensko dvorano (za poroke, koncerte) ter gostinskim lokalom zadovoljiva tematska izpopolnitev Bukovja, ki ne potrebuje dodatnih tematskih posegov v park. Park je obenem smiselno prilagoditi novim funkcijam dvorca, kar pa je predvideno s teraso med dvorcem in ledenico, preureditvijo ledenice v čajnico, vzpostavitev poti in postavitvijo klopi po krajinskem parka ter izgradnjo parkirišča ob njegovem zahodnem robu.

S predlogom obuditev bukovskega parka želim poudariti pomen zgodovinskih in naravnih danosti Bukovja. Formalni vrt in krajinski park ter bukev in bukovski kamen dajejo obravnavanemu območju identiteto in jih je nesmiselno nadomeščati z novimi tematikami. Z načrtom sem poskušala zgodovinski park Bukovje obuditi in ga s prilagoditvami novim dejavnostim dvorca približati sedanjim uporabnikom, s tem pa omogočiti ohranitev parka v prihodnosti.

9 POVZETEK

V diplomski nalogi sem predstavila možnost ureditve zgodovinskega parka ob dvorcu Bukovje pri Dravogradu. Danes so v parku ohranjene samo sledi krajinskega sloga, v preteklosti pa se je ob dvorcu nahajal renesančno-baročni formalni vrt. V diplomski nalogi je poudarek na ureditvi formalnega vrta, ki je edini odkrit formalni vrt na Koroškem, z nadaljnjimi raziskavami pa se je izkazala tudi edinstvenost njegove kompozicije: znotraj štirikotnega oboda se nahaja zidec v obliki elipse, znotraj tega pa elipsast ribnik, katerega os je pravokotna na os elipsastega zidca.

Danes o parku pričajo zaznamek v urbarju družine Kometer, Franciscejski kataster in izsledki arheoloških raziskav, ki jih je opravil Koroški pokrajinski muzej v sodelovanju z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Maribor. Znani podatki in odkriti ostanki temeljev vrta niso zadostni za rekonstrukcijo bukovskega formalnega vrta. Tudi drugi viri žal niso podali novih informacij o obravnavanem vrtu.

Manjkajoče podatke sem poskušala najti v parkovnih ureditvah grajskih objektov, nastalih v enakem obdobju kot Bukovje ali nekoliko prej. Izbirala sem jih glede na oddaljenost od Bukovja in sorodstvene povezave lastnikov. Tako sem oblikovala tri skupine posrednih virov: parkovne ureditve v širši okolici Bukovja (na območju Slovenije), parkovne ureditve v ožji okolici (na območju današnjega slovenskega dela Koroške, avstrijske Koroške in okolice Maribora) ter ureditve, ki so jih posedovali sorodniki lastnikov Bukovja.

Na podlagi pregleda posrednih virov sem izdelala zbirko vrtnih elementov (delov formalnih vrtov). S kombiniranjem znanih podatkov o formalnem vrtu v Bukovju (tloris iz Franciscejskega katastra in izsledki arheoloških raziskav, ohranjeni elementi formalnega vrta) in izsledkov analize vrtnih elementov drugih pregledanih vrtov sem narisala več možnih delnih rekonstrukcij bukovskega formalnega vrta. Delne rekonstrukcije so izdelane na podlagi možne podobnosti. Poleg tega je predlog ureditve prilagojen novim dejavnostim prostora, npr. kulturnim prireditvam, porokam, delovanju gostinskega lokala in čajnice ...

V nadaljevanju sem preučila razvoj vrtna strukture od nastanka vrta do stanja pred posegi v prvi polovici 20. stoletja, s pomočjo katerega sem določila najbolj zanimivo fazo v razvoju bukovskega parka ter jo nato upoštevala v predlogu prenove. Izbrala sem obdobje konec 19. stoletja, ko so grofi Kometer v historističnem slogu prezidali dvorec in mu najverjetneje dodali park v krajinskem slogu. Kljub temu, da ni jasno, ali so pri tem ohranili formalni vrt ali ne, sem ga zaradi kulturno dediščinske vrednosti vključila v načrt obnove parka. Z upoštevanjem obeh slogov (renesančno-baročni del in krajinski slog) pri predlogu obuditev parka sem predstavila edini odkriti formalni vrt na Koroškem ter redke dokaj dobro ohranjen romantični kompleks na Slovenskem.

Poleg ohranjenih zgodovinskih elementov parka (najdeni ostanki temeljev formalnega vrta in ohranjena drevesa krajinskega parka) sem pri načrtovanju obuditev parka izpostavila bukev in bukovski kamen. Bukev je v obdajajoči krajini značilna drevesna vrsta in osrednji element krajinskega parka. O njenem pomenu v prostoru govori že samo poimenovanje območja. Bukovski kamen pa je značilna lokalna kamnina. Poleg lokalnih materialov sem

uporabila beton, s katerim želim izpostaviti vse sestavine, ki sem jih na novo vnesla v parkovno ureditev.

Na podlagi izrisanih prostorskih podob bukovskega vrta, izbrane razvojne faze parka, novih potreb dvorca in okolice ter kulturnovarstvenih smernic sem izdelala predlog obuditev bukovskega parka.

V načrtu formalnega vrta sem ohranila ostanke temeljev vrta, ki so jih odkrili z arheološko raziskavo. To so skromni ostanki ribnika, zunanjšega oboda vrta, poti in notranjega nižjega zidca. Med ohranjene dele vrta sem predvidela vgraditev novih elementov, ki sem jih izbrala na podlagi podobnosti z elementi drugih formalnih vrtov. Tako sem se pri načrtovanju ribnika zgledovala po oblikovanju vodne kotanje fontane ob dvorcu Ehrnegg na avstrijskem Koroškem, zunanjo ogrado vrta sem povzela po obzidju formalnega vrta ob dvorcu Libeliče, pri načrtovanju prenove ledenice pa sem se zgledovala po vrtnem paviljonu ob samostanu Radlje.

V krajinskem parku sem ohranila prvotna drevesa in nekaj dreves iz nove zasaditve dreves držav Evropske Unije. Med drevesi sem načrtala valujočo peščeno pot, na posebnih mestih parka postavila klopi in predlagala nadgraditev ledenice z lesenim paviljonom.

10 VIRI

10.1 CITIRANI VIRI

Arhivsko gradivo gosposčine Puhenštajn od leta 1235 do 1917. Maribor, Zavod za varstvo kulturne dediščine, Območna enota Maribor (kopija arhivskega gradiva PAM/1818, maj 2010)

Beškovnik B., Jošt M., Mavhar, M. 2000. Dvorec Socka. Vojnik, Osnovna šola: 41 str.
<http://www.knjiznica-celje.si/raziskovalne/7020000237.pdf> (29. avg. 2010)

Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo in Fakulteta za arhitekturo: Delavnica "Dravograd 2008". 2008. Ljubljana, Biotehniška fakulteta (neobjavljeno gradivo, razstava: 9. plakat)

Blaznik F. 2007. Puhenštajn – Pukštajn (Buchenstein) grad in Pukštajn dvorec. Zapiski o gradu in dvorcu Puchenstein. Dravograd (osebni vir, maj 2010)

Bobovnik B. 1993. Radeljski park z grajsko pristavo in samostanom. Radlje, Osnovna šola Radlje: 152 str.

Bruns J. 2006. Bruns pflanzen – Catalogue 2006. Bremen, W. Zertani, Druckerei und Verlag: 1060 str.

Brus R. 2004. Drevesne vrste na Slovenskem. Ljubljana, Mladinska knjiga: 399 str.

D'Argenville D., Antoine J. 1739. Tretja izdaja: La theorie et la pratique du jardinage, ou l'on traite a fond des beaux jardins. A La Haye, Ches Jean Martin Husson: 38 str. (zasebna zbirka)

Dešnik S. 1995. Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 155 str.

Djura Jelenko S. Koroški pokrajinski muzej (osebni vir, april 2010)

Djura Jelenko S., Kumprej Gorjanc M. 2009. Dravograd, Bukovje 2008, arheološke raziskave formalnega vrta. Občina Dravograd, Koroški pokrajinski muzej. (zgibanka razstave 'Dravograd - Bukovje 2008' ter
<http://www.kpm.si/?mod=catalog&action=productDetails&ID=52> (15. nov. 2008)

Dolejši N. 2008a. Dvorec Bukovje v občini Dravograd. Opis stanja pred preureditvijo. Velenje, PUP – Podjetje za urejanje prostora: 12 str.

Dolejši N. 2008b. Idejni projekt prenove parkovne ureditve graščine Bukovje v Dravogradu. Velenje, PUP – Podjetje za urejanje prostora: 4 str.

- Drofenik U. 2010. Fotografije dvorca Bukovje in njegove okolice. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo (osebni vir, junij 2008)
- Franciscejski kataster. Arhiv Republike Slovenije.
<http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID> (maj 2010)
- Frankolovo (manor).
<http://www.gradovi.net/show.php?id=24&lang=eng> (30. avg. 2010)
- Gašperlin M. 2010. Romantičnost v oblikovanju vrtov. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 86 str.
- Geographic names of populated settlements. 1998. V: Geografski atlas Slovenije. 1998. Ljubljana, Inštitut za geografijo AM ZRC SAZU in Geografski inštitut (6. feb. 2011).
<http://www.hervardi.com/zemljevidi/slovenija2.jpg> (2. jun. 2011)
- Geopedia. si. Topografska karta.
http://www.geopedia.si/#T105_x517335_y149731_s12 (3. jun. 2011)
- Grad Viltuš s parkom. 2011.
<http://www.panoramio.com/photo/49926126> (2. jun. 2011)
- Gulič J., Janžekovič F., Jež M., Novak T., Vernik M., Vreš B., Vrhovnik D., Žorž Z. 2005. Narava. V: Dravograd na stičišču poti, Občina Dravograd: 135, 179-194
- Hafner A. 1992. Konservatorski vidik pri obnovi objektov vrtnoarhitekturne dediščine. RES: publikacije Restavratorskega centra Republike Slovenije, 1: 7-16
- Jakič I. 1997. Vsi slovenski gradovi. Leksikon slovenske grajske zapuščine. Ljubljana, DZS d.d.: 460 str.
- Jakič I. 2001. Sto gradov na Slovenskem. Ljubljana, Prešernova družba: 223 str.
- Kaiser J. F. 1999. Litografirane podobe slovenještajerskih mest, trgov in dvorcev. Maribor, Umetniški kabinet Primož Premzl: 66 str.
(faksimiliran natis originala iz leta 1824-1833)
- Kaj je kulturna dediščina? 2011. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije.
<http://www.zvkds.si/sl/varstvo-kulturne-dediscine/o-kulturni-dediscini/kaj-je-kulturna-dediscina/> (10. Jun. 2011)
- Kolšek A. 1995. Park ob dvorcu Jelše. V: Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Dnevi evropske kulturne dediščine 1995. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 120-123

- Kos M., Kurelac S., Linasi M., Medved L., Rajšter B. 2005. Sprehod skozi čas. V: Dravograd na stičišču poti, Občina Dravograd: 238 str.
- Košan, M., Cehner, U., Kramer, J., Lipovšek, B., Herman Planinšek, M., Ločičnik, M. 2007. Predlogi za ureditev Dvorca v Bukovju. Turistično društvo Dravograd, Občina Dravograd
- Košan M., Kramer J., 2006. Korenine in krošnja evropskega drevesa narodov. Dravograd, Občina Dravograd (interno gradivo)
- Krajevni leksikon dravske banovine: krajevni repertorij z uradnimi, topografskimi, zemljepisnimi, zgodovinskimi, kulturnimi, gospodarskimi in tujskoprometnimi podatki vseh krajev dravske banovine. 1937. Ljubljana, Uprava Krajevnega leksikona dravske banovine: 715 str.
- Kramer J. 2010. Fotografija objekta ledenice iz časov, ko je bila lastnik Bukovja Vojska in poročanje o dvorcu Bukovje in njegovi okolici. Dravograd, Javni zavod Dravit (osebni vir, marec 2010)
- Kramer J. 2006. Idejni projekt prostora Bukovje – Dravograd (javno – zasebno partnerstvo). Dravograd.
- Krivec M. 2008. Kulturnovarstveni pogoji. Dravograd, Bukovje pri Dravogradu – Graščina (EŠD 7385), ureditev parka. Zavod za varstvo kulturne dediščine. Območna enota Maribor: 2 str.
- Mlinarič J. 1977. Marenberški dominikanski samostan. Celje, Mohorjeva družba: 366 str.
- Mlinarič J. 1975. Gosposščina Puhenštajn pri Dravogradu do konca leta 1600. Kronika, Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 23, 3: 153-160
- Naberžnik A. 2010. Dravograd, Občina Dravograd. (osebni vir, marec 2010)
- Občina Dravograd. 2011. Prostorski informacijski sistem občin.
<http://www.geoprostor.net/piso/ewmap.asp?obcina=DRAVOGRAD> (8.jul. 2011).
- Odlok o dopolnitvi Odloka o razglasitvi nepremičnih kulturnih in zgodovinskih spomenikov v Občini Dravograd. 2011. Uradni list Republike Slovenije.
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20111526> (15. Jun. 2011)
- Ogrin D. 1995. Smisel slovenske krajinsko-arhitekturne dediščine. V: Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Dnevi evropske kulturne dediščine 1995. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 7-18
- Ogrin D. 1992. Evropski tokovi vrtno umetnosti in njihovi odmevi v Sloveniji. RES: publikacija Restavratorskega centra Republike Slovenije, 1: 17-25

Piskernig E. St. Kollmann - Schloss Ehrnegg. 2012. Bundesdenkmalamt (26. jun. 2012)
<http://www.tagdesdenkmals.at/kaernten/16174/st.-kollmann---schloss-ehrnegg&doid>
(1. jul. 2012)

Piskernig H. 2010. Der Garten lässt meine Seele schwingen. Phoenix
Arzneiwarengrosshandlung Ges.m.b.H., 5: 22-25.

Posnetek dvorca s parkom. 2010. Slovenj Gradec, Območna geodetska uprava Slovenj
Gradec (elektronski podatki)

Potočnik K. 2009. Dvorec Bukovje čaka na konzervatorski načrt. Večer.com
(13. nov. 2009).
<http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2009111305485758>
(10. jun. 2010)

Pušnik L. 2010. Fotografija dvorca Bukovje in poročanja o zgodovini dvorca z okolico.
Dravograd (osebni vir, maj 2010)

Rajšp V., Grabnar M., Kološa V. 2000. Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763-1787.
Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Arhiv Republike Slovenije: 6 zv.

Rajšter B. 2011. Pukštajn, Bukovje. Dravograd, Koroški pokrajinski muzej. (zgidanka)

Sapač I. 2008. Dvorec Bukovje. Delavnica Dravograd 2008, Fakulteta za arhitekturo in
Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 1. plakat.

Stopar I. 1993. Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Četrta knjiga: Med Solčavskim in
Kobanskim: občine Mozirje, Velenje, Slovenj Gradec, Ravne, Dravograd, Radlje,
Maribor-Ruše. Ljubljana, Viharnik, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 167 str.

Stopar I. 1992. Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, Tretja knjiga, Spodnja Savinjska
dolina: občine Celje, Hrastnik, Laško, Žalec. Ljubljana, Založba Park, Znanstveni tisk:
186 str.

Stopar I. 1990. Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji. Prva knjiga: Območje Maribora in
Ptuja: občine Maribor-Pesnica, Maribor-Pobrežje, Maribor-Rotovž, Maribor-Tabor,
Maribor-Tezno, Ptuj. Ljubljana, Partizanska knjiga, Znanstveni inštitut Filozofske
fakultete: 167 str.

Štajnbaher S. Kapela Matere sedem žalosti. 2010. Projekt izobraževalne ustanove Kärntner
Bildungswerk v sodelovanju z Inštitutom Urban Jarnik, s Koroškim pokrajinskim
muzejem in ZVKDS OE Maribor.
http://www.kleindenkmaeler.at/detail/die_kapelle_beim_schloss_bukovje (13. apr.
2011)

- Toman V. 2004. Kritična analiza vrtno-arhitekturnih upodobitev pri Valvasorju in Vischerju. Diplomsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 101 str.
- Valvasor J. W. F. 1900. *Topographia Archiducatus Carinthiae antiquae & modernae completa: das ist Vollkommene und gründliche Land-Beschreibung dess berühmten Erz-Herzogthums Kärndten / beydes nach dem vormaligem und jetzigem Zustande desselben ... ans Liecht gestellt durch Johann Weichard Valvasor Freyherrn*: 264 str.
- Valvasor J. W. F. 1995. *Topographia Ducatus Carnioliae modernae = Topografija sodobne Vojvodine Kranjske*. Ljubljana, Mladinska knjiga: 316 str. (slikovno gradivo)
- Vardjan F. 1992. Restavriranje parkov v Sloveniji. RES: publikacija Restavratorskega centra Republike Slovenije, 1: 27-42
- Vischer G. M. 1975. *Topographia Ducatus Stiriae, Gradec 1681*, Ljubljana: Cankarjeva založba: 494 str.
- Zakon o ohranjanju narave. Ur. L. RS, št. 56/99
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200496&stevilka=4233> (3. jun. 2011)
- Zakon o varstvu kulturne dediščine. Ur.L. RS, št. 16/08
<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=485> (8. jun. 2011)
- Zavod za varstvo kulturne dediščine. Območna enota Maribor. 2008. Rezultati arheoloških raziskav bukovega formalnega vrta.
- Zavod Republike Slovenije za Varstvo Narave. 2008. Naravna vrednota, Bukovje – gozd. (informacijska tabla)
- Žagar G. Gradovi. 2011 (6. jan. 2011).
<http://www.gradovi.net/> (9. apr. 2011)

10.2 DRUGI VIRI

Bizjak Z. Gradovi v Sloveniji. Neme priče preteklosti (avg. 2008).

<http://www.slosi.info/01gradovi/02podrobnejse/> (30. avg. 2010)

Curk J. 1988. Grad Rotenturn in njegov pomen za Slovenj Gradec. Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino, 36: 72-74

Dešnik S. 1995. Zgodovinski parki in vrtovi v Sloveniji. Dnevi evropske kulturne dediščine 1995. Ljubljana, Ministrstvo za kulturo, Uprava Republike Slovenije za kulturno dediščino: 155 str.

Djura Jelenko S. 2002. Grad Ravne – Streiteben. Koroški pokrajinski muzej.

<http://www.kpm.si/?mod=catalog&action=productDetails&ID=29> (jun. 2011)

Hrastelj F. 2005. Otrok luči: zgodovinska povest o Antonu Martinu Slomšku. Ljubljana, Družina: 338-341

Hribar M. Dvorec Pragersko. 2006 (apr. 2006).

<http://www.gradovi.jesenice.net/pragersko.html> (mar. 2011)

Illustrations of Plant and Animal Development in Prehistoric Periods. Set of 14 Folio

Lithographs, Munich: c. 1851. George Glazer Gallery.

<http://www.georgeglazer.com/prints/science/ungerinv/ungerinv.html> (30. avg. 2010)

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. 2004-2010. Iskanje po Slovarju slovenskega knjižnega jezika. Formalni (4), vrt (1.572), park (370).

http://bos.zrc-sazu.si/cgi/a03.exe?name=sskj_testa&expression=FORMALNI+&hs=1 (29. maj 2011)

Janisch J. A. 1878. Topographischestatistisches Lexikon von Steiermark mit historischen Notizen und Anmerkungen. Graz: 3057 str.

Klančnik J. 2008. Dvorec Javornik še stoji (25. mar. 2008).

<http://www.bajta.com/osrednje-novice/dvore-javornik-ravne> (10. nov. 2010)

Košan M. 2005. Valvasorjev Guštanj. Slovenj Gradec, Pokrajinski muzej: 14 str.

Košan M. 2006. Predlog za postavitev stalne muzejske zbirke v dvorcu Bukovje pri Dravogradu. Slovenj Gradec, Koroški pokrajinski muzej: 5 str.

Lobasov dvorec.

[http://www.tic-](http://www.tic-ravne.si/index.php?site=vsebine_1&nid=2190&kat=3022&lang=1&parent=3020)

[ravne.si/index.php?site=vsebine_1&nid=2190&kat=3022&lang=1&parent=3020](http://www.tic-ravne.si/index.php?site=vsebine_1&nid=2190&kat=3022&lang=1&parent=3020) (21. avg. 2010)

Mestna občina Slovenj Gradec, Vaška skupnost Legen. 2009.

<http://www.slovenjgradec.si/mestnaobcina/cetrneinvaskeskupnosti/vslegen.aspx>
(10. jun. 2011)

Nebahay I., Wagner R. 1984. Bibliographie Atösterreichischer ansichtenwerke aus fünf jahrhunderten. Akademische druck. Graz, Verlagsanstalt. 6. zv.

Pirchegger H. 1962. Die Untersteirmark in der Geschichte ihrer Herrschaften und Gülden, Städte und Märkte. München, Buchdruckerei Max Schick: 299 str.

Piskernik E. Der Garten von Ehrnegg. 2011. Apotheke Maria Hilf.

http://www.apo1.at/index.php?option=com_content&view=article&id=213&Itemid=271
(30. mar. 2011)

Pistrov grad. 2010. Turistično informacijski spletni portal.

<http://www.vuzenica.eu/content/view/42/91/> (30. avg. 2010)

Potočnik K., Letos ureditev ledenice ob dvorcu Bukovje. 2009. Večer. com: stran Koroška.

http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/stolpec650/clanek/clanek_natisni/?kaj=3&id=0090311005414794
(25. maj 2010)

Sapač I. 2009. Arhitekturni in memoriam, Dvorec Thumersfelden – Štok v Vuzenici (1650-2007). Večer.com (6. apr. 2011).

<http://web.vecer.com/portali/vecer/v1/default.asp?kaj=3&id=2007080905234604>
(4. Jun. 2011)

Sterže J. 2003. Vuzenica z okolico do jožefinske dobe. Vuzenica , samozaložba: 142 str.

TIC Ravne na Koroškem. 2009. Grad Javornik.

http://www.tic-ravne.si/index.php?site=vsebina_1&nid=2189&kat=3022&lang=1&parent=3020
(10. nov. 2010)

Uradni slovenski turistični informacijski portal. Slovenj Gradec: dvorec Rotenturn.

<http://www.slovenia.info/si/dvorec/Slovenj-Gradec:-Dvorec-Rotentu.htm?dvorec=3606&lng=1> (15. jan. 2011)

Vuzenica (grad), Saldenhofen. 2010.

<http://www.gradovi.net/show.php?id=107> (30. avg. 2010)

Zgonik M. 1977. Dravska dolina. Maribor, Založba Obzorja: 368 str.

ZAHVALA

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali na poti skozi goščavo Bukovja.

